

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Asiaticae Historiae Societatis Iesv Pars ...

Libris Quatuor Consequentibus Pertexens, Quae post beatum S. Xaverij
Obitum Soc. Patres ad Dei gloriam in iisdem Prouinciis gessere

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1667

Liber Septimus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11445

ASIATICÆ HISTORIÆ SOCIETATIS IESV. LIBER SEPTIMVS.

36.
Soc. labor in
conuers. bar-
barorum
laudatur à
Pontif. &c.

RRAT Patrum labor in conuersione gentium barbararum mirè ferax, & virtutis excoctæ fragrantia, quoquò versum Ecclesia tenditur Christianos populos Moluci aromatis gratius vaporabat: huius Deo agebant gratias summi Pontifices, & Apostolicis literis, & viuæ vocis oraculo, & hinc præterea fructuosæ laudis merces non minima redibat in Societatem cuius alumnos fraterna exempla stimulis acerbis perurgebant partim ad fundendum inter infideles pro Christo sanguinem; partim ad durandum constanter in ærumnosa procuratione salutis alienæ. Quamobrem Lainius Societati post S. Ignatium Præpositus quorundam vota sapienter omnino improbauit ab Indiarum Prouinciali sibi exposita. Erant hæc vnus aut alterius illorum qui excoluerant Molucas, & peræsi laboris, quem multorum annorum sudore & sanguine feliciter prouectum Maurorum tyrannis momento deiecerat, aliò studia vertebant, vbi soli cultura facilior, & melis securior.

37.
Conuersio-
nes licet dif-
fic. & pauca
initio, non
tamen dese-
tendæ, &c.

De quo Lainius [Ad Patres quod attinet, quibus agri fruges videntur, colonis maligne respondere, vnde abiectiores animo effecti; desideria sua in alias mittunt prouincias; certò illos putamus, contraria omnia sensuros, si norint Societati vniuersæ quantum æmulatione sui profunt quantisque nos animis, virtute quanta corroboret, illa ipsorum constans in laboriosa, & difficultatibus ac periculis horrenti animarum procuratione tolerantia. Sanè *in lacrimis* quod nunc est *seminet*; sed inaniter nequaquam; erit sua operæ fida merces, eaque eiusmodi, vt non illam modo, sed vitam pariter agnoscant, immenso compendio in iuuandis proximis collocatam. Poscit hoc à nobis caritas, hoc debiti ratio erga illum qui vitæ suæ redemptos pretio, vicem hanc ab iis sibi iubet

iubet rependi, vt ne istuc parcè, ac timidè pro animarum salute vitam ponant: nec putent initia nascentis Ecclesiæ in traducendis ad Christum ethnicis, vel caruisse difficultatibus, vel naufragi sterilitatis ingrata specie; sed vtrumque patientia superasse. Profecto hic nobis si foret integrum laxare nostrorum desiderijs habenas, quos istuc ardor vehemens incitat, ad vitam cum iis in Dei obsequio, illorum imitatione exigendam penuria operariorum haudquaquam R. V. laboraret.] Ita quidem in Indias Lainius ex Europa. At quanto maiores exemplis talibus tollebat spiritus nostrorum virtus in India, quos hoc libro in lucem profero: qui Bazaini, qui Cocini, in Trauancoride, in orâ Piscaria, vbicumque Collègia & domus Societatis essent, certabant omnes æmula caritate, & patientia ne vincerentur ab sociis quorum in Molucis strenuam operam, & perpeffiones generosas inuicta perseuerantia commendabat.

Ante vero quam annos digeram, & inuisam cuncta per Indian loca fecundis illorum nobilitata sudoribus, anteuertam hic breui iusta funebria scribere quibus Goæ nostra Societas illisque tractibus Orientis, Patriarchæ suo Ignatio parentauit, cum anno 1557. appulsu nauis ex Europa primos de illius ad Deum transitu nuncios accepit; quem hic prochronismum eò mihi assumo, vt quæ iam deinceps ad Dei obsequium & Ecclesiæ propagationem gesta narraturus, argumenta sint illius meritum, & continuata gloriæ series, vt quæ illi tanquam origini accepto ferenda sint. Nam si corporis membra, semota vt proxima cor æquè vegetat, iisque vim ac spiritum suggerit ad proprias cuiusque actiones certè de suo in alios qui agendi præsidia transfundit quibus si caruissent nihil agerent, censetur iure per eos agere omnia quæ instinctu illius ipsi gerunt. At certo certius ille ardor Apostolico geminus, quo Xauerij primum flagrauit pectus, tum eorum qui Xauerium secuti, de Ignatij pectore igneque accensus est, eaque edidit conuersionum miracula quibus memoriæ prodendis stylum nimis imparem commodamus Goæ igitur Patres in Asia cognito Patriarchæ sui sanctissimi ad superos transitu mirum dictu, perinde sunt animo affecti, vt eorum Socij in Europa, nec dissimilem ob causam, dolore scilicet vehementi cum incredibili iuncto lætitia, ex quadam magnis, si alias vsquam suffulta spebus desperatione, fore vt de cælo Societatem & ipse regeret, & Deus illam in eius gratiam tueri pergeret etiam carius, quam cum adhuc in viuis ageret, cumque in præsentis recubisset sapientia & virtute, eiusque precibus tempestates fregisset decumanas quibus in exitium raptabatur, ne tunc quidem vlla paterni eius auxiliij parte carituram.

Magno illi paratu iusta parentalia instruuntur; templum atris circum vndique vestitur, funalibus & faculis cingitur, pyæ ingentis magnifica species medio in templo erigitur (aulicorum opus artificum) cui ampla imminebat umbella, promisso ad latera cortinarum syrmate redimita, Primo exequiarum die sub vesperum cantus officij funebris à PP.

S. Dominici & S. Francisci celebrantur quib. aderant nostri & Pontificio cultu Nunnius Patriarcha; idemque postridiè sacrum pro defunctis solenni ritu fecit coram prorege Francisco Barreto eiusque aula, senatu, ordinum omnium omnisque generis populo: sub sacrum symphonia lugubri decantatum, Gonzalus Silueria, tunc Prouincialis, postmodum Christi martyr, concione horarum ultra duas, Sancti virtutes commendauit, & præcipua vbique gentium merita, quibus fusa per Orientem Societas, sudores & sanguinem dedicabat: iidem honores pro conditione locorum & hominum vbicumque per Indiam habitarent Patres, funeri eius habiti sunt, & hoc famulo Deus, suam vnus gloriam ambientem, gloria honorarium repondit, vt ab obitu statim illustre fieret eius nomen extra vltimos tum eum quoque orbis nostri fines, vbi etiam ac viueret, celebrabatur pro Patre Magistro excellarum virtutum, cuius schola Xauerios, Criminales, Berzeos, Lancilotos formasset, magnoque numero ceteros, quorum egregia decora, præcedentibus libris vel scriptimus, vel indicauimus. Xauerius quidem laudum suarum admiratoribus, etiam ethnicis, cum eas non posset eludere, suadebat ad Ignatium optimum præceptorem non ad se referrent, quem suspiciebat de illo loquens tantis supra se spatiis sublimem vt ad eum pumilus videretur, quo eodem quoque ad illum scribebat stylo, reuerentiam infimam, amore intimo ea miscens temperatione, qua nullus parenti filius posset maiorem exhibere. Epistolam eius autographam præ oculis habeo, quæ non est cum reliquis edita, vbi teneritates animi erga Sanctum eandem exprimit, quas erga Basilium Magnum, Magnus eius amicus Nazianzenus cum diceret Ego te spiro magis quam aerem ipsum, & hoc tantum viuo quod tecum viuo, siue olim præsens, siue nunc per imagines absens: nec defuere etiam ethnici, magna inter suos prudentia & sectarum suarum doctrina singulari qui ad baptismi Sacramentum perducti, Ignatij nomine appellari optarunt non suasu cuiusquam aut monitu, sed quod eius venerarentur excellentiam, & longe absentis doctes eximias, de filiorum præsentium magnitudine metirentur: magna vero ex nostris ducebat gratia cui obtingeret aliquas ab eo accipere literas, & Gaspar Berzeus, ille Sanctimonia illustris nostrorum tunc Prouincialis in India postea Christi martyr, scribit eas in legentium animis motus ciuissè mirabiles, & accessiones feruoris insoliti ad quæuis ardua, & aduersa; ipsomet quidem in Berzeo id agebant quod in amicissimo suo Leandro sanctissimus Pontifex Gregorius mirifice laudat, lectis enim eius quibudam literis, *capit*, ait, *amoris manu in corde suo te rapere*. Omnes passim ad illum, etiam qui nunquam viderant, de animi sui scribebant negotio, auebantque ab eo consilij aliquid & solatij habere, quod eo sanè præstabat largius quo illos in filiis amabat tenerius, quos vitæ prodigos ad Christi fidem barbaris inferendam robur masculum animasset. Hac in eos paterna sollicitudine, voluisset omnia illorum particulatim cognoscere, quot noctes duxissent peruigiles, quot dies ieiunos, & asperos, per deserta & montesi

Epist. 25.

tes in fame & siti errando condidissent: vicissim illorum perlegens nauigationes, arumnas, conflictationes, & reportata ex iis animarum luera, lacrimabatur præ gaudio, suauabatur eorum literas, velut ipsi praesentes in iis adessent; vulgabat etiam Europa omni meritorum testes non dubias, & apud socios incitamenta fraternæ virtutis acerrima; reddebat iis item quæcumque per Europam, Americam, Africam, ducente IESV, & auspice Societas ad Dei gloriam gerebat. Recreabat eosdem, muniebatque sanctorum in cælo beatis offibus, iubileis, prærogatiuis iuribus, & indultis quæ illis à summo Pontifice liberaliter exorabat, nec precam suarum contentus assidua contentione apud Deum, statum Societati vniuersæ sacrorum, & orationum in perpetuum indixit numerum, quibus propitiaretur diuina misericordia, ad fortunandam iis conuersionem Indiarum, cui totis viribus incumbebant: sed iam filum historiæ relegamus.

Berzeo ad brauium Apostolici cursus inter superos transcripto, (quod narrationis huius libro quinto, est traditum) suffectus est Melchior Nunnius in prouinciæ nostræ gubernatione, eius Collegia inspexit tantum quæ in ora occidua sita sunt, post in Iaponiam nauigauit; & nos eò illum affectabimur sequenti libro, cuius argumenti magnificentia progressus exhibebit heroicæ illius Christianitatis, inter hæc è Lusitania naues quinque solunt in Indiam Kalend. Aprilis anno 1555. earum quatuor, è nostris duodecim, ternos singulæ habuere; duo solum destinati Goam, in Æthiopiam cæteri, cuius Patriarcha Ioannes Nunnus & alter è duobus sufficiens illi Episcopus Andreas Oniedus, aliis nauibus anno proxime sequenti Indiam petiere, alter nondum in Episcopum consecratus Melchior Carnerus, inter priores illos duodecim conscendit, quorum hoc solum dici potest nauigatio fortunata quod infortuniis iactati capitalissimis, & certa in naufragia præcipitantibus, vna tantum è nauibus, impacta scopulis perit, reliquæ Indiam attingere: calamitatis huius causæ, nauium inprimis inter se disunctio paucis post sublatis anchoras diebus, certant vnaquaque totis velis post se alias relinquere, occursum deinde fluentorum torrentium, quorum rapiditate extra viam agebantur, ferebanturque ex alto in terram allidendæ nihil minus aduertentibus nauarchis; & ad hæc eorundem imperitia præfidens, & marinarum tabularum infida delineatio. Vehabatur Prætoria Quadrius cum Michaelē Barulo, & F. Iosepho Ribera; ea in flexu Bonæ spei, aliud se in Cornu induit quod Acuum vocant, leucis vltius triginta, & mirum quod inde resiliit intacto littore, in quod absque dubio frangenda proruebat. Recellus denique ab S. Laurentij insula in Sinum, sed parciore quàm oportuerat ad S. Romani vitandos scopulos, in acumine insulæ latentes: cumque iter leucis, in diem triginta metirentur, nec computarent iniectas ab æstuariis oppositis moras quæ duabus tertiis venti vim tardabant, in Sinum incidere qui ab Africa insulam diuidit, cum se extra illum securi crederent, quare bis naufragiū proxime

adiere, ac semel quidem piscatorum clamore reuocati sunt à cæco scopulo in quem exitio irreparabili præcipitabant cursum, & salutem; iterum Quadrius hydrographiam probe callens Præfecti iussu nauarchum adiegit, ut iret in læuam penitus quo vadis abstereret longius in qua is obstinatissime ducebat, nihil in mari latere somnians, nisi quod suæ notarent tabulæ; quanquam hæc etiam in iis vitandis tanta contentio, errauit leuca vna, qua flecti cursus procul ab iis auersior debuit. Sæpius igitur periclitati sunt ne in terram nauis, nunc vno, nunc altero allideret latere; sæpe ventis correpti sæuissimis, semel etiam ad eò repentino, ut nisi velorum laceratione consumpta foret illius violentia, nauim esset omnino euersurus. Putabant se Mozambicum prendere cum essent iam illud multorum dierum itinere transuecti, & vbi se oras Indiæ fingebant cernere Arabiæ iam adnauigabant. Atque hos vnus è quatuor nauibus (quæ tamen in Indiam denique peruenerunt) tristes & ancipites casus censui memorandos, ut intelligantur etiam aliæ variis aduersis paria passæ pericula. Nam etsi, ut monet Quadrius longe sit aliud versare animo, te cum iis quos legis furenti commissum oceano ire per tempestates, & vada, & scopulos, & minantia passim naufragia, & mortes; utque horum nihil foret, hoc solum plus quinque Mensibus ex nauis pedem efferre non posse; aliud vero his ipsis interesse, & re ipsa hæc pati, nunquam de vitato discrimine tam latum, quam grauioris metu sollicitum; posse tamen ex iis, licet imaginibus & longinquis vtrumque confici, quanti stet Euangelij ministris ex Europa in Asiam ad animarum pretiosa commercia nauigare, quantumque illos esse oporteat ab amore vitæ alienos semel Deo deuotæ, ut quacumque illam optauerit, seu naufragio in mari, seu fame desertis in insulis, alacri morte illam reddant, ut tribus iis contigit de quibus sum paulo post scripturus.

Porro inter tristitia & crebro exitio proxima, quibus constatam Prætoriam diximus, modo in scopulos impactam, modo in S. Laurentij insulam, refert Quadrius vniuersis tantum incubuisse desperationis, ut de mente deiecti viderentur, nautas ipsos nauisque rectores, eo horrore syderatos, ut nec consilium, & iussa valerent capessere nec iubere. Ipseque ad eò subiungit, magnis forem arctatus angustiis, nisi Vlyssipone conscensurus, mecum tulissem animum æque in vtrumque comparatum, mari sorberi, aut viuere in terra vtrumvis Deo foret maxime acceptum; aquis naufragum præfocari, aut oras Orientis tenere incolumen: quicumque tamen occupasset hunc casus, intercepto vnâ itineris & vitæ curriculo, mortem nanciscebatur religiosi operosisque officiis coronatam quæ per illam infelicissimam nauigationem vectoribus impenderat; vix Vlyssipone sustulerant anchoras, cum facto mox cœpit dictum illud probare gubernatoris Indiarum sapientissimi; Societatis Patres nauigationibus ad Indos, etsi aliud operæ pretium non ferrent, præter morum commutationem quam in naues inducunt, hoc solo rem magnam præstare. Tantam enim tam variam, tam ferme solutam in vitia,

vitia, & effranem omnis generis turbam, vectorum, nautarum, militum, mercatorum, quam Lusitania quotannis vehit in Indias, subigere legibus Christianis, & assuefacere probitati eiusmodi esse, vt summo in lucro censeri deberet, forequè illorum optimè & fructuosissime locatam virtutem & vitam, qui se tam duro ministerio addicerent, & perpetuata nauigatione petentibus Indiam, & redeuntibus se comites adderent. Verum enimvero, non vsque adeo pronum & facile Quadrio processit, vt in illa profligatorum fœce promiscua statim reperiret qui vellent primum rerum æternarum experiri saporem, quem incipiebat propinare, primis enim diebus, in foro nauis qui aderant, ne dicentem audirent subducebant se plures, quam illuc scanderent ad illum audiendum; verum haud ita post, cum ex officiosa caritate & affabilitate benefica, cœpere hominem & nosse & suo pretio pendere, & alter alteri sensim auditor accedere, auditus est deinceps tam auidè, vt multo prius quam rediret ex ministerio ægrotorum, in forum collecti eum expectarent. Sanctioris hebdomadæ diebus cum iam Canarias in conspectu haberent, omnes sacra confessione expiauit. Quo item tempore, cauo suo erepsit meretrix, eatenus latens & venalem pudorem in Indiam ferens, sed euicit Quadrius à Præfecto vt concluderetur tabulis quatuor, instar nequissimæ belluæ, ne cui posset nocumento esse; ipsa vero inde id affecta est vt mensum quinque (tamdiu nauigatio tenuit) castimonia coacta, didicerit, Gox vltro, virtutis studio seruare, quod necessitate adacta seruauerat. Rudes & pueros vnus è sociis fidei elementis instituebat quotidie. Sub noctem vero conueniebant omnes ad decantandas litanias. Festis diebus celebrabantur diuina officia, quantum quidem per ea tempora in nauibus licebat. Bis terue quauis hebdomada excitabantur duo ad puppim & proram altaria, iteratoque ad illa circuitu pius supplicantium ordo ducebatur; inde concio quàm excipiebat ingens omnium clamor, diuinam misericordiam, & culparum suarum implorantium veniam. Singulis mensibus, suis cuique forte assignabatur sanctus tutelaris, cui lege posita debebatur vt quem in diem caderet eius festum, confessione sacra & aliis priuatim, & publicè pietatis operibus ab eius cliente coleretur. Michael Barulus curam sibi hanc sumpsit vt pravum iuarandi, & ludendi morem de medio tolleret. F. Iosephus horis maxime vacuis, prodibat ad pium aliquid otiosis coronis legendum, ex libris plurimum piissimi Patris Lud. Granatensis, nec minus proderat horum trium consuetudo domestica cum externis, in quos sua de animi rebus partiebantur colloquia, eò quidem illorum maiori compendio, quo laxandi animi specie inducta dum sapidius cerudirentur, concione quauis animos altius peruadebant. Quidam inde ab Lusitania exitiis inimicitiiis mutuo infesti in pacificos amplexus conciliati sunt; alij pessimè animo affecti ex inueterata lucrorum iniquorum, & libidinum feruitute, asserti sunt in libertatem conscientie Christianæ, & eam denique morum tulit emendationem illud iter, vt quod scite aliqui dicti-

tabant,

rabant, nauis cœnobium potius ascetarum esset, quam oneraria negotiatorum: hac & animorum, & rerum faustitate, magnam partem nauigatio vsa est. Vbi vero aduersis, in lethales casus eosque perpetuos iactari cœpit, vel abiectioe animi & mœstitudine, vel alia ex causa, multos morbus affixit: eorum quatuor periculosius laborantes, cubiculi sui angustiis dum Patres colligunt, interea ipsimet nauim totam pro cubiculo habere, interdum assidue inter passim acentes cursare; noctu liberis ad quietem horas, à pedibus illorum exigere quos omni defecta solatio calamitas grauius premeret; miscere medicas potiones; vilissima quæque ac sordidissima in decumbentes officia velut propria occupare, cibos iis coquere, vtque non ille pide ait ex iis vnus, circum septem octoue cacabos ad focum satagendo, fumum copiosum oculis haurire, & reddere. Quicquid ab Regiis procuratoribus nauim conscensuri Vlyssipone acceperant in viaticum semestri, id suis sponte detractum vsibus, in egentes ægrotos sponte sensim partiti nihil sibi ex eo fecere reliquum, stipe illa deinceps exigua contenti, quam à vectoribus in diem corrogabant; & hic demum quibusdam deterisæ suspiciones parum æquæ, offensis olim commeatus cibarij nimia in nostris sollicitudine cum viderent ab iis superuacaneas vt mussabant capsas in nauim inferri. Sic dum Goam & vota & vela intendunt, die tandem nascentis Deiparæ manè, lato augurio reereantur de propinquitate portus tamdudum vocati; ex continenti turtur volatu in nauim delata, ante Parrum cubiculum resedit fessâ hæsitque ad noctem, Portum Goæ postridie alacres subeunt, quem biduo prius PP. Michaël Carnerus Niceæ antistes designatus, Manuël Fernandes, & F. Antonius Costa subierant naui, cuius S. Philippus tutela, & insigne; alterâ vero cuius signum & nomen Assumptio PP. Hieronymus Cuença, & Ioannes Bocchius, cum Marco Nugnes nondum Sacerdote.

38.
Naufrag. &
mors felicio-
rum, in mi-
nisterio pro-
xim.

Retro nobis hoc loco relegenda fors restat quartæ nauis, conceptionis cognomine, & patrocinio, quæ PP. ferebat Pasqualium Catalanum, Andream Gonzalez, & F. Alfonso Lopez cum vectoribus ferme centum quadraginta: hæc vt narrabam à fœderatis abiuncta nauibus, celeritatis palmam velorum ambitu præripere gestiens, Promontorium Bonæ spei & S. Laurentij Insulam commodè flexerat, proraque à Septentrione promouebat in Indiam: nox erat diem Augusti tertium & vicesimum præcedens; mare nulla ex parte sollicitum; auræ summas aquas amœno frigore crispantes, cursus denique mira felicitas; quo sub gradu arctico nullus satis diuinat Quidâ prope cornu australe Maldiuarum; alij milliaria nongenta, quingenta nonnulli supra mille, Goa referunt abfuisse, vbicumque certè tunc fuerint, illic naui meta cursuum vltima; vectorum plerisque vitæ limes fuit: eminebat aquis tam modicè exigua insula, vt eam incauti dum pergunt, & omnium securi, fortassis etiam nocte intempesta ne aduerterent quidem; vadis illa depressis cæcisque cingebatur. Arbor ibi nulla, non virgultum, neque herbæ pilus, sabulum omnia

omnia & duræ ac steriles glareæ, præter fontis venam pertenuem, sed mari adeo vicinam vt falluginem magis saperet, quam potui aptam: totus porro insulæ circulus milliariis partem vix quartam claudcbat; ad saxa igitur, & fyrtes insulæ obsitas impēgit nauis, & cum magno impetu raperetur, non modo arenis infixæ pependit, sed apertis laterum iuncturis aditum Mari vndique præbuit: traiectu angusto à vadis aberat insula, nec fuit difficile, homines, commeatus, & de mercibus pauca quædam maioris pretij scapha in siccum subuehere. Sed nauis fluctuatione assidua soluentē se penitus, quatuor oceano in medio terræ palmis turba misera naufragorum se clausam horruit, egens exspes frustra omnia circumspēctans, quod esset ea insula velut certum exitium procul nauibus omnibus metuenda. Hic nauis Præfectus, & cum nautarū præcipius duodetriginta nauarchus, secreto condicunt indubitatum interitum eluctari. Datur Ioanni Ludouico cuius erat nauis, perficiendi consilij cura, homini, vt vulgo ex euentibus notabatur, ad nauigia frangenda, & perdendos vectores nato: nam is erat qui anno 1561. S. Pauli nauim vadis alliserat insulæ haud multum à Somatra distantis. Huius ductu instructâ armamenti scapha, pane nautico, & aqua, sublatisque in eam scriniis duobus, auri & gemmarum grandi pondere refertis, repente ab littore prouehunt fugientibus similiore quam discedentibus, & passis velis, sinum ineunt illum milliarium nongentorum, vix quidem nisi prodigio in tutum euasuri; periculo tamen remanentibus inuidendo, mox enim ad litus procurrere, brachia tendere, miseris lacrimis magnisque vocibus monere, viderent etiam atque etiam quo loco socios quibus victus, & rerum omnium in angustiis relinquerent, postremæ obiectos desperationi, si de celo Deus; ipsi ex India opem sibi differrent; quibus alij mutuis lamentis & fletibus respondebant, iurabantque se illorum saluti quam celerrimè consulturos, & cum tristi vtrimque salutatione abscedebant. Tres nostros in Insula fortis sua & pia caritas, non remanendi necessitas tenuit: inuitati fuerant in scapham à Præfecto, eorum nemo sustinuit vitam suam, consolatione ac salute, ducentarum & decem animarum illic gementium facere pretiosiore; mori aut viuere vt Deo placitum expediti, nefas arbitrati suprema caritatis auxilia ijs subducere. Goæ interea post inanem, & longuam nauis dudum optata expectationem metus ingens ne quo lauo incurfu cogeretur vel in Mosambico hiemare, vel in transuersum acta periisset, vota que publicè pro illius salutē fiebant, continuè, quæ suo profecto felici exitu minime caruerunt. Scapha enim illis milliariis plus nongentis, nec aduersis flatibus, aut mari, nec tempestate aut erroribus viarum, ne annonæ quidem vel aquæ penuria laborauit, sed fortunatissimo appulsu Goæ portum iniuit: Ad hanc tota in littus effundi ciuitas, reduces salutare; rogare de nauis, de sociis, de suis quique amicis, & agnatis; illi partim læta partim tristia nunciare; nauim illisam in breuia & amissam; vectores ad vnum incolumes, sed omnes desertæ insulæ conclusos

Angustis, nisi festinata liberatione iis succurreretur, ibidem quanto-
 cyus morituros. Se certum interitum, incerto sed horrendo discrimine
 mutasse, vitam tenui scaphæ per tot maria commissam præter spem de-
 nique seruasse, ducente aspiranteque Deo, ut de sociorum miseris legati,
 opem iis quam citissimam peterent.

Hac oratione triumphare gaudio vniuersi, naufragisque in siccum
 emerfis ac spe recipiendi incolumes ad eò gestire, ut nauis iactura mini-
 mum tangerentur, datur itaque templorum ex turribus ære sacro
 signum ad exsoluendas Deo laudes. Nostri quoque in partem lætitiæ
 veniunt confisi plurimum tres suos socios breui adfore sibi saluos, at-
 que utinam mihi nancisci literas contigisset quas scapha aufugientibus
 ad Patres Goani Collegij dederant, quibus primum edebant cur ele-
 gissent manere cum naufragis & salutis illorum præsens auxilium & ne-
 cessitatem prætulissent, duo quidem spebus ambignis Æthiopiam iu-
 uandi: tertius Indiam. Supremos denique procul dabant fratribus com-
 plexus, & ab iis vicissim poscebant, unaque velut vltimis valedicebant
 verbis quod sperari non posset nauis vlla exploratoria tam felix ut in-
 cideret in terræ punctum vix dimidij milliaris, vix summo extans mari,
 vix longe conspicuum. Verum enimvero quamlibet inuitabilis &
 præceps urgeret causa properandi calamitosi auxilij, quod vel vno di-
 latum die, crudele ac serum videbatur, dilatatum est tamen à Prorege
 Francisco Barreto (quamobrem haud scitur) ad initium Nouembris.
 Tunc demum tribus nauigijs nautas imposuit, eosdem qui Scapha ap-
 pulerant, misitque ad naufragos quærendos: quod erit tam lentè pro-
 curatum, Deo tamen clementer dispensante, opportunum venit, si mi-
 nus omnium saluti, at quorundam saltem consolationi. Reuisendi sunt
 enim quos omiseramus, insulæ angulo circumseptos, ut de causa &
 modo discamus tentati ab iis alterius discessus, imo & tertij ad mor-
 tem, si Deus annueret, mari fugiendam. Iacta ergo ab triginta illis quos
 diximus miserabili aleâ, vitæque ligno infido & debili credita, conuenit
 inter residuos de lege aliqua idonei in præsens regiminis, haud qui-
 dem ad pacem, & concordiam animorum, cum præter mutuas misera-
 tiones, loci, rerumque conditio nihil aut suggereret aut ferret: verum
 ad ponendum panis & aquæ modum qui morti arcendæ sufficeret, &
 quotidianam vtriusque distributionem: ad hoc Aluarum Ataidem sibi
 præficiunt annorum decem & octo iuuenem Castagneriæ Comitæ, ut
 vsus loquitur, nepotem senem illi addunt consiliarium, crebra in Euro-
 pam & Asiam nauigatione exercitum; his autoribus annona omnis in
 commune confertur; iisdem arbitris suum quotidie demensum tribui-
 tur; at si vna foret ex naufragio seposita penu victitandum, breui erant
 ducenti homines alimentis, vitæque carituri, cælum iis aquationem
 copiosam frequenti pluuia suffecit; ciborum aliquid aues maritimæ
 fonti assuetæ, quas dum ad bibendum conuolarent, fames industriæ opi-
 flex vario ingenio captas ad solem siccat, & crudis earum carnibus
 omnes.

omnes mensæ ieiunæ struebat delitias: gubernationis pars altera quæ animum spectat, ad Patrum officium delata est; & potest quisque assèqui cogitando quanto conatu insisti oporteret ad vitæ illius acerbiteriam leniendam, quam nihil poterat solidè consolari præter Fiduciam bonæ mortis. Ad hanc singulos audire confitentès, verum ut assollet in decretoriis casibus repetita nimirum vitæ omnis exactæ memoria, occupare illos Christianæ pietatis muneribus, ad eludendum tædium otij nauseantis; solari hortarique ad ferendas patienter communes molestias, famem, cæli adimbres & solem aperti iniurias, humi somnum; docere, singulis imputatum hæc iri ad dissoluendas ex parte culparum suarum rationes, crevitque in his officiis feruor cum morbi iam inualescentes vnum de numero tulerunt, ab hoc velut accerferentur ad sortem eandem reliqui, inerudescere mæror omnium animis; redire angores, & gemitus quibusdam etiam in mentem subire, desperatæ vitæ consilio, mortis fugam vndevis captare potius, quam ex India nimium incertam, seramque expectare: fuere hi quinque supra quadraginta, communibus studiis ad opus accinguntur; dissipatæ nauis reliquias colligunt, quandam ex iis inter se vteumque commissis Liburnicam fabricant, eius numeri capacem dumque illam in mare proiciunt induunt tutelam & nomen, Dei misericordiam, & certe in suam asserere diuina misericordia visa est, suscepitque ducendam haud quidem in portum quo proram verterat, sed in occursum catacopiorum trium quæ Goa soluisse monuimus ad inuestigandam insulam in qua opem naufragi operiebantur. Ocurrit ergo iis è regione oræ Cocinensis, & in mutuo conspectu, & agnitione, vtrinque omnes in lachrimas ex repentinæ lætitiæ insperato effundi, sed propiore iam accessu qui erant in catacopiis, dolere, ac flere vicem miserti Sociorum, quos dierum iam quinque enectos fame & semianimes: instarque cadaverum cernebant. Intima igitur mæsta licet exceptos gratulatione, illico vni de catacopiis imponunt, & opportuno refocillatos cibo Cocinum deferunt; cursum alia duo speculatoria sequuntur, donec reperiundæ insulæ, quam dudum indagabant spe omni abiecta Goam denique sunt reuerfi. Naufragorum quoque residui sua illa è tristi statione, dum versus Indiam quam longissime prospectant dum metiuntur oculis continuo Mare, si qua velum emergat aliquod boni saltem nuntij suspectum, vbi nihil penitus affulget, consumpta in cassum multorum mensium expectatione, suas & ipsi spes desinunt vltierius ludere, seque ad mortem si vnquam alias comparat, haud tamen vno æquè omnes modo; nouem & viginti, anticipiti licet priorum exemplo, statuunt credere se maris arbitrio, vitæque illic in insula conseruandæ omni præsidio ablato, in omnes euentus se dare, venti enim fortassis alicuius afflatu propitio, pellendos in insulam, deserta illa hospitaliorem; sin autem aiebant, quando non datur in terra viuere, in aquis sanè moriamur, & naufragio altero, prioris miseras absoluamus, re ita consulta, nauis speciem stuant cuius

formæ aptari nullum poterat nomen, fuit enim vehiculi genus ex confutis primum, commissis deinde tabulis confertum, materia figuram operis artificibus dictante: huic se vehiculo tradunt quocumque Deus annueret portandi, sed quæcumque ipsos mansura fors esset, eiusdem tres Patres habere socios volvere: penus illorum omnis urnas habuit aquæ duas, & piscium aliquid in insula captum, & sole duratum: iter in Indiam inire nec sinebat annonæ breuitas, & erat tantæ vastitati maris nimium impar nauicula, illuc igitur vertebant proram, ubi sibi aliquam insulam obiectum iri diuinabant, sed dum longo errore frustra inquiretur, cibus, potusque omnino deficit, lenta fame exesi, quatuor moriuntur, & sepulcri loco fluctibus conduntur, cœteris tandem aliquando sub ortum diei apparet insula, visu peramæna, cultu ad litus diuigenter subacta, palmeto consista, fructibus suis graui: ad hanc velut à morte rediuiui, actis Deo ingentibus gratiis contendunt, sed quod litus abruptum, mare tantisper infringeret, applicare iis nunquam licuit ad eò exhausti erant, & debiles; fuit igitur nauicula oneris sui parte necessariò leuanda; commodumque ad hoc leuca vna distans se dedit arenæ vadum magis quam insula, in quod fluctus molliter fundebatur, eo facile potiti exscendunt complures, in iis tres Patres, alij nauicula iam leui & habili auidè insulam repetunt amœnitate sua famelicis blandientem, fide sociis data reducturos se cymbam, vt eos paulatim quaternos, aut quinos iterato transeursu deferrent in insulam; sed famis diuturnæ impotens feritas, & data fidei, & depositorum sociorum fecit immemores: litus presserant, moxque ad pabulum quaquà versum rapi, quod primum se dabat illic herbas, hic fructus carpere, & sorbere magis quam edere voracitate tam auida tamque vltra mensuram defecti calore stomachi, vt linq̄ui animo, & conuelli torminibus cœperint, nec destitutis, sociis, vt multū vellent opitulari valuerint afflictis ipsimet omnino viribus, sic dum aliquot dies tumi passim proiecti, sat erate improvida cruciantur; qui substiterant vicina in insula, extincti sunt miserabili, & postrema fame; sociis itaque satietatis periculo vix ereptis ad euehēdos illos reducibus sola eorum superfuere cadauera, præterquam duorum qui ægrè animam, trahentes, nulla ope seruari potuerunt. Nec dubium fuit illorum trium, & triginta supra centum quos longinquior metu spes retinuerat in ea insula ad quam nauis primum impacta perierat, eodem exitio interiisse, cum in discessione vltima sociorum, præter panis nautici saccos quinque, illis omnia deessent; neque extiterit qui de ferendo iis auxilio, vel iis requirendis laboraret. Supremæ ex iis fuere reliquiæ pauci quos diximus qui peculiari Dei ductu eodem quo ab sociis abierant male confuto nauigiolo Indiam tenuere: ij quarto decimo post naufragium suum mense, cum nihil minus de illis, vel speraretur, vel cogitaretur applicuere Goam, gestiente illorum reditu populo vniuerso, confluenteq̄ue velut ad mortuos ex tumultis excitos, & narrandis tum sociorum miseris, & lentis ex fame mortibus; tum oblato sibi
amena

amena in insula receptu & cibi copia miserationem fletumque omnibus cientes: sed erat, trium Patrum ex morte, singularis dolor, & late per Indiam; postea per Lusitaniam apud Ioannem tertium eiusque Aulam, commendatio eorum luculenta; ut qui se vltro extremis omnibus & morti, pro aliena salute deuouissent. Apud nostros vero tam viuax eorum memoria, ut quinquennio post Baltazarem Gagum, suo ex Iaponia reditu iisdem casibus deprehensum, nihil æque animarit ad vectorum salutem anteponendam vitæ quam nauis Præfectus seruandam illi deferebat, ut fraterna horum trium imitatio, & exemplum.

Goæ nunc pedem tantisper figamus, tum attinentibus ad eam insulis; inspecturi primum domi nostra; post foris ab anno 1571. animorum bono ab nostris bene gesta; inde iustrabimus loca Indiæ cætera quibus excolendis Societas suos operarios sparserat. Regebat tunc Indias (quod hic necessario præmittendum ad distinctiorem notitiam rerum, & temporum) regebat inquam ab anno 1550. in triennium consequens Alphonsus Norognia, qui primus ex Gubernatore, Proregis honore & titulo auctus est, huic mense Septembri anno 51. successit Petrus Mascaregnia, cui paucis mensibus defuncto, subrogatus est Franc. Barretus, ad hoc pridem arcano Regis chirographo designatus. Et successorem accepit à Lusitania Constantinum Bragantinum, quo nullum India vel fidiorem Lusitanicæ coronæ, vel additiorem religioni sacrosanctæ multis retro annis & deinceps vidit. Huc anno sæculi 61. gubernationis defunctum munere excepit Ioannes de Mendoza, rexitque à Februario ad Septembrem 64. inde ad 68. Antonius Norognia, demumque Ludouicus Ataides ad 71. Sic enim illorum tempora digerunt Goani archiuji annuæ tabulæ, quicquid secus nonnulli senserint. Iam Societatis administratio, post transcriptum cælo Xauerium anno 1552. cum primus illam in India Provincialis titulo rexisset, decimoque post mense Berzeum, cui suas vices commiserat, ad Melchiorum Nannium deuenit, qui profecturus in Iaponiam, Baltazarem Diaz suo loco suffecit, sed factum id minus legitime cum Patres conferent communi consensu, partim coram, partim per litteras anni 55. Ianuar. Calendis Antonium Quadrium Provinciale sibi delegerunt; quo illum onere Septembri proximo leuauit Gonzalus Sylueira ex Europa in Indiam ab S. Ignatio ad hoc missus, cui Antonius Quadrius, Iacobi Lainij Generalis delectu suffectus, anno 59. Provincie recepit curam, gessitque tum solus, tum Gonzalo Aluarez collega, qui primus anno 1568. Inspector Provincie Indiæ dictus est. Horum porto annorum spatio nauigationibus tredecim, in Orientem ex Lusitania transiere de nostris ad septuaginta; ortu & patria diuersi; instinctu & spiritu iisdem quibus ex Europa in Asiam, alij ad populos infideles Christi iugo subdendos; alij ad sortem Martyrij terbeatam; omnes ad laborem perpeffiones, & pretiosas arumnas apostolici muneris agebantur.

Goam Quadrio ut venit nihil fuit antiquius quam ut Collegij Patribus interpretaretur Constitutiones S. Ignatij aliquanto prius nostris in Europa promulgatas, illuc vero tunc primum per eum missas ut eas

39.
Proreges &
Prouinc. Indiæ ad ann.
1571.

40.
Constit. Societ. in India promulgat Quadrius: quanta Goæ tunc Patrum virtus.

exponeret, & in vsum moreſque induceret, & expectabatur cupide hora illa qua in odæum ædis ſacræ quotidie conueniebant audituri; videbanturque ſibi legem nouam, non Roma miſſam, ſed cœlo lapſam accipere. Eo enim uſque, præſcriptis fere partim ex Generalibus vixerant, quæ rudimentum quoddam erant formandarum conſtitutionum, partim ex impreſſione illius ſpiritus qui ab Sſ. Fundatore transfuſus in primos illius focios ab iis propagabatur in ſequentes: verum vt ſolent generoſa ſemina quantum ſuo ab ortu diſcedunt longius, tantum ab ſua præſtantia deſeri, & doctæ manus archetypos prout communicatione multiplici ex vno in alia exemplaria deriuatur, ita ſenſim fit pictura ſequens antecedente deterior, donec tandem à primo deſciſcat penitus, nihilque iam proſus de illo retineat. Sicutſi nihil erat quod ſociorum deformaret vitam, erat quod variam faceret, nec ſibi vbique in omnibus ſimilem; ſuos enim quiſque illorum qui præerant, ex priuata ſuæ virtutis ingenio rexerat; tunc vero certum, atque immobilem viuendi canonem, & agendi quoad ſui perfectam aliorumque abſolutionem gaudebant Conſtitutionibus dictatum, & eo prouius in conſuetudinem ſtabilem breui exierunt, quò ad indiſtionem præceptorum accedebat exempli vis efficax; iunioribus certatim, prouectiores ætate & Ordine ad ſui victoriam in omni virtutum palæſta amulantibus. Dabatur quotidie ſua meditationi ſeſquihora, nec viſum Quadrio breuior poſſe iis locis ſufficere in quibus, vt ait cœli mollities emacſcularet vigorem animi, & eneruaret ſpiritum pietatis: altera item quotidie hora piis colloquiis attribuebatur quibus interdum ad diuina incaleſcebant ardentius quam prolixa meditatione, notaturque illud ſingulare, ex primorum Patrum narratis virtutibus præcipuum fructum conſtituiſſe, ad hoc enim ſolebant, geſta illorum egregia, per Societatem vniuerſam, ex inſtituto Sancti Ignatij, annuis literis tranſmitti feruebat ſpontanea corporis afflictatio, & coërcitio interiorum motuum aſpera eaque continua. E ſchola qui dabant literis operam, ad humilia pergere culinæ opera, & quò natu, & ingenio nobiles, eo præ aliis ſeſe abijcere, prodire bini terniue mendicatum per urbem, vel ad fores ſacrarum ædium, ibique more mendicabulorum quæ corrogauerant eſitare, reprehentiones publicæ tum affidua tum acerba; victus, veſtis, & habitatio qualia maxime pauperum, cumque anno 1556. tyrociniò daretur principium colligendis tyronibus cubiculum deſuit. Ex iis qui ſtudia obibant quatuor, & tirones, alternis vicibus in noſocomio inſanabilium quod hebdomadis miniſtrabant, & præter abiectiõnem ſui miram, tam crudas de ſe captabant victorias, vt obedientiæ egerent fræno, ne extra lineas erumperent. Quidam ad publicum lanacrum pannos & faſcias vlceroforum ſaniõſas abluebant; ad primos nauium proſpectus aduentantium ex Luſitania quotquot domi erant aduolabant Rectori ad genua, & partem ſibi quiſque in ægrotorum famulatu depoſcebant quos longinquæ huiusmodi & calamitoſæ nauigationes ad trecentos, interdum quadringentos ſolent inuochere. Horum

rum curam gesturos Rector delectu habito in nosocomium publicum mittebat. Et quandoque per ea tempora pridie Calendas Septemb. acciuit ad se sub serum diei Gonzalus Sylueira, quæ Sacerdotes, quæ scholasticos, quæ tirones, duodecim; iussitque confessionem sacram illa ipsa nocte ut obirent, redirent vero ad se postridie ad capessenda læti quæcumque in Dei obsequium mandarer: illuxerat, seque illi pariter omnes sistunt, ad nutum Obedientiæ quamlibet tenuem idcirco alacres, quod tacite apud se diuinarent se meriti grandis insignem aliquam, & domandi sui in occasionem fuisse sepositos. Ducuntur ab illo in publicam ægrotorum domum, tradunturque illius ministris ut eorum opera vterentur in ægrotorum leuamen qui essent post dies aliquot ex Lusitania cum fœderatis nauibus venturi: celebratur iis ab eodem sacrum, & porrigitur diuinissima hostia. Inde in cubicula inducuntur ægrotis apparatus velut in possessionem commissi muneris, & sua cuique curanda tribuntur, post quæ pergit cum iis in desertam & pauperem casam eorum habitationi assignatam, vbi eos vir sanctus quo pollebat diuini spiritus ardore vehementer hortatur illam abiiciendi sui, & caritatis egregiæ palæstram aggrediantur ingentibus animis; metitur illis horarum spatia quæ in precationem quiete & ministeria iacentium ab iis diuidi oporteret; demum inter mutuos complexus & pias lachrimas valedicens abscedit. En autem post biduum, gaulorum agmen sociorum prospero cursu functum, plenis velis ex alto in portum inuehi, nostrique mox cum nosocomij curatoribus, accurrere, scapharum numerum parare, & vbi naues constiterant ex iis ægrotos in scaphas deponere, refectosque interim paululum variis salgamiis & dulciariis, quæ magna copia tulerant, tandem in terram subducere. Erant ultra ducentos & quidem nonnulli adeo prostrati ut insistere pedibus non valerent, quos ab iis in humeros ad nosocomium deferri oportuit ferculis, alios sellis aliquos gestatoriis eodem comportari. Congregatis deinde per sex horas ad primam vsque post mediam noctem, pedes aqua odorata, & aromaticis herbis detergunt & abluunt, suo quemque lectulo componunt, & mensis vnus ministerium strennum, & alacre in eos inchoant, haud quidem semper iidem perpetuum, sed mutatis necessario vicibus, quod essent alij iis substituendi quos diu noctuque continuatus labor lecto affigebat. Horis enim duabus post mediam noctem, exiliebant somno ad sua munera quorum vlli deesse cum nollent, diei ad illa breuitatem cogebantur horis nocturnis supplere, noui siquidem sub id tempus ex vicinis Goæ præsidiis adducentos quos dixi accesserant. Officia porro reficiendis ægrotorum corporibus ab iis exhibita, fuerunt quæcumque comminisci solet tum sui contemnendi æmulatio industria & solers, quæ in vilissimis quibusque triumphat; tum feruens caritas calamitatem alienam doctior sentire quàm propriam; suntque hi planè quibus fuit seueræ obedienciæ admodum præceptum ut compellerentur in Collegium redire, cum oppresso laboribus corpore in morbum inciderent, quem alioqui dissimulabant artificiosè, ne miserorum avulsè obsequio eius merito priuarentur.

tur : nam & ipsi quoque pessimè affecti , sedulitatem valentium , in iu-
uandis affectis præferabant , ne deprehensi agrotare prohiberentur eo
famulatu , à Sacerdotibus quidem inde à principio confessiones omnium
exceptæ ; postrema omnibus morituris administrata Sacramenta ; ex-
cubatum eorum saluti , ac ne qua illos necessitas subita , expertes auxiliij
occuparet , paucillum id ab lassitudine quietis quod declinari non po-
terat ad pedes iacentium captatum , cum vero animam efflassent conue-
niebant simul Patres omnes vt iis pia funebria soluerent , & humo il-
lorum cadauera conderent.

41.
Mira carita-
tis & mortif.
opera eorū-
dem.

Verum generosas nostrorum operas , non publici modo nosocomij
religiosa munia & appulsus nauium exercebant ; aliud habebant curis suis
integre permissum , in quo nostri de scholis iuuenes , prælectionem quo-
tidianam caritatis & patientiæ , de seniorum exemplo ducebant. De F.
Petro Alphonso qui operi præerat , mira quædam narrantur. Exire so-
litum in vrbis vicos , in iis quoscumque reperisset membris captos , ero-
sos vlcibus & lepra , seu alio tentos morbo , vel passim iacerent in pu-
blico , vel ex pauperum domibus ad eum deferrentur , propriis subla-
tos humeris deposuisse in nosocomium aut nostrum aut publicum ,
quod priuata lege , nulloque necessitatis examine patebat omnibus quos
ipse illuc deportasset : illic vero eorum semesa & tabida corpora medi-
cari , & iis obsequiis procurare , quæ vel cerni absque nausea non possent.
Lauare à capite ad pedes , tranferre in diuersos lectos ; & materno pla-
nè affectu , manuque , purgare vlcera saniem purulentam , ac vt missa
fiant illa magis familiaria , & assidua ministeria quæ istiusmodi cadaue-
ribus semiuuis continuo adhibentur , durare in iis nullo cuiusquam
discrimine , horrore nullo & stomacho , perinde vt sensibus careret , ab
ea Mephiti refugis ; gaudere potius eadem animi voluptate , ac si Chri-
sto , in miseris illis , curationis officia nauaret : certo quidem vel dili-
gentia medicationis exquisitæ , vel caritatis , vt vulgo creditum , seu
merito siue miraculo sanauit complures , quos artis peritia censebat ex-
tra spem valetudinis reparandæ : multos quoque mente peius quam cor-
pore affectos restituit ; ethnicos , Dei legitimo cultui , penitentia veræ
sceleratos ; hanc à Christianis quos sanabat mercedem exigere soli-
tus , vt sponderent se quàm possent plurimos ad Sacrum baptisma per-
ducturos ; instar sit multorum quos lepida illa & industria pactione
Christo lucrificet , vel vnus ex iis quos vocant Zanadares nobilis In-
dianus , qui ad liberandam promissi huius fidem , semel ad eum adduxit
tredecim salutari lauacro expiandos. Inualerat Goæ inter primarios
barbarum quiddam , certè minimè Christianum , sed nec satis huma-
num ; vbi quem ex seruis , quorum magnas domi habebant familias , cor-
riperetur inualetudine , quæ non posset nisi sumptu , & tempore depelli ,
abiiciebant illum in publicum pro cadauere , vel ipsum in littus , omni
subsidio , paneque adeo destitutum , & hoc item censetur inter quoti-
diana decora fratris egregij Alphonfi , inquirebat eiectos à Dominis ,
&

& cum iis in humeros suos impositis, Dominos adibat, rogans illud mancipium habere vellent pro mortuo? quod si annuerent, postulabat id syngrapho firmarent, quo suo in illud cederent iure omni, vt (quod sæpe fiebat) valetudini redditum, recuperaret cum vita libertatem. Hinc stylo deinceps meliori, mancipia eiusmodi insanabilia nequaquam in vicos eiiciebantur, sed deponebantur ad fores nostri Collegij, pia Patrum nostrorum caritate procurandi si viuerent; sin autem sepultura donandi. At suæ huius in ægrotos misericordiæ, nullum præstantius experimentum nostri præbuere, quam anno 1570. cum depalcente urbem vniuersam pestilenti contagio, eo vsque excreuit eorum numerus qui derelicti omniumque egeni iacebant, vt egressi ex nostris, tum Sacerdotes tum alij ad eos indagandos nongentos collegerint. Languebant sub dio ad omnem cœli iniuriam, aut si qui commodius in stercis super nudâ humo temere proiectis, defecti viribus ad rogandum cibum; & benefica manu quæ illum suggereret: rectum igitur & lectum quamplurimis, cibum omnibus prouidere; functorum funera ritu solito prosequi; sepulchra propriis manibus, quibus humarentur effodere. Quod autem per domos pestilentia grassaretur, ne quem præteriret animosa & sedula caritas, urbem trifariam inter partiti, suum cuique parti Sacerdotem & laicorum numerum assignarunt, quorum illi iuuandis animis, isti corporibus suam Deo virtutem probarent. Demum vt mali vis artem omnem, remedia omnia elusit, creuitque in dies violentius, fratrem Alfonso de quo modo narrabam, ex falsitanis insulis Prouincialis euocauit, vt in tanta contactorum turba, donum illud curandi depromeret, quod ei Deus ad quosuis morbos contulerat, non tam vi medica, quàm attactu sanandos. Populata est urbem lues vltra duos menses, nec abstinere nostri erga affectos officiis quoad extincta penitus desisset. Quam illis tam strenuam caritatem temporario etiam, & mirabili præmio Deus reposuit, nam in collegio plus centenis cum essent, & illorum nemo in partem pij periculi & ministerij non veniret, nemo tamen illorum ictus est, imo nec leuiter tentatus. Breuius ab iis, sed fructu non impari in calamitate repentina desudatum imprudentia pueri cuiusdam tormentarij pulueris commeatum ignis corripuit, eius displensione turris in qua asseruabatur late in auras dissiliens, murorum ruina, & tempestate saxorum urbem concussit vniuersam, complures etiam in foro longius dissito alios obruiuit, alios pessimè mutilatos, alios grauiter saucios afflixit: concursum ab nostris omnibus ad subditam cladem, & prorsus valdè opportunè saluti plurimorum, quibus consultum est festina peccatorum absolutione; nonnullis intinctione Sacri fontis, quos morarum expers interitus ab idolis ad Christum dociles statim fecit. Interea nostri domesticorum adiutores, ruinis sepultos eruere, quosdam adhuc integros sed semianimes; reliquos vel morti proximos, & ægrè spirantes, vel morte iam frigidos: trancos alios, & miseris modis contusos, deformes & saucios in nosocomium nostrum suis brachiis comportare, Mauros, ethnicos, Christia-

nos, indiscriminatim omnes, communi omnes misericordia completi, & medicatione congrua iuuare. Postremo contractis, & necatis celebratae sunt ab nostris exequiæ: Spectat hanc item aduersus ægotos beneficentiam, præstitum pariter à nostris auxilium captiuo publico carcere detentis, quem non raro vis calamitatis vertebat in nosocomium, sed eò grauius quò ægotantium miserias, victorum arumnis adiungebat, & solitudini addebat morbos, nemine dolores iacentium leuante; visente, solanteque captiuos nemine. Hic vero nostris permisit Sylueria, quotidiani ad victum demensi sui partem, eorum donarent egestati, occasione vsus Iubilei quod Paulus I V. orbi concesserat Christiano: ex eodem quoque Sylueria octo decemue lectissimi iuuenes impetrarunt, vt quotidianum illud misericordiæ subsidium ferrent ipsimet in carcerem, sed illic præ alia calamitate multiplici, visa est famēs tolerabilior: locus bestiarum stabulo fœdior, graueolentiam exspirabat camarina quauis tetriorem; victorum multitudo ingens tota ex India, magnam partem ægrotata volutabatur iacens in cœnoso illo, & putenti fimo: ictis spectaculo tam tristi optimis adolescentibus, opus non fuit adhortatione vt aggredierentur ad leuandam acerbitatem tot miseriarum: adsunt postero die maiori numero stabulariis palis, rudiculis, & rutabulis instructi, pro se quisque certatim incrustatas solo reuellunt sordes, pauimentum detergunt, & cœno liberant, quod in corbes congestum, per mediam urbem in mare perferunt; purgato carcere ad corrogandam infelicibus ostiatim omnis generis stipem diligentiam conuertunt. Pannos nudis tegendis; ægotis lectos & pharmaca; victum omnibus, & quicquid conferretur ceruicibus ipsi luce palam carceri important: fatiget legentem prolixitas si pergam censere miros sui priuatim & publice domandi & macerandi modos, quos sua Goani Collegij focis dictabat ardens virtus vel ad leuamentum calamitatis alienæ, vel ad proprii meriti incrementum; nec iuniores tantum eam sibi arenam deposcebant, quorum est ad petendam illam ardentior animus, & opportunior conditio ad impetrandam, sed ætate, quoque scientia, graduque prouecti, ortique de primario sanguine, prodire palam in veste lacera, adiungere se mendicis deformibus & squalidis comites, cum iis stipem passim rogitare, cum iis ad fores sacrarum ædium corrogata edulia, eadem ex patina edere: conferte ad publicum lauacrum mattas omnes, culcitras, & linteamina pannosque ceteros noscomiorum, & in omnium oculis derasam eorum, deterfamque eluere saniem; flagellationes cruentas suscipere, aliaque generis eiusdem, de quibus abunde sit notasse, cum domi palam proponeretur index quo variæ demittendi sui, proculcandique figuræ, & occasiones censebantur, tam multas fuisse, vt excogitari nouæ magisque peregrinæ à feruidissimis quibusque non possent; ac fuit quidem hæc in abiectioe sui, & auxilio proximi, nostrorum Goæ tunc generosa contentio.

42.
Praum triū
PP. in Obe-
dientia exē-
plum.

Sed præ hac illud eminebat, interioris victoriæ studium, & luctu opero

operosioris cum animi moribus iuris sui atque arbitrij perperam tenacis, quod sicubi deest, superficialia euadit illa exterior suimet, seu publica, seu priuata compressio, & occasione qualibet pulsata, nihil solidum, sed vacua omnia respondet. Periclitabantur heroicè suorum virtutem Prouinciales Sylueira & Quadrius, magni ambo sanctimonix magistri, vt priuato sensu illos exuerent penitus & ciuratis voluntatibus propriis, haberent illos ex arbitriis Obedientix, nutibusque suspensos: & quanquam salus aliena, & martyrij cupido, quod tam procul, tam crebris terra marique periculis prentarant, ardentes iis subderet stimulos, ad longinquas, & arduas sparsasque periculis missiones, haud tamen quiscquam audebat ulterius, quam vt desiderij summam ingenuè simpliciterque proponeret: preces sane, votorum lacrimas, rationes tacitus coram Deo effunderet, cæterum ab eo venturum putaret quicquid Rectorum ex Dei gloria decernendum censerent. Hinc iudicata res exempli nimium insolentis cum anno 1565. applicuere Goam ex Lusitania Patres Alexander Villa Rhegiensis, Petrus Bonauentura, & Ioannes Baptista Ribera cum apertis Lainij Generalis Præpositi literis quibus illis fiebat potestas Iapones aut Sinas adeundi, vndeuis maiorem Deo gloriam sperarent, & conuersionem animarum: in tam erudito perfectæ Obedientix absolutoque gymnasio vt erat Collegium Goanum, vbi Volo & nolo barbarum sonabant, & significatus peregrini, valde nouum mirumque visum est inauditum id linguæ genus, & doctrinæ forma; sensim & facile magistros & discipulos tractura, cumque exerrantia à communi lege, fere ab concessa priuatis aliquibus immunitate incipiant, inde ab aliis violenter vsurpentur; & ex priuilegio paulatim in legum pernitiem desinant, committendum sibi non censuit Quadrius vt prius illis de profectioe annueret quam significasset Francisco Borgia Lainij successori, fore multum incerto infidelibus bono, & certo Societati damno si tam inusitata gratiæ facultas transfret in typum imitationis; si missiones ambitu captarentur, extorquerentur precibus, demandarentur arbitrio hanc aut illam optantis sibi que deligentis vtpote alia gloriosiore: in tam ancipiti; & pertimescenda consuetudine gentium partim fœde ac turpiter nudarum, partim barbære crudelium non posse certius aliunde securitatem viuendi castè, & fortiter moriendi expectari, quam ex Dei nutu, mittentis, dispensantisque operarios suos in loca, & tempora quæ pro sua sapientia probaret; Deum hoc nobis regnum, hos populos hæc ministeria demandantem, vnâ suæ non modo pietatis, sed prouidentix fidem si sic deceat loqui, obstringere, vt adsit, vt opituletur, vt tueatur nos tanquam homines suos, qui ab se mandata capebant solo, atque ad se solum confecta referant. Hic vero, quod iusto plus docuit exitus, quis credat? homines istos nisi magnis extra ordinem expeditionibus non contentos, non illam modo fefellisse, expectationem sui grandem, sed præter Villam, sic euanuisse, vt ne ordinarias quidem partes suas memorando aliquo opere decora-

rent, Deo forte hac in re publicis vtilitatibus consulente, vt qui primi in Indiam immunitatem inuexerant, plus de arrogantia fumo, quam pietatis feruore redolentem, primi quoque exemplum fierent, ex quo intelligerent posteri stultam esse confidentiam instrumenti, aliquid extra manum artificis auctori, à quo vel adhibeatur ad quam liberit materiam, & opus; vel prætermittatur. Quare ad magnas diuini obsequij versandas moles ij tantum apti sunt, qui se leuibus impares, & ineptos ducunt: sed ferri vtrumque poterat, quod ij tres rerum grandium gestione tantummodo excidissent, quarum fiducia Europam reliquerant, mirum quot in illis querelis exoptulenter literæ, quæ Goa tunc ab iis qui præerant cæterisque collegis scribebantur: morarum videlicet pertæfos quæ suæ in Sinas, & Iapones profectio inuiciebantur, conatos illam archiepiscopi, & Proregis auctoritate extorquere. Hæsisse interea in collegio, velut forent externi, vixque cum aliis quam inter se egisse, quod iis vtinam fuisset perpetuum, nec perniciem reliquis, vsu domestico intulissent: fallâ enim decepti persuasione, aggrediuntur cæteros eadem fallere; iactant Societatis morem in Europa, longe esse ab Indico diuersum, illic intimæ caritatis benigna dictata nostros tanquam filios regere; hic velut mancipia, metu, & asperitate territari; quiddam præsides nostros tyrannicum sapere, & *in vi, ga ferrearegere*. Væh! porro illi qui pro illorum arbitrio vexatus, sensus alicuius inditium ederet, vt autem in cæteris numerosis nunquam desunt quos licet videas in domo Domini defixos, haud tamen illos propterea, in genuinas soli sui arbores asserit, quod illic sat firmas nunquam radices miserint, impulsu quouis facile refugendi; farina huiusmodi nonnullos, trium illorum oblocutiones pupugere, vt ab Generali Præposito, reditum peterent in Europam; si minus, tantum non minari viderentur, se in seculum redituros; inter hos imprimis fuere illi tres flabella seditionis excitata, & qui paulo ante deuoraturi martyria, anhelabant ad fines vltimos Orientis, in eam animi desciuere mollitiem, vt ad multam quamlibet tenuem & lenem qua solent in religionis familiis, humanitas errata corrigi, immensum sentirent, auderentque se coram sistere, profiterique impudenter nihil in se iuris qui Goæ præerant, habere ac ne pili quidem torquendi potestatem. Sic iis biennium fluxit, quo acceptis Romæ illorum querelis dedit Præpositus Generalis ad Prouincialem Quadrium beneuola monita quibus innuebat, erga homines diuersæ nationis caritatem suam aliquanto largius proderet. Sed enim sapiens & sanctus Pater (quod viro vtrumque inerat) non amoliturus ab se culpam, sed de rei summa Generalem ex veris edocturus, facti sui quam modestissime edidit rationem. [Ex Europæ rebus & moribus, perperam nimirum Indica censeri. Cuncta illic periculis obsita; bonis pronum, Deo alios lucrari; malis aut minus solida virtute, pronius seipfos perdere: proin ex Europa qui summitterentur, aliquamdiu teneri ab omni opere vacuos, dumtaxat interea illorum indolem & gradum virtutis obseruari, donec tam perspicuè iam noti, vt possint tuto illorum hum.

humeris non iniqua aptari pondera tunc aut omittantur aut adhibeantur, exploratisque tacite illorum dotibus & viribus missiones idoneæ & ministeria congrua iis seligantur. At hi dum huius consilij artem ignorant ex proposito celatam, prætermitti se scilicet arbitrantur, Europam suam interdum desiderant; interdum prædâ Sinensium, Japoniorum, & Molucensium in oculis posita, quam ipsi tam procul captauerant, lora cupidè ex retinentium manibus rapiunt, ut eam aggrediantur, & inuadant. Asperitatis autem næuum nolo iisdem eluere, quibus Goani Rector Collegij Petrus Ramiresius Francisco Borgiæ Generali satisfecit.

[Centum ferè, inquit, de Societate hic degimus, pars in Collegio; pars in oppidis curæ nostræ commissis, & viget Deo laus, florerque observatio regulæ, & constitutionum, tamen ut verum fatear, animadverto hic agendi modum ab usitato Societatis more valdè alienum, ut qui videatur ad oculum potius servire, quam studere ut Deo placeat; mali huius causam scire cupienti, prima fronte occurrere præsidēs, & duritiem gubernationis; scrutanti vero penitius, compertum iri non tam illos reipsa qui regunt, quam ipsos qui reguntur huius ægritudinis fontem extitisse. Credat enim mihi V. P. inter illa quæ diuino obsequio plurimum aduersantia pariunt istæ regiones vnum esse, ut qui huc veniunt, vel religiosi, vel seculi homines, nescio quo pacto, in licentiam euadant, & dissolutionem animi morumque procliues, accedit huic soli, cœlique genio, occasionum pellacia multiplex volentes licentius agere ad se trahens. Hinc nonnulla (certò alioqui administranda suauius) fuere in seueritatem despectenda; & quantum ex regionis ingenio in laxitatem disfluebant, tantum disciplinæ studio adstringenda. Et hæc quidem proba Ramiresij mens. Cœterum negari non potest ab suauitate longius aberratum, quàm mediocritas sineret. Quamobrem fuit illa regiminis asperi acerba ratio, ab inspectore Prouinciæ Gonzalo Aluarez, moderatione temperanda; quod præter sexcentas offensiones animorum, seruilem in nostris genium alerent, solo metu minisque agi, & agere docilem. Iam tres illi quos Româ venisse diximus, tanto strepitu tumultuati sunt, easque ab Europa commendationes expressere ad amputandas profectiois moras, ut peius aliquid metuens Quadrius importunitati denique cesserit; nauigarique valla in Japoniam; in Sinas Bonauentura, & Ribera. Verum enimvero ad hoc Deus illorum neminem legerat, quod supra quàm essent promeriti sibi arrogabant, utque breui claudatur molesta narratio, Goam omnes Inspectore Prouinciæ Gonzalo fuere reuocandi. Valla quidem ex insulis Goto, vbi tamen in Dei obsequium præstabat mira de quibus postea; duo alij ex primo Sinensium portu; Neque illis Goa errorum finis, remensi sunt in Europam iter, etsi vnus numero abfuit Bonauentura, inquietior cœteris, qui medio in cursu tempestate correptus naufragio periit. Superstitēs duos fors melior excepit, aliquandiu Valla in Africa operam

ram posuit, & dum peste contactis eam præbet, in eo ministerio obiit. Ribera nostrarum per India rerum Procuracionem in Lusitania gessit: ad firmanda porro quæ intuli, sed magis ad instituendos, si quos forte continget monitione hac egere, facit epistolæ fragmentum, quam ad B. Franciscum Borgiam Generalem Goa tunc dedit Organium Gneccius (de quo nobis præclara suppetent in conuersione Iaponiorum Deo dante scribenda) Doctus sum, inquit, iam aliqua horum locorum experientia, destinandos huc non esse homines, nisi quos multa deliberatio explorarit, ob crebra quæ illos subire necesse est, grauissimæque pericula; nam si qui huc nauigant efficacia precandi non pollebunt, & iudicij bonitate, si desiderio carebunt multa patiendi potius, quam miracula edendi; magna item, & magna, inquam facilitate Obedientiæ, cum virium mediocritate, hæbunt artoniti, statim ut pedem in domum intulerint, & Europam suam suspirabunt, ut non pridem quibusdam euenit, quod illis Deus clementer ignoscat: quos autem eæ quas retuli præmunierint dotes, eo vsque illis erudiuntur, & perficiuntur discriminibus & arumnis, ut facularum instar ignitarum agendo ardeant, & vitæ prodigi cupiant in iisdem periculis, & contentione laboris continui, pro Christo, millies si possint occumbere; ac isto quidem virtutis robore scio paucos esse qui mitti huc possint; verum quamlibet paucos pro multis iure computemus, cum eorum vnus, viginti & plurium partes agat triuialium operatiorum. Hæc nostra Goæ domestica; nunc ad ea quæ foris illic nostri gessere pro suo in salute animorum curanda studio ac munere pergamus: & hos quidem illorum conatus operosos, ethnicorum ingenti populo & Maurorum ad Sacrum Fontem adducendo, diuina largitas benigne fortunauit, eo præsertim triennio quo Prorex piissimus Constantinus de Bragantia Indiæ præfuit, quod argumentum multitudine casuum densum, & varium, cum nisi prolixius tractari non possit, libenter omittam ut quæ in fouenda & augenda pietate Christianorum iam adulta, ab iis laudabiliter acta sunt.

43.
Conuotio
Reginæ
Mahom. ad
Christum.

In aliorum vero conuersionibus ad Christum, femina in primis eminet excellentia meritorum longe iis omnibus clarior, quæcumque salutari lauacro sacrandum caput subdidere ex quo potiti sunt India Lusitani. Natu Regina; professione Mahometana; ingenio acutissima; in Alcoranni secretis sensibus adeo erudita, ut eorum interpretem ageret, & magistrâ. Ambiebant illius nuptias duo ex potentissimis Indiæ Regibus, sed hanc Deus elusis amborum petitionibus, gloriosè sibi famulam mancipauit. Palmare fuit diuinæ prouidentie præscriptum, ut qua putabatur penitus inaccessa, illac primos exciperet radios beatæ & æternæ lucis. Arcebat ab illa omnium ad spectus, nedum affatus & Colloquia suspiciosus parens, at vnde minus illi timuerat appulere ad illam voces, quædam, prima diuinorum notitia grauidæ qua collustratus & ardens animus, edoceri de iis amplius & vberius optauit. Instituebant nostri
Goæ

Goæ virtute ac literis sexcentos iuvenes varias disciplinarum diuersarum tributos in scholas; ab grammaticæ rudimentis ad summam Theologiæ sacræ classem: ortosque fere Indis parentibus: hora illis dabatur quotidie ad audienda mysteria religionis sacrosanctæ, quæ ex assidua inculcatione adeo in promptu illis erant, vt è scholis egressi per vrbs vicos, noctu domi suæ illa concinerent, stylo quidem musico simplici, sed quantum vocibus, & lateribus valebant, sic vt tota clare familia audiret, ac vel aliud agens ea condisceret: quod ita essent à Patribus edocti: seruabaturque mos ille tam religiose vt stata hora singulis noctibus, Goa omnis musica fieret, alteque cantibus sonaret: quibus increbiler gestiebant, quoscumque diuini honoris studium aliquod tangeret. Prorex Petrus Mascaregnas ad primos illorum concertus è fenestris prospectans aperiebat caput, fixisque in cœlum, & madentibus interdum præ gaudio oculis, mille Deo agebat gratias. Goam confugerat Mahometanus Princeps, vt impetratis Lusitanorum auxiliis restitueretur in regnum Dacence iure sibi successionis & Sanguinis debitum, sed ab Idalcano violenter vsurpatum: ita quidem ij scribunt, qui literas Ioannis de Castro Gubernatoris ad Regem Lusitanæ non legerunt, apud illum enim queritur vehementer, & acerbè dolet, à Martino Alfonso de Sofa, Gubernatore fidem contra fas omne diuinum & humanum Regi violatam; pellectum Goam spe certa recuperandi regni, iunctis cum Azadazano duce fortissimo, Bilgani dynasta Lusitanorum armis; & perfidiosè primùm hosti suo proditum Idalcano; huic ipsi deinde Idalcano periuriosè os ac fædè sublitum; emuncta ex eo pardalorum millia quadraginta; & possessionem Salleranæ & Bardes continentis; fraudulentè promissi præmia quo se Idalcano obstrinxerat Sofa fore vt illum Dacensem Regem deportandum Malacam iuberet nunquam postea rediturum: huius nihilominus promissi sacrilegio altero fractam fidem, & iurisiurandi sanctitatem. Erat miserò regi cuius in capite ludebatur Mealis nomen, ingenium mite, atque affabile, superstitionis auitæ summa peritia. Vxorem secum & liberos duxerat in quibus Virgo (de qua nunc cœpimus) Bisnagæ regi, aut Izamaluci seruata nuptiis quas æmulo ambitu sibi vterque deposcebat; sepiuerat illam arcta custodia Mahometanus pater ex gentis more, nec domo pedem sinebat efferre, aut virorum cuiquam in conspectum se dare: at hæc fallendo temporis otio (nec enim aliud initio spectabat) admouere aures, & oculos, fenestræ reticulis, vt puerorum è schola prætereuntium audiret cantus: modos inde flexusque cantuum, otiosè in animo retractare, post etiam cogitationem ex verbis carminum in significatus illorum flectere, in quibus diuino edocta spiritu cœpit augustius aliquid tamen adhuc per nebulam deprehendere, quàm quod eatenus in suo, cuius erat mirè intelligens, introspeisset alcoranno. Exin quotidie puerorum symphoniam audè præstolari, fores palatij præteruecturam sub vesperum; nec iam ex leui aurium voluptate, sed curiositate seria

perci

percipiendi quæ concinebantur, ac nisi matris, & familiarium obseruaretur lynceis oculis, accersitura clam erat ex Patribus aliquem, ex quo illa plenius audiret, quanquam autem huic desiderio tam cumulatè non potuit, necessitati saltem factum satis. Muro tantum communi diuidebatur Mealis palatium, ab Iacobi Pereiræ ædibus, amicissimi olim Xauerio & fidelissimi: huius inter vxorem Mariam Tuscam, & Mealis filiam mutuæ visendi, & honoris vices, amicitiam iunxerant, colloquebantur è fenestris familiariter, sed quàm occultissime poterat, ne se suspectas Reginae facerent: demùm qui fuerant prius comitati & benevolentia congressus, afflata iam cœlitus virgine, de Christianorum religione ac moribus totierant: interrogante illa distinctus, & accuratius modum & causam cuiusque mysterij, eamque illo ex auditu lætitiâ præferente, vt Tusca denique suadere illi baptismum aua sit: verum vt erat discipula nectendis dubiis, quàm magistra soluendis acutior; & raro dabatur semotis arbitris inuicem placide conferre, annus ferè inter spes vnus, & alterius desideria effluxit: quo anno contigit vt virgo ingentis fieret agminis spectatrix, quod ex Pereiræ vicinis ædibus ad nostrum S. Pauli templum, supplicantium ritu decoris ordinibus procedebat, fulgebant omnes candidis vestibus, & cultu splendido, occurrebat iis Patriarcha Pontificio ornato, cohonestabat pompâ Prorex, omnisque populus, effusæ lætitiæ indicij publicis, de quib. statim post, beatam illorū prosequabatur sorte: icta diuinitus eo spectaculo vehementer, tam clara interius luce perfusa est præter omnem expectationem, vt fixis in pompam oculis velut extra se posita stuperet; mox autem illo apparatu omni prætergresso, corroborata est non tenaci modo firmaque voluntate professionis Christianæ, sed impatienti quoque illius desiderio incensa. Patrem itaque Petrum Almeida ad fores palatij conspicata, qui cum Rege parente acturus venerat, magnam sibi (vt postea narrabat) vim fecit, ne procurreret ad illius pedes, vt sibi ad sacrum Baptisma perductor esse vellent sed consultius inhibuit sese, promptius alioqui patris gladio repente peritura, quàm Sacerdotis manu expianda. Deliberata iam conuersione consciam eius facit amicissimam suam Mariam Tuscam, tam expetiti propositi felicitate triumphantem. Exin omnes illarum congressus de hoc ad Christum optato transitu, viis que ad illum maximè congruis, quæ post multa dñi inter feminas agitata, nullæ demum se dabant sat prosperi exitus, & securi: vna se ingerebat fuga, si possèt custodes fallere, quibus filiam parens non minus seuerè domi conclusam seruabat, quàm si foret captiua; fugam hanc euentus æque dubij licet vt periculosi, tamen quod alia omnia obstarent eluctaturam se suo periculo feruens Deo matrona suscepit, condixit vt nocte intempesta de palatij fenestra se virgo demitteret, ipsa descensui adminicula præberet, exceptam secum ad templi asylum raperet fugientem. Norat pridem reginæ Virginis probam mentem Nunnus Patriarcha, & pauci de Collegio nostro Pa-

tres,

tres; Tusca diei bonam partem precando solita ad S. Xauerij sepulcrum transigere, ad eos singula referebat, rogabatque particulatim de omnibus quid fieri probarent: ab iis fugæ consilium vt nimium anceps improbatum, quod raptui foret quam fugæ similior, & questurus esset Mealis parens violenter secum & probrosè agi. Subiit igitur Franciscum Rodriguez inuentum factu procliuiùs, nempe virgo Proregem rogaret in Christianorum admitti numerum, huiusque ad illum in pignus animi, de rebus suis aliquam mitteret, quam posset parenti, si foret necesse repræsentare pro teste ipsius voluntatis: cætera sibi tranquillè permitteret, communicaturum cum Prorege, quo pacto domo educenda, cui tuto & honorificè credenda, quo apparatu celebranda Principis tantæ lustratio. Placuit vtrimque industria excogitatio, & vtrimque in opus commode exiuit: Occasionem naçta virgo ex fenestris de more cum familiari sua Tusca fabulandi, monile ab se illi tradit ad Proregem ferendum, mandat suis verbis adderet, se Reginam & Regi desponsam, haudquaquam idmittere, vel reponendum vrbani actionibus gratiarum, vel præmij vice, sed amoris pignus in religionem Christianam, & testimonium apud pregem parentem certò sibi decreti, postulatique baptismatis. Legatione huiusmodi, & dono, Barreti Proregis mollita pieras non tenuit lachrimas, manusque identidem attollens diuinam suspexit clementiam, tum exemptum digitis adamantem, ad eam remisit, contestatus nequaquam se doni accepti gratiam referre, sed fidem hoc pignore obligare, constantem se illi vbique tutelam & obsequia, Reginæ debita præstiturum; & exin Regis Lusitanæ nomine in curam, & defensionem se illam sibi asserere. Facto erat opus, nec maturè consulta Virginis studia procrastinanda diutius, ne quid inter moras, de iis parenti suboleret. Ergo Prorex captato quod instabat Laurentij martyris festo die in templum venit concionem apud nos auditurus, ac dum transuehitur Mealis palatium, cum aulae totius illustri comitatu ad fores consistit: & curru exscendens, salutatum se velle significat; adest Mealis honore attonitus tam inuisitato nec suspicari valens quo tenderet; donec post mutua salutationis humanissima officia proficitur disertè Prorex se ad hoc venisse, vt Principem Virginem ad suos, nempe Christianos secum abduceret, quippe illam se Christo mancipare, & Christianis adiungere. Sequeretur ipse pro sua sapientia præcuntem: sin minus saltem obstare ne vellet, frustra enim fore si quid in oppositum niteretur. Mealem siderauit tam inopinata denunciatio, recepto mox animo, atque vt erat valde prudens, dolorem reuerentia moderatus, pauca hæc retulit, videri sibi valdè nouum, de filia suæ arcanis intimis, plura nosse Proregem quàm ipsum se patrem, rogare ne iisdem manibus in quas ad recuperandum regnum se dedisset, eripi sibi filiam videret regno cariorum: quibus dictis fleuit, ratus hanc fortassis vim esse quæ sibi ac filia inferretur, habereque hunc raptum causas proferendæ latius ditionis. Hic vero

Prorex, suspiciones illius purgaturus, monile profert, iubetque agnosci cuius sit, quod ubi esse filia probasset, narrauit Prorex de legatione quam ad se misisset, de Christianis sacris quæ efflagitasset, de monili quod pignus vtriusque, & testimonium dedisset: quæ inter se dum tractant, adsunt ex condicito matronæ nobiles quatuor (decoro conspiciens id expetierat puella) & scalas palatii conscendunt, in conspectum venerant, cum iis mire hilaris & gaudens obuiam currit Virgo, & fidem suam Tuscam, earum vnam amplexu salutat, accurrit & mater totumque illius gynæceum, suspensæ omnes, & anxie quo euasura esset hæc nouitas. Non diu ab iis dubitatum, in aurem Matri insuffurat mancipium Mauricum quæ ex Prorege & Meale audiuerat, de prolato monili, de abducendæ virginis consilio, & quicquid ante fores gestum: ad hæc amens illa vlulare, vociferari se proditam, assilire ad iniectandas Filia manus, traducendamque in luam potestatem. Contra Virgo Tuscæ carissimæ tenacissimè adhærere, & ab aliis tribus virili animo propugnari: at enim numero vincebant Mauræ quæ matri auxilio venerant, & pugna vtriusque initium datum est, Lusitanis quæ pauca aderant parum feliciter cessurum; lacerabant mutuo vestes à pectore; comas à capite destructas vellebant: vnam è Christianis Saracena ingenti corpore, correptam faucibus elidebat premens, nisi princeps Virgo, imperiosè obiurgatam cæpto coëgisset abstinere: configentium clamores, & strepitus ad fores infimas pertingebant, diuinansque Prorex quid rei ageretur, suis laturus suppetias fessis & male habitis descendit, exterritisque minando Saracenis, ægrè illas admotis etiam manibus dispulit: inde medias inter matronas quatuor, disiectis vt erant ex pugna capillis exceptam, ad portas deducit, vbi eam Proregis lectica opperiebatur, auro & serico magnificè fulgens; in eam sublata, & in alias quatuor lecticas, matronæ comites dum abscedunt, en tibi prodire honorarias Principis Virginis puellas, miserabili fletu, & crine lacero Proregi supplices, vt sua cum domina eas abduceret, velle se quoque fieri Christianas; verum quod eorum non caperet linguam, & prehensa certatim eius veste crederentur dominam suam repolcere, amoueri sunt iussæ, præter duas quæ obstinarunt lecticam præsequi cum honorario ephæbo, quibus sacrum deinde baptisma collatum est. Parum à palatio distabat Tuscæ domus, in qua paratum regis Virgini hospitium erat: exscendenti Prorex ad lecticæ latus, manum honoris gratia obtulit: ac tutius quidem committi poterat nemini, quàm amantissimæ, & vero etiam magistræ, atque ad salutem in securo locandam auxiliatrici: sed ingens Virgini creabat periculum, nimium vicina paterno palatio domus, eratque facile illam perditura, nisi omnem ab illa Deus præterquam salutis affectum abstulisset, magno gratiæ suæ miraculo. Rex parens, & agnati, grandique numero amici, Lectum quotidie, in eius aures instaurabant, & iunctis clamoribus, insanoque vllatu Virginem vocabant, & colloquebantur cum ea veluti præsentem, querent

querentes desertum ab ea crudeliter Patrem, desertionis eius dolore mori iam iam parantem. His illam putabant patris inflexam miseratione, se posse retrahere; priusquam baptismo initiaretur. Sed erat Matris desperatio verior, & efferatior, hæc de fenestra palatij quadam ex qua cerni; certo saltem audiri à filia poterat, per diem sapius, amenti luctu in se ipsa ferebat, caput rasit mœrorem æternum professa, genas vnguibus cruentavit, nulla æquè funus lamentata vsquam est præfica, idque resumtis toties vicibus, quoad tandem dolore oppressa ægrotaret. Quæ dum aures puellæ principis ferirent, nullus vnquam animum momordit sensus pietatis in suos scemineæ, minusque Christianæ; fleuit duntaxat identidem, cæcitatique illorum vt aiebat, indoluit qui abessent tam procul, à desiderando illo bono, quod sibi inuidebant, vt hoc etiam in se crudeliter quod sibi inuidebant, odissent. Descriptus est sacræ ablutionis apparatus, lectus in illam dies sacer Assumptæ in cœlum Deiparæ Goa omnis in Pompæ splendorem incubuit, Francisco interim Rodriques horas quotidie aliquot, de iis Virginem pleniùs edocente quæ illi scienda supererant: vici pretioso vestiti stromate, triumphales in compitis erecti arcus, explicata vbique vexilla varia, depactæ vbique ad tempus arbores, vbique ramalia, & picta floribus omnia: ritu maximè solenni vespertini cantus peraguntur in Societatis æde sacra splendore regio exulta: inde Lusitana omnis nobilitas superba in equis, & iussu proregis in omnem magnificentiam effusa, ad regiæ Virginis domum procedere, stipantibus latera honorariis ephebis, & satelilitio numeroso, infériectis procedentium agmini musicorum choris, tympanorum mugitu & tubarum clangore, festum pæana canentium. Prodire virgo, regia in veste & schemate regio; sed torques, & gemmas mundumque auersata, quæ secum abstulerat fugiens, quod essent opere Maurico laborata, iisque se scædari potius crederet quam ornati, ad crucem pompa deuenerat Collegio propinquam, omissis equis omnes, illa è lectica in æquum deposita, itineris reliquum pedites exigunt. Occurrit obuiam aduentanti, alumna seminarij iuuentus, coronis floreis redimita, ramosque præferens, & cantu prosequens tam expetiti diei faustitatem: sequuntur Patres sacra castula candidati, vasa portantes sacra; sanctum oleum, & librum, & omitem denique conferendo baptismo supellectilem vsitatum. Postremo incedit Ioannes Nunnus Patriarcha, Pontificali cultu venerandus: circumfusi vero populi ad spectandum tam conferta turba Christianorum, Brachmanum, etiam & Maurorum vt necesse fuerit Proregem, cluatum accensum agere, perque plebem submotam, vi viam facere: tinxit regiæ virginem Patriarcha, idemque cum prorege de lauacro susceptam, Mariam dixerunt ob reuerentiam Deiparæ reginæ cuius colebatur tunc, Assumptæ dies: quibus rite ex Ecclesiæ canone confectis, eodem quo deducta fuerat ordine comitatuque domum reducta est, toto ex arce ac portu armamentario latis fragoribus tonante, toto multam in noctem cœ-

cœlo flammæ ludis & ignium iaculis collucente, personanteque gratulatoriis plausibus & vocibus populi, fausta omnia acclamantis.

44
Constantinus
de Bragantia
Prorex, ma-
gnus fidei
promotor.

Tam illustri factò & maiestate argumenti, lustrationisque magnificentiâ tam nouo, instaurata est magnam partem religionis Christianæ ante biennium depressâ gloriâ, cupiditate quorundam improba, qui vt inde scribebat vir sapiens, cum ex Europa soluunt in Indias, conscientiam videntur relicto in littore abiicere, aut eius ad primos tempestatis motus iacturam facere. Legibus olim Regis piissimi Ioannis, & generalibus Goanæ Ecclesiæ synodis proscriptus fuerat pœnis grauissimis vsus omnis superstitionum ethnicarum, & Mauricarum ex omni ditone Lusitana, quod earum nonnullæ præterquam quod impiæ, essent etiam crudeliter barbaræ: haud tamen propterea Brachmanes segnius satagebant, vt sua paulatim festa sacrilega, in vsum reuocarent, nec raro incidit vt publicæ rei administratos nacti cupidos & venales, votis impiis potirentur, & ab iis Deum promiscuè cæca lucri fame habentibus nundiarentur probra diuini honoris & religionis; quod iis nunquam felicitate adeo impia processit, & Christiani nominis tanto dedecore vt anno 1555. quo viles animas publici administras magnis pretiis mercati, per eas ad hoc proregem adduxere, vt rei Lusitanæ bene consuli putaret, si concederetur aliquid Brachmanis, darentur aliqua illorum quieti, remitteretur nonnihil de feueritate legum quæ ad stabiliendam fidem olim necessariæ, fide tunc altis firmata radicibus, nullo admodum fructu seruari dicebantur. His apta principiis Theologiæ quæstuosæ conscientia infelici, abrogatio legum expeditur tribus his digesta capitibus; fore ethnicis liberum auito more, suis mortuis parentate, etiam vxorum viui comburio, cum cadaueribus maritorum. Liberum item dum nuptias facerent sua cursu per urbem circumvehere simulacra, & sua circum insanis vocibus, & saliorum motibus orgia celebrare. Denique liberum sua mancipia, sacro fonte in libertatem asserta Christianam, in seruitute retinere, sed Christianis venalia, vt heros dumtaxat, non conditionem commutarent, ceperuntque mox tria hæc piarum legum probra mortifera, incredibili bonorum omnium dolore in mores induci, ex quo etiam id intelligitur quam rectè vir prudens, æmulatorque diuinæ gloriæ strenuus Baltazar Dias in Lusitaniam scriberet, malum esse in bonis ponendum & dignum immensis ad Deum gratiis, si quando Proreges & qui sub iis communi præfunt, nobis indignati aliò verterent, & sibi confessorios alibi quærent. Ac sit ita sane & abstinere se nostros oporteat, ab attingenda Proregum gubernatione, à qua illos officij proprii ratio abundè eximit; haudquaquam tamen omittendum putarunt commune officium cuiusuis, modo Christiani, propugnandi scilicet diuini honoris, & vbi opus sit obiiciendi pectus, ad eum asserendum. Nec iere incalsum maturioris consilij monita, quibus præcipuè Franciscus Rodriguez eundem Proregem reduxit in orbitam ex qua fraude potius aliena, quam suapte sponte aberrarat. Christianorum dedecus & religionis, nouis legibus.

legibus emendatum & quantumlibet inuitis, qui nundinata consilia in oppositum obstinabant, promulgatae sunt, pœnisque additis firmatae. Exterminata quæuis superstitio publica, quocumque tandem permissu indulta diceretur. Collecti domo vna quouis infidelium ex genere, vel abiecti à parentibus vel iis orbat, vt illic alerentur, dùm ratione vti possent sui que compotes optarent quo mallet cultu religionis ac legis viuere. Accessuris vero ad Christi lauacrum, ius confirmatum est successione hæreditariæ, seu ab ethnicis, seu Mahometanis fuissent progeniti. Creatus Almeida Christianorum pater, cum amplissima potestate rei ipsorum publicæ regendæ, atque propagandæ: æque tamen superbum infidelium tumorem res nulla depresso, Christianorum gloriam adeo nihil auxit, vt translati ab illis in istos dignitatum gradus, & locuples gestio munerum publicorum, quibus vtrisque ante id temporis Brachmanes, tùm mire colebantur, tùm magnopere ditabantur. Emebant honorifica mûnera, lucrosas redemptiones, commerciõrum pinguißima commoda, quicquid pecuniarum Goa, eique confines insulæ haberent, vnis fere Brachmanum manibus tractabatur, & fidei hostibus gratiosis, tumidis, reuerendis, miselli neophiti vitam trahebant ignobilem pauperem omni gradu honoris, & lucri occasionebus exclusam, & cum iis vnâ infidelibus contemptui erat sacrosancta religio.

Tunc versis vtrimque in oppositum vicibus, depressi Brachmanes, & quæstuosis redemptionibus extrusi prope abfuit quin pudoris, & damni impatientia Patrem Rodriguez de medio tollerent, & faces subderent nostrorum ædibus: Passim vero apud omnes queri, dolere iniuriam, dicitare id sibi, veris nimium vatibus mentem præfagisse, oppressuram se ruinam, haud sibi aliunde, quam ab illo S. Pauli execrabili Collegio metuendam, quamquam hæc illos propriè ruina non obruit, fuitque Prorex Franciscus Barretus condendis legibus quàm munientis felicior. Seruabatur ea laus ducis Bragantiæ filio Constantino, quem anno 1558. regendis Indiis Barretus habuit successorem: magnum equidem splendore, sanguinis regij, sed maiorem luce propriarum virtutum, quibus nobilitatem sanguinis, & aurore gloriæ illustravit: felix plane India & Christianitas Orientis, si nacta foret eodem tempore hos duos Xauerium, & Constantinum. Potuissent hi soli mutua desideria explere, altero inuicem imperia & auctoritatem; altero labores indefessos, sudoresque præstante: quantum sub huius gubernatione diuersa fuerit à priori Christianæ rei, & ethnicæ facies, iucundum est, ex P. Ludouico Froës relegere. [Brachmanes, inquit, & nobiles ethnici munia omnia occupabant quæstui opportuna, & in aula Proregis primas obtinebant, Christiani contra in opificia sordida & ministeria detrusi vilissima, hortos, equos, & præsepia curabant, cum suo in publicum incredibili contemptu, velut capitum proletariorum, fiebatque interdum, vt accidere supplices ethnicis cogerentur, ad extorquendam ex aulæ ministris causarum suarum absolutionem. Iam, quæ

Dei est gratia si qui Brachmanum aliusve quicumque fuerit ethnico-
rum, à Prorege aliquid decernunt petere; locum mari vicinum petunt
præstolanturque illic patienter dum ex imminente fenestra palatij vi-
dendum se præbeat, ad solem interea, vel imbrem, vt cœlum fuerit, in
portu aut littore stando, ambulando, expectandi nauseam decoquunt,
coniectis perpetim fenestram versus luminibus: inde vt tandem conspi-
ci cœperit, humili corporis proclinatione mox illum certatim vene-
rantur, manuque protendunt libellos supplices quos habent illi offe-
rendos donec is hunc aut illum vt lubitum venerit, nutu ad se accersat,
Proregis aulam vice versa conflant Christiani ciues, in ambulacris pa-
latij spatiantur, ad limen interioris cubiculi sedent, prandentem cin-
gunt illustri corona, holoserico pretioso, & cocco ensibusque auratis
insignes; si quid optant, perse ipsi id petunt, nullo egentes perducto-
re. Accersit subinde Prorex P. Almeida, hominem ad eius consilia
mirè natum quòd eius in Christiana re ardore eximio plurimum vtatur.
Quærit ex eo nunc, ecquid daturus sit pretij, si bearit illum recenti
nuntio nobilis cuiuspiam infidelis, Christiana sacra flagitantis; modo
exstimulat ad excogitandas artes nondum tritas, & novos labores, qui-
bus quammaxima ethnicorum fiat ad Christum accessio. Almeida vero
quos mittit Deus fide imbuendos, eos illico Proregi sistit, vt discant
probentque suis oculis ethnici quàm humaniter, & beneuole, quàm
honorificè & amanter illos excipiat, complectatur, securos esse iubeat
de patrocinio suo, & defensione. Hinc scelestissimi Brachmanes, paulo
prius hic rerum domini, nostro nunc suasu & opera, deiecti & in ni-
hilum acti, odere nos morte quauis deterius, & de hoc nostro S. Pau-
li Collegio, monstra vituperationum pro sua rabie conficta spargunt.
Sed latent licet, mordere non valent. Pagodes illorum subruimus;
festa impia, ne agant euincimus, retegimus illorum flagitia, & incan-
tamenta; vtque miris modis sua dissimulent, & tegant, qua se latere
maximè cogitarant illac eos inuestigamus, & intercipimus: hilaritates
nuptiarum, ludorum, simulacrorum festiuas, nisi de media nocte, lo-
cisque clam maxime occultis non celebrant, & quidem taciti, nullo
strepitu, & clamore quod luce palam antehac impudenter audebant;
cumque has etiam subinde Christiani cautiones fallant, & intercipient
nocturna illorum orgia, moniti statim accurrimus, comminimus si-
mulachra, solennia in confusionem vertimus, hilaria in luctum & mœ-
rorem.] Hæc ille Proregis Constantini præclara describens studia &
solicitem ardorem in salute infidelium procuranda; sed hic ministris
quibusdam Regiis, si superis placet, non placuit, vitio hunc dabant
non virtuti, aut si virtus hic foret, hanc esse Monachi non Proregis,
eique stolidè obtrectabant, horas illum aiebant negotiis regiis furari,
quas de religionis capitibus altercando sumebat cum Brachmanis. Hu-
manitate illa erga neophytos tam familiari, viles non raro, seruos aga-
sones; & paterno illorum complexu ac tenero, dedecorari Proregis
dignitatem,

dignitatem, quam sustinuerunt illius maiores in summo semper honoris gradu. Optarent denique illum ardentius in augendo Regis quam Christi patrimonio laborare quod solis animarum accessionibus ditescit: nec defuere aliqui tam effrontes, ut ei obicerent, egentiores fore fiscum regium suo illo Prorege, quam omnibus retro Proregibus; onerandis in Lusitaniam nauibus mercium numerum descriptum in carta breui; neophytorum longissimam, suis digestam diebus singulis, quibus Christiani effecti sunt singuli: benignam materiam dandarum ad Iesuitas literarum, sed fisco inutilem; & hæc quidem noui illi Catones, quibus ipse tanto cordatius quanto illi amentius, ad Sebastiani Regis Domini sui obsequium, & gloriam plus conferre, insularium illorum vilissimi conuersionem ad Christi fidem, quam quicquid fisco totis ex Indiis proueniret, quicquid aromatum in Lusitaniam nauigationes annuæ reportarent. Hac responsione amisit ab se pudefactos eorumque deinceps oblocutiones, & stultam prudentiam pluma pendens, miserorum saluti, ut instituerat nihilo parcius institit: eratque non iucundi modo, sed efficacis quoque apud religiosos Euangelij præcones exempli, ubicumque occurreret ethnicus aut Mahumetanus, subsistere Principem, interrogare de secta, sectæ mendacia, & fraudes aperire: adstruere legem Christianam eiusque sanctitatem, & miselli vnus pertinacitati expugnandæ, ita incumbere, ut si eius debellatione, Orientis imperium verteretur, quibus tantum abest ut fisco regio de redditibus annuis decesserit obolus; ut Deo potius, hanc eius eximiam, & Lusitanorum regum pietatem, quibus in hoc etiam fidelem præstabat operam, pensante, arcem, ditionemque Damani, & Manaram insulam Lusitanicæ coronæ adiunxerit, partemque regni (ut post narrabitur) Iafanapatani. Dicendum hic paucis quam late fausteque Christi regnum in maritimis Goanis propagarint, Constantini & Patrum iuncti animi & labores.

Atque ut nobis initium faciat ipsa Goa. Huius Insulæ tractus vnum & viginti qua pagos, qua oppida censebat, agebant ad duo vel tria capitum millia; ferme in singulis adoratores idolorum; dolebat Patribus vehementer post tantum annorum in antiqua illos superstitione putrescere; cumque ipsi quotannis, claram Euangelij facem Æthiopibus, Iaponiæ, Moluco illaturi, nec metas nec modum nauigationibus & periculis ponerent, hos tamen prope domi & coram cernere in auita perire cæcitate: cuiuscumque tandem id culpa fieret; decreuit fortiter Constantinus amouere quicquid eorum conuersioni obstitisset, eamque Patribus enixè commendauit. Ergo hi numero sedecim diuisam inter se insulam aggredi, festis quibusque diebus Goa exire ante lucem, suam quisque in partem laborum alacres pergere, & tam solerti esculentoque hamo, alij pueros cantu doctrinæ Christianæ; alij populum concionibus ad eum appositis; Bonzios alij disputatione ad eum capere, ut ramalibus passim amplissimè constructis auditorio locus ubique pararetur.

44.
Conuersorū
ingens num-
reus Goanō
in tractu.

retur à mane ad noctem strenue operi incumbabant, condebantque dies solidos acri sane labore ministeriorum: sed ea lætorum prouentuum voluptate, vt nec famem sentirent, nec lassitudinem, sub noctem redibant, suum quisque Goam conuersorum trahentes manipulum, quidam parciozem, alij numerosiorem: gestiebant ciues eorum reditu, occupatisque locis qua erant transituri, gaudebant numerando quot sua quisque in turma duceret, magnisque vocibus fausta omnia illis precabantur. Obuiabat iis quoque subinde puerorum agmen præferentium ramos, & decantantium carmina doctrinæ Christianæ: sed Proregis gaudio nullum par: tot se auctum filiis censebat quot ex illis ad Christum Canarinis accederet: hic eos caritate affabili, complexu, teneritate tantum non paterna aduenientes dignabatur, quod dici non potest quantam neophytis opinionem inderet susceptæ fidei, quantum forte illa beatos se crederent, quam cernebant tam honorificè haberi. Demum in Collegium deductos excipiebat Patrum sedula caritas, adscribebatque in domum Cathecumenorum, quam suis alebant sumptibus, ad sacrum Baptisma comparandos. Postremo communi totius Collegij gratulatione fratres suos ab insulari missione velut Christi prælio reuersos percontabantur ceteri, audiebantque de illorum gestis, modisque sæpe miraculo proximis quibus illorum operam diuina bonitas, conuersione vnus oppidi secundabat: de quibus sub hæc nonnulla libabimus. His fidelium incrementis iam ramalia distici paulo prius, extenta concionibus audiendis; iam Sacris ædibus oppidatim mutari ad peragenda mysteria constructis, diuinoque omni apparatu, & suppellectili ornatis, liberalitate neophytorum priuatis & publicè minime auara. Hinc eadem ad eos Christo mancipandos excursions ante obitæ, continuatæ sunt ad fouendam, augendamque illorum pietatem, & successu quidem ad eò prospero, vt teneras mentes ad eam reuerentiam diuinorum, & sanctimoniam vitæ Christianæ fingerent, cuius in neophytis expressæ vel solo aspectu profitebantur ad conuersionem infideles re quauis alia efficacius moueri iuuat quoque strenuitatem Patrum incredibiliter, excogitatus ab iis quàm potuit maximè solennis atque magnificus ad sacrum Baptisma celebritatis publicæ apparatus, eo festi ritus veterum superstitionem quibus olim Brachmanes sua colebant simulachra obliterabantur procliuius, fiebatque venerabilior apud omnes, Sacramenti maiestas ex modo, & pompa illius conferendi, vt ergo cathecumenorum aliquot, centum quinque interdum, aut sex, de rebus fidei abundè fuerant edocti, indicebatur ex pulpitis vrbe tota baptismo dies, vestiebatur templum nostrum superbo peripetasmate, quod ab se accipi tum prorex, tum Lusitanorum proceres, honori ducebant præcipuo, procul templi prospectus, longo vici tractu, conserebatur digestis vtrunque arboribus, quarum haud absimiles palmis comæ, mirificè oculos recreabant: erigebantur quoque, si personarum exigeret dignitas, aut diei honos, arcus triumphales va-

rij operis, & ornatus aquis vitalibus tingendi ex pagis, & oppidis insularum accitis cogebantur omnes in Societatis Collegium, vbi vestitu singuli donabantur in quo possent decorè ad sacros fontes consistere, ad hoc Patrum quidem larga suppeditabat tenuitas, sed pia Proregis munificentia tam prono & effuto studio, vt nostros vrgens ad petendum quidquid opus tam sanctum exigeret, auditus sit ex animo dicere, si cui eorum deesset vestis, vltro sibi libenter detracturum vt eum tegeret. Hoc cultu parati mittebantur in palatium primarij alicuius Lusitani quem præmonuisset Almeida, suas quoque vt vellet in pompa partes magnifice agere, coronare frontes palatij, vestire tapetibus postes, vexilla fenestris explicare, viam ad templum fronde ac floribus densare, qui nullo anni tempore illic desunt. Rebus in hunc modum instructis, è seminario nostro alumni iuuenes palatium versus procedebant in quo expectabantur à cathecumenis, in longum distenti & modestum agmen, caput floribus redimiti, ramis palmarum Indicarum siue alterius formosæ arboris, manu quoque communem lætitiã gestantes: distinguebant ordinis seriem, commodis spatiis interiecti chori symphoniacorum, alternabantque cum alumni cantus, vt musici omnis instrumenti vices vocibus permixtæ, addito etiam tympanorum sono, strepitu crotalorum, & tubarum clangore. Claudebat Ordinem incedens Patriarcha, solenni ac proprio schemate, sequentibus ponè Collegij Patribus; prouecta palatij ad fores pompa flectebat nostrum in templum iter, prodibantque tunc cathecumeni, & addebant se præeuntibus; adolescentes primum, dein viri, puellæ deinceps, postremò matres, cum suis pars inter brachia filiolis, pars trahentium manum tenentibus. Vt fiebat cœtus iam templo propior; exire de sacratio parati ad ministerium lauacri salutaris, omnes in linea castula, & stola, præcedentibus qui supellectilem præferrent ad hoc idoneam, polubra, & capedines ex argento, & in iis ad collationem Sacramenti de more adhibenda. Prorex quem nulla vel cœli pluij, vel negotij grauitas ab eius muneris pietate vnquam abstinuit pro templi foribus cum Patriarcha stare perfungi honoris officio, cathecumenis in templum inducendis, demum ad latus sanctorum fontium considère. Tum vero tingendi fiebat initium, cantu perpetuo, & musicis organis diuersi generis ceremoniam omnem prosequente: lustrici patres baptizandis eligebantur nobiles Lusitani, nonnullis etiam Patriarcha, imò ipsemet Prorex id affinitatis sacræ officium præstabant, indebantque iis nomina quibus vocari deberent in posterum, quæ à Patribus ad hoc designatis referebantur in tabulas. Expletis rite lustralibus quæ porrigebantur sæpius in primam noctem, neophyti alacres, & cum iis cœteri iisdem vt prius digesti ordinibus, accensa gestantes funalia, per circumflexam Collegij aream in templum regressi, adorabant de genibus augustissimam hostiam quæ illis aperta monstrabatur, & collati beneficij gratias agebant iisque communis celebritas clauderetur: sed inductos in Collegij hortum neophy-
C c phytos

phytos parata excipiebat cœna in qua Patres pari caritate & alacritate ministrorum obibant munus: seorsim tamen à viris femina, non dissimili benignitate habebantur, famulantibus matronis, interdum etiam nobilibus, quæ pio ambitu id sibi optauerant. His publici honoris argumentis, ethnicorum natalem in æternam vitam gratulantibus, sic possessi boni ardebant amore & gaudio, vt domum reuersi finem facerent nullum de prædicandæ suis Christianæ legis, & sollicitandi eorum animos ad eam capeffendam; quod Patrum laborem miris reficiebat delitiis, cum aliquanto post solennes eiusmodi cœlestis lauacri celebrationes, cernebant neophytos in urbem sua quemque cum præda reuerti cognatis nimirum, vel amicis qui ad sacrum Baptisma erudiri perebant, & inter cathecumenos referri. Quanta porrò Goæ cœteraque illius diæcesi vbertas fuerit huius messis facile nobis est subductis temporibus, & locis, numeri vnus certa summa complecti, quòd accuratè tinctorum nomina consignarentur Ecclesiæ tabulis. Quadrius itaque nostrorum in India Prouinciæ Præfectus, annis ante lesquimillesimum sexagesimum tertium sex, ad septuaginta millia conuersos ad Christum tradidit qua Goæ qua locis aliis vt in libri huius decursu constabit. In quo illa imprimis tacenda non est Francisci Rodriguez confessio, Goæ tunc inter præcipuos operarios strenui: is decepti se diu animi accusans, narrat dum esset in Lusitania, omnesque Patrum ex India literas audiret, idem carmen sonare quo illuc inuitabantur nostri, & repetebatur ab vnoquoque velut assueta ex formula tritum illud *Messis quidem multa operarij autem pauci*; rogabanturque qui præerant eò quam possent plurimos mittere, imo ni facerent & hanc pereuntibus tot populis opem ad salutem non ferrent, religione conscientia terrebantur; has inquam sibi visas auxefes vltra verum proiectas, nec potuisse animo fingere, agrum illum incultæ vastitatis tot canuisse messibus ad falcem maturis, vt penuriâ messorum interirent: quin imo se quoque illuc destinatum, ipsaque in naui recogitantem, qui esse tunc poterat statum illarum regionum, quantum abesse oporteret ab ea rerum admirabilitate quas de illis toties audisset, sensisse spes suas retro ferri, nec largius porrigi, quàm vt vnum quotidie aliquem spectaret, nostro in templo baptizari, ac ne id quidem tam spei fuisse quam desiderij: sic totam hanc lucri tam prædicati molem ad trecenta sexaginta quinque quot annis capita conuersorum ad fidem ethnicorum, ituram: verum enim vero postquã eò venisset cernens coram quingentos die vno, sexcent os altero ex aquis genitalibus renasci, quibus ad hoc parandis suas ipse quoque egisset partes, se vero tunc annos multis lacrimis doluisse quos tot in Europa otiosè trinuisset, nec fuisse deinceps, qui fortioribus, & crebrioribus literis Socios, eorumque præfectos, ad opem ex Europa quærendã, mittendam, ferendamque vrgeret. Nec tamen qui erant in Europa, minus ambitiosè prouinciam Indicã prensabant, quàm qui versabantur in Indiis Europæorum auxilia. Quod aliàs quidem, sed his ferme diebus de quibus

nunc

nunc scribimus, euidenter animaduersum est, cum enim Lainius Societati Præpositus communi ad nostros vbique terrarum epistola, significasset nihil dissentaneum à perfecta obedientia facere, qui moti diuinitus, concedi sibi profectiōē ad Indos peterent, vt in iis ad Christū adducendis vitam omnem dicarent ac ponerent: tanto literarum, petentium, & intimis precibus id flagitantium numero est oppressus, vt exhaurienda fuerint suis hominibus cuncta Europæ Collegia, & domus, si petentibus oportuisset satisfactum. Nam qui prope à puero educatus est creuitque in professione instituti, quod animarum saluti propriè penitusque incumbit; hunc profecto vi magna rapi, & ingenti ardore necesse est Europæ Indiam præferre, cum vnum aliquem maiores Deo animarum quæstus illic cernit inferre, quam centum in Europa, centuplicato sudore ac tempore; cum audit integrum ab illo regnum, à cultu saxorum & Dæmonum ad veri numinis obsequia traductum, ab alio vitam pro Christo in rōgis lento igne stillatam; illos telis confossos, truncatos capite, in crucem suffixos. Hæc dum audit, & legit, magnus illum omnino tantæ fortis inflammat & stimulat amor, vitam quamlibet ab Apostolatu diuersam inutilem; mortem quamuis, tam pulchris dissimilem mortibus vilem putat: sed his debet necessario adiungi cautio, quæ orbe non paucos nimis later, quæque tot literis Prouincialium ad Generalem ex India datis toties inculcatur; non esse hanc ad Indos euocationem, nisi hominum virtutis heroicæ multumque, ac diu exploratæ, quales Xauerius toties suis epistolis depingit, optans neminem eò mitti quem suo ipsius examine non esset periclitatus Ignatius. Nam qui fingit ab Indiis Apostolos fingi, non ab dotibus virtutum tanto gradu dignis, sciat magno se in errore versari; nec aliud præter materiam, virtuti iam partæ solum Indicum præbere, qui secum virtutem illuc non inferret, nisi miraculo illic minime reperturum, inter crebriores potissimum tolerantia, ac domandi sui abiiciendique oportunitates, quàm exercendæ erga salutem alienam præclaræ voluntatis. Certe Quadrius vir multum sapiens, & rerum Indicarum vbi diu nostris præfuerat, peritus, narratis summam Lainio Generali periculis, & arumnis quibus Molucentium nostrorum exercebatur vita, [Hinc, ait, liquido P. V. conficiat, viros cuiusmodi hæc deposcant loca vbi leuissimum est malorum, fame, siti, aliisque afflictæ naturæ miseris perire: mea fide pro certo statuat, ad nos non facere quos blanda nouitas huc trahit, conuersionum hinc, nostrorum literis in Europam sparsarum, longe se illi opinionione sua falsos deprehendunt: desiderijs agi oportet serijs perpetuendi pro Christo multa, & aspera quicumque Indias suspirant.] Ita quidem ille de molestiis corporis quæ deuorandæ essent in Molucis, quæ tamen earum sunt leuissima pars, quibus illæ nunc perspersæ sunt insulæ.

Goæ Patrum labores etsi larga manu, fortunaret Deus lætis successibus, quos modo retulimus; Sed his præmium adiunxit, Dei vnus ra-

47.
Conuersiones infid. in
Chorano insula.

tiones animarumque spectantibus alio quouis exoptabilis, Conuersionem videlicet Chorani. Est hæc perexigua continentis ad latus insula, semileucae spatio Goa distans, nec nisi quinque milliarium complexu. Sed habitatore si quæ alibi vsquam plena, in littoralibus maxime vbi palmis, plantisque aliis mire frugifera & amœna, medio vero minus ferax & aliquantulum aspera. Christianos censebat omnino triginta; cæterorum alij colebant serpentes; alij tumulos quos suis è cauis formicæ excitant; nonnulli quod primum iis mane occurreret; quidam etiam nihil & athei; plerique Brachmanes. Sed vna omnibus in ea colluie sectarum impietas. Quò ille ad vocem ethnici vnus prodigiosior imperus diuini spiritus, in fœcem hominum adedò profanam, ex qua die vno quinquaginta supra quadringentos, paulo post octingenti Christo nomen dedere, in hunc modum res acta perscribitur. Celebratum olim fuerat dum esset liberum, nuptiarum par ea in Insula, anno vltra sesquimillesimum septuagesimo primo; iis interfuerat vocatus ad eas Christianus. Sed vocantibus occultus, grandi alioqui sacrilegio daturis, confidere ad mensam cum homine Christiana sacra profitente, anni fluxerant duo, & Prorox Constantinus talium nuptiarum solennes ritus damnarat in posterum, cum deprehenditur qui ante biennium interfuerat nuptiis fuisse Christianus; perturbantur grauius propinqui, Brachmanes nuptias comuni consilio profanas, vitiosas, contra ius factas pronuntiant; matrimonium irritum, iteratisque ceremoniis integrandum, reuocatis prius ad sponsalia coniugibus. Ad hoc legitur secretum, & semotum à frequenti palmetum, vbi de integro multis coram rite omnia repetuntur. Verum Christianus eiusdem Insulæ, Deo magis quàm casu ducente illac præteriens rem omnem intercipit, eius indicium fratri cuidam adiutori ex nostris domestico facit, inquiruntur mox ad pœnam rei ob violatam legem tam seueris edictionibus sancitam, scelus enim adiutor Goani Collegij Reçtori Francisco Rodriguez, nuntiarat; qui expertus hos casus religioni Sacrosanctæ semper aliquem lucrari, nec fas ratus Brachmanis, tam securæ factum audaciæ impunè abire, Proregis mandato, capitalium cognitorem Chororum destinat Ioannem Fernandez cum apparitorum familia & Patribus duobus, qui ad animi necessaria præsto essent. Cognitor, vt erat religionis acer vindex, quoscumque reperit in vicinia palmeti capit, alios inuestigat, expiscaturus ex iis reorum nomina quos Goam secum abduci iuberet; cum ecce cordatus inter captos senex, eaque in insula dignitatis & auctoritatis præcipuæ, in medium prodit, motuque quantum dabatur intelligi diuino instinctus; quò inquit appellans cognitorem, quò tantum inquisitionum, vinculorum & strepitus? de nobis, Domine, ne labora, omnes enim Christiani sumus; inde tanquam suarum arbitrum, & interpretem voluntatum consecuti omnes, magnis se vocibus dicere Christianos; solutique mox percurrere insulam, iteratisque clamoribus profiteri se Christianos; idem quoque præstare quicumque occurrerent eorum parentes, amici & affines, iisque
vltro

Utrò eiusdem impulsu spiritus coniuncti ad quinquaginta supra quadringentos Patri se sistere, Christianis doctrinis imbuendos, cumque superuenirent aliis alijs, perinde se inuicem alacres lætique accipere & amplecti, ut si bono diu pridem expetito non autem improviso potirentur; Volat Goam mutationis huius aded insperatæ cum epistolis nuncius, celebraturque vrbis communi lætitia; accurrunt sociis in subsidium Patres; adest quintiduo post ipse Prorex, cum nobilitate primaria, & Goani populi concursu numerofo ad cohonestandam sacri baptismi pompam: procedunt iis cathecumeni obuiam albo conscripti sub labaro quod Salvatoris picta effigies decorabat. Miris gaudijs disfluebat Prorex accedentes perlustrans, salutabat, stringebat complexibus, patronum iis se fore spondebat incomparabili affabilitate, nouas iam illis suo ære vestes curauerat, ipsoque illo die tinctionem illorum sacram sua præsentia musicorum choris, & multo bellicarum fragore machinarum ornavit, quas Goa illuc propterea conuehi iusserat. Prandio denique se perquam familiariter præbuit quod plus quingentis simul iisdem neophytis datum est. Fueruntque hi primores fructus Christianitatis Choransenfis, anno 1560. duodec. Kalend. Augusti Deo consecrati, tam lætis deinceps incrementis, nostrorum cultura ibidem aucti, ut cum illic primum, ut indicauimus, triginta vix essent Christiani, breui post tempore inito numero, triginta vix ethnici censerentur.

Chorano Diuar proxima est iuris & ipsa Lusitaniæ insula, sed ad dictissima idolis, & pari apud Brachmanes veneratione, uti apud nos terra sancta, peregrinorum affluxu frequentatur, hanc item votis ac precibus Patrum donauit Deus sub id tempus quo ad Ecclesiam venerat Chororum: Christi iugum subibat vniuersa ditio Goana; oppidum. Aufcinum, è regione Diuari positum, sacri fontis expertem habebat neminem. Ad hæc magnopere Brachmanes angi, stare ad portas legem Christianam; passu altero domi fore; id si procederet, admittenda necne? manendum illic, an migrandum quærendis alibi quietis sedibus? hærebant itaque dubij quid velle deberent potissimum, & fama iactabat adesse tempus quo vellent superi, religionis illic mutari statum, ut Chorani, & Goæ mutatus fuerat, nec abstituros voto Collegij Patres, nisi pedem Diuari fixissent, vulgo quin etiam de re supra fidem narrata, prouerbio erat, ne persuasuros quidem illam Societatis Patres, quo alludebatur ad eorum dicendi efficientiam ex concionum fructu toties obseruatam: in hac perplexi consilij agitatione donarium magnificum decernunt regionis illius celeberrimo idolo dedicandum, Canissum Deum nominabant, statua, templo, & sacerdotibus colebatur; trunco corporis humani caput ferebat elephantis; miræ apud eos de illo fabulæ, ante omnem memoriam temporum traditæ. Euam nondum matrem, dum laborioso incumbit operi, tam copioso sudore maduisse, ut largè terram infunderet; grauidatam mox sudore hoc terram, simulque puerperam, Canissum in lucem edidisse, infantem

47.
Conuers. in
Diuar insu-
la.

ætate, statura gigantem. Regressum rure paulo post Adamum conspe-
 cto ad vxoris latus homini ignoto, morsu præcipitatum zelotypo,
 nihil rogato quis esset? qua causa? quo modo, in mundum intrasset?
 caput amputasse, priusque ad Eux pedes filium concidisse, quam ortus
 eius exponere seriem licuisset: quod vbi per tempus licuit, errorem-
 que ex illa suum Adamus dedoctus est, luxisse vt par est admodum do-
 lenter, & medicinam vulneri, si qua in rerum natura lateret indagasse:
 quod autem homo alius nondum esset, cuius vitam ablatam in pe-
 rempti corpus transfunderet cogitasse ab alio quopiam animali reme-
 dium petere, tum vero, aui sua mala, comparuisse coram elephantem,
 cui armis ijsdem Adamus caput melsuisset, aptassetque tam scite Canissi
 trunco vt duabus ex partibus mortuis coalesceret vnum corpus, quod
 simul homo & bestia, vt erant Brachmanes, delirij huius artifices, re-
 pente in pedes constitit huic igitur: Deo, publici nomine vexillo præeun-
 te ferebant anathema selecti iuuenes Brachmanis fere nati parentibus,
 sed dum sinu angusto ex insula continentem petunt, Lusitanorum in-
 currunt custodias, & Goam ducuntur sacrilegæ rei superstitionis quod
 essent vbique Lusitanici dominatus, pœnis grauissimis proscripti ritus
 ad cultum spectantes idolorum, pœnæ tamen loco Societatis Patribus
 permittuntur, à quibus suauiter vera salutis principia edocti, Chri-
 stum eius auctorem singuli paulatim amplexi sunt: adsunt paucis inde
 diebus Brachmanes Goam, quid factum filiis requirunt, tum de lege
 qua sint in posterum victuri; cuius ipsimet statim pulchritudine inci-
 cati, dum pergunt de illa curiosius scitari, sic ea percepta capiuntur,
 vt Christi lauacro enperent expiari. Paulo vero post viri aliquot gra-
 ues, & Frater Dominicus Fernandez cum traiecissent in Diuar insulam
 vt Brachmanum vxores Goam deducerent, illorum aduentum bonis
 haud paulo maioribus beavit Deus, quàm quæ ausi essent sperare.
 consulto vel casu Brachmanum offendunt manipulum, qui sublati cum
 voce brachiis, scimus exclamant Pater. Scimus cur huc transmiseris,
 sed enim erras ab scopo non parum; nam id agis vt omnes sigillatim, ac
 lentè nos tibi mancipis; at ecce in promptu tibi est, omnes simul vna-
 que opera occupare. En tibi in conspectu Diuar, hanc vis tuam esse hoc
 est Christianam; fiat & tua sit, nec enim sat habiturum est vestrum
 illud S. Pauli Collegium si partem eius Christo adiunxerit; nec ante
 cessarurum quàm orbem totum aut viderit, aut effecerit Christianum.
 His illi præmissis dum mentem explicatius euoluunt, comperiuntur, id
 velle serid, quod tanquam ludendo visi erant iactare. Ergo Fernandez
 ad Proregem, & Patres hæc refert, quorum octo absque vlla mora in
 Diuar transeunt, ac post legitimam institutionem, probè comparatos
 Prorege coram, & Lusitanis nobilibus, magnifico si vsquam alibi splen-
 dore sacris tingunt quingentos supra mille Brachmanes, Ganzares (no-
 men est nobilitatis indigenæ) & multitudinem populi numerosam, se-
 cuti sunt alij postea iuuenes octoginta Brachmanum filij, olim à pa-
 rentibus

rentibus in continentem missi ne quis ad Christum eos pelliceret, tunc ab eisdem in Insulam reuerti, eandem cum iis baptismi lucem adepti sunt.

Deerant huic messi littoralia continentis Salsætæ, ad ortum Goæ obiacentia, in quibus qua villæ qua pagi sexaginta Luitani iuris, sub arcis munitissimæ tutela. Numerus incolarum quinquagies mille, rari admodum Christiani, ethnici nimirum, & Mauris nimium vicina mediterranea late tenentibus, qui præter sectarum suarum propugnationem, per paucos illos sic fœdant Christianos, vix vt aliud præter nomen, illos ab infidelibus discernat. Verum enim vero vbi annuit Deus, perumpit eius gratia quicquid obstat. Penetrauit se illuc etiã & diffudit ministerio Patrum, Christi fides, ac licet non ad eò turmatim, & insularum simul integrarum conuersione id gestum sit, multis tamen ex omni ethnicorum & Saracenorum genere millibus, Christianorum numerus auctus est: quam in rem momenti plurimum habuit, morborum, supra naturæ vim mira curatio, cuius facultatem nonnullis Patribus Goa illuc missis Deus tribuerat: hi corporibus infidelium sanandis, vnâ & animos sanabant, & de potentia Sacramenti baptismatis, & Christianorum Dei clementia, cogebant omnes sentire magnificè. Profuit huc item maiorem in modum Patrum suasio, de nosocomio quod Goæ habebant Marganum transferendo, quod illic inter maritima, insigne est oppidum, aperta enim vniuersis domo quæ infideles indiscriminatim vti Christianos, ægrotos admitteret; prodenteque se in eos Christiani moris illa incomparabili charitate, stupere scilicet barbari; assueti ægrotos etiam filios domo projicere, nisi beneficio naturæ citius sanarentur; & ad eam legem intimè affici quæ in hostes quoque tam esset benefica; sani demum interdum miraculo magis, quam medendi arte, deprædicare illam in patria, & Patres mirifice apud suos laudare, longe alios ab suis Cascigibus, & Brachmanis, tum potestatis diuinæ munere, tum omni vitæ morumque ratione; hinc Patres denique cum eos adirent ad promulgandum Dei verbum, & audiri ab iis reuerenter, & magno auctoritatis pondere persuadere quæ docerent. Ita sensim de solo sterili læta seges; hinc mille, inde octingenta, plura etiam alibi capita vitæ fontibus lustrata Brachmanum fermè, & Ganzarum: apertæ scholæ in quibus pueri Christiana discerent rudimenta, quibus accuratius imbuti, portento par esset si vnquam ab iis desciscerent. Fundatæ præterea nostrorum stationes & templa in pagis multo populo habitatis, vnde variis excursionibus Euangelij rete in finitima mittebant, redibantque noua semper captura ditiores, ad celebrandum suis in templis eorum baptismum quos lacrifecerant, sed longe numero, sumptu, & opere aberant hæc templa à basilicis Pagodum, & Mahometi: superbis molibus, & elaborata simulachrorum enormium multitudine visendis, ex quo illa aduersus Christianos exprobratio infidelium perpetes, æstimantiũ & prædicantium magnitudinem cuiusque Dei de mensura

48.
Labores, &
fructus Soc.
in Salsæti.

sura illius simulacri; & meritum illius adorandi, ex templi quo adorabatur præstantia. Quæ res neophytos luti crassioris ingenia sic turbabat ut ad eam offenderent, nutarentque in suscepta fide, ac de repetendo idolorum cultu cogitarent; alios vero nondum Christianos, exterior illa fucum oculis obducens species, retardabat summopere ab simplicitate cultus Christiani, nec tacebant Patres huius offensionis, damni-que conscij, sed querelas Goam mittebant assiduas, quæ paulatim licet, tandem omnia euicere. Nam ab Antonio Noronnia Prorege, impetrauit P. Franciscus Rodriguez decretum salutare, quo vetabantur in posterum templa idolis poni, çaduca vero & vetera fulcini aut refici; & frustra Brachmanes, è Salletis Goam gregatim venerunt Deorum suorum nomine, expostulantium scilicet, ac metuentium ne templorum suorum opprimerentur ruinis, aut cœli saltem iniuriis, soli pluuiæ ac ventis paterent; responsum tulere quale stultos decebat rogatores, quare in Salfetas reuerfi conuasare in currus, vehicula & humeros, quæ inter idola obseruatione æmulabantur singulari, secedere in continentem interius, & sedes illic statuere ab Lusitanorum imperio semotas & liberas. Sed multo peius, aliquot in pagis cum iis actum est, ubi ob conscientum aduersus Christianos tumultum, pro tribunali Goæ damnati sunt, æquata solo eorum fana, & conscissi Pagodes, ipsomet arcis Racholi præfecto viro piissimo, enses ad hoc, manumque commo- dante. Exterminauit denique luem illam anno 1567. idem Noronia quem si re præterea nulla suam probasset pietatem, iure æterna maneret memoria. Verum is Indiam dum rexit, religionem sacrosanctam multis magnisque officiis tum fouis, tum latè propagauit. Fuitque hic potissimum fructus meditationum S. Ignatij, quæ Goam ex Lusitania nauigans, viginti dies, Ramiresio ductore obiuit, clausitque accuratissima retroarctæ vitæ hexomologesi, ac longe ab iis diuersum se postea præbuit qui flexo Bonæ spei cornu, quam de se cuique in Europa opinionem bonam fecerant, in oppositum flectunt; velut ethnicorum littori applicantes, desinerent esse Christiani. Conceptum in nauis virtutis propositum tenax secum in terram pertulit, ac ne qua vanesceret aut teperet, altera quaque hebdomada, confessione sacra apud eundem Ramiresium instaurata firmare consuevit. Ducentorum octoginta templorum initus numerus in tractu Salletano, quorum euersione ac ruderibus ipsorum idola sepeliuit, præter ædiculas infinitas cum suo quamque obscuri nominis Pagode, euersionis huius initium factum est à famosa, & propudiosa basilica, non tam scorto illorum antiquo, & infami dicata, quam abominandæ adoratorum eius libidini, eius enim sacrificia publicarum prostitutione fiebant meretricum, quæ illic de publico alebantur, ut promiscuæ adeuntium ad templum turpitudini seruirent. Expeditionis egregiæ auspex P. Ludouicus Goes, cum præfecto Lusitano, simulacrum gigante immanius in frustra conscindunt, basilicam subruunt; ac ne vllæ de templi prostrato cadauere flagitiosis ethnicis

ethnicis restarent ad venerationem reliquiarum, vel restituendum aliquando confiderent, eius loco crucem excelsam attollunt; quibus hostium Christi deiecta superbia; Christianorum erectus pudor, antea iacens & metriculosus, tunc alacer, triumphantique pars, cum sacras suas aedes quamlibet inopes cernerent non iam ethnicis irridendi, sed inuidendi materiam factas. Fidei porro ius non Proregis solum praesidio & auctoritate promouebant Patres, sed sua etiam, ubi Dei causa, & animarum illam exigeret, nec Euangelij tantum praeconio, sed adeundi constanter vitae periculi, quales esse decuit pastores bonos, qui oves ab se in Christi collectas, & adscriptas gregem, per sua tuentur discrimina; & quidem historiae quod ducimus filum, dabit conspiciendos lectori athletas à Societate generosos, quos martyrij vnus diuersa mors beato sine coronauit: ab iis interim de quibus agimus, nihil ultra carcerem, & vexationes, & tantillum sanguinis admisit Deus, quod minus egerent morte ad gloriam, quam ad salutem animarum, & amplificandam Ecclesiam, vita illorum egerent Christiani, Baltasari Gago feliciter obtigit ut in Saracenorum incideret manus, catena onustus Pondæ Domino sistitur, legi Christianae crudeliter infenso, sed maxime Patribus, eius propugnatoribus, & ministris, quorum opera in communi illa quam explicuimus sanorum strage, duo in cineres redacta fuerant praesentibus aliis clara.

Sed de morte quam operae praemium à barbaro illo expectat, spem solam retulit. Proregis pietas, palmae illum operatae subduxit, dum restituit libertati, interceptos enim quos Patre permutaret, minatus se ferro vlturum quicumque illorum degerent in Regis ditione, ab vltiori Patris iniuria illos deterruit: frater Petrus Alcazena, inter idolorum cultores profectus, ad neophytorum consignanda tabulis nomina, vidit sibi ad latus confici Christianum itineris sui feruidum comitem, petiturus & ipse eadem laniena, nisi conscindendo comitis corpori occupati hostes, tempus illi ad fugam praebuissent; idem P. Petrus Colazzius adiit discrimen: ex praesidio Racholensi, Curtalem contulerat sese, ut morti proximum Brachmanem viseret, & iuuaret; eo adduxit hominem, ut genitalibus ex aquis renascens, mortem aeternae vitae adeptione praereteret. Colazzius alio Brachmane populum in seditionem proritante, sagittis, & lapidibus occumbebat, nisi eius comites Christiani, excepta peltis, & corporibus propriis ab eo vulnera auertissent, saluumque tandem arcu vnde exierat reddidissent. Ibidem scelesti & sacrilega natio, Christianorum viginti succendit domos, spoliatosque ipsis etiam vestibus, probro publico obiecit, hoc solum magnae gratiae imputans, quod vitam iis saluam (nam erant cognati & affines) donaret; calamitate illa ignominiosa, tristes & afflicti Patrem conueniunt, sibi sacris in rebus praepositum, qui suas eorum lacrimis, & dolore miscens, paucis illis quascumque nancisci potuit vestibus illos texit; inde consolaturus illos solidius in sacram aedem secum duxit, rem diuinam parans

coram iis facere, at ecce iisdem ab impiis nudatam omnibus dum vident, luctum ex illata Deo iniuria quàm priuatâ suâ acerbius integrant. Verum aliud Christi Sacerdoti litandum sacrum imminabat, proprio sanguine obeundum; iidem die proxime sequenti adoriuntur illum armati ethnici, iisque conterunt, & configunt plagis, vt mortuum crederent, viuum illorum ingratis seruauit Deus; Goam in linteo ab Christianis reportatus, curatione dierum quadraginta conualuit, moxque vt ingredi potuit in campum redire, ex quo saucius, & semianimis elatus fuerat; vitam pro salute animarum aut pro Christo mortem in promptu habere; vna ingrati soli cultura difficili, & maligna vehementer dolere quæ tam auare diuturnis coloni sudoribus responderet. Quod aliquando apud se tacitè dum gemens queritur, & de montis edito Curtalem spectans, sementem recogitat, tam laboriosam, tamdiu in agrum impenetrabilem frustra mitti, audit ima ex valle de repente vocem pueri incipientis, *In nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti*, pergentisque cantu seicè pertexere reliquum doctrinæ sacrosanctæ carmen, prout ab ipso edoctus fuerat, qua voce mirè recreatus, animari se maiorem in modum persensit, ad labores in eius populi salutem fortiter integrandos, velut sibi ore, cantuque pueri significasset Deus, haudquaquam illo in cassum effundi, nomen strenui huius operarij non produunt, monumenta illorum temporum; Petrum Mascareniam posterij putarunt, sed hic anno 1571. in salteris operam locauit, hæc autem quæ diximus, sexto supra sexagesimum gerebantur, quem Mascarenias miliaribus Goa quater mille disunctus, in tractu Celebes, & Molucis ducebat.

Erant hæc virorum eiusmodi vnica voluptates, coalescens in barbarorum mentibus quos instituerant, & adolescens fides, pietatisque Christianæ fructus edens: recreabant illos teneræ illius Christianitatis quasi primitiæ, quæ possent tamen in veteribus Christianis admirationem promereri. Nam ex neophytis complures, sacro vix balneo expiati, fiebant statim Euangelij præcones, lapsoque mox hebdomadæ spatio, chorum ad Patres ducebant vernaculis organis variarum tubarum, tibiærumque fistum & hilarem; cultu omnes decoro, sed aliquos aureis è collo torquibus insignes, omnes lato cantu baptismum poscentes, & ad eum optandum à neopytis persuasos, in quibus fuit qui vel anno tantum aliquot centena, Christi sanguine abluenda solus perduceret: agebat fere singulos hic ardor, nec prius sinebat quiescere quàm propinquos omnes ad Christum pertraxisset, sequebanturque catenatim, filij parentes, mariti vxores, sorores germani, quibus alij affinitate aut sanguine procul etiam iuncti societate fidei coniungi ambiebant, & Christi obsequio gratiaque connecti: qua in re feruidam neophytorum caritatem, mira quædam plurimum illustrarunt: fuit qui senem & moribundum patrem à lecticariis Goam portandum fatergerit, quo illic nostrorum monitis, amicorum hortatu, populi apud illum rationibus, precibus

cibus apud Deum reuocaretur ab inferis, quò præcipitabat miser, autis obstinans erroribus immori. Magno erat quibusdam redimenda ad Christum conuersio, patebant iniuriis & conuitiis vulgi, vexationibus parentum, vulneribus, fustibus, domo extrudebantur, eiurabantur à patribus filij, sorores à fratribus, destituebantur in publico, nemine si contingeret ægrotare, opis aliquid conferente; aut panem famelicis porrigente, cogebantur ergo deserta patria, & paterno lare, aliò commigrare vbi meritoriam locarent operam, vel se dominis in seruos manciparent, quæ ipsi omnia ingenti animo mallebant perpeti, vitæque adeò iacturam, (vitam enim quibusdam eripuerunt Saraceni) quàm spebus excidere præmiorum quæ certo norant in cælo sibi reposita: pergebant itaque nihilo timidus, centum oculis ethnicos scrutari, & vbi-cumque comperissent reuerentiam idolo adhiberi, indicium illico Patrum cuiuspiam faciebant, præbantque illi ad rei domum, vbi pagodibus frustatim comminutis, dominum ædium, & quorquod adstarent superstitionis impiæ conscios, Goam victos trahebant, pœnas lege sancitas luituros. Rescitum eorum indagine, numerum simulachrorum grandem, subterraneis latebris sepultum à Brachmanis, Pagodem præfer-tim, Gounatum nomine, insignem à quo etiam tutelari & patre Goam dictam volebant, cum iis P. Almeida refodit eam luem, obrutisque minutim idolis, eorum puluerem in auras sparsit, noctu Goa, Chorano, & Diuare insulis tacito remigio continenti Sallerarum, & Bardes applicabant, & nominatioribus idolis, haud sine præsentis vitæ discrimine suo fano detractis, & dispulueratis, loca eorum sacra, vaccinis car-nibus profanabant, quas pro diuinis Brachmanes venerantur, cumque offensi dedecore barbari, vindictam molirentur, excubabant ad cruces egregiè armati in omnem incursum neophyti, expediti ad omnem iniuriam, proprio sanguine ab iis defendendam. Alloquebantur Patres interdum de genibus, sublatisque in cælum manibus, quod cum facere ve-tarentur, aiebant, se illos non posse parcius honorare qui sibi auctores salutis extitissent, nec sinebant illos, ethnicorum, Maurorumue confinia ingredi nisi sua septos custodia: ex quo primum diuino prodierant bal-neo, instinctu statim hospitij & benignitatis in pauperes ferebantur, sic vt pagi recens baptismo tincti, quandoque mutati noscomiis vide-rentur, domo quaque commoda vel egente Christianis pauperibus aper-ta, inualuerat in multis pietatis genus aduersus Deiparam vt noctem Dominico præuiam, ad fores eius templi dormirent, alios pudebat in extremis iacentes, regem omnium Christum sua tuguria subire; vole-bant à vespillonibus aut lecticariis in templum deferri ad sacrum Via-ticum, & fuit qui coram altari illic animam efflaret. Brachmanum quos Euangelij lux altè infuderat, quidam in magna templi frequentia, è lo-ce eminenti, veniam petiere, peremptarum à se animarum, superbo, & auaro, mendaciorum, & fraudum præconio: alios itidem Brachma-nes pius feruor in certamen agebat contra suos olim collegas, & socios,

quibus loco ut maxime frequenti, & publico, sua obiectabant flagitia, & fallendi artes, ex quo ad mentem frugemque alij redibant; clauderant alij oculos & aures bene monentibus, & erubescerent, execrati- que populo abibant. Vnus suo in oppido perhonestus, mercedem hanc sui erga Christum amoris & studij petiit ad nobilitatis suae incrementum, ut ex officio lege sibi perpetua tributo, exeuntibus e Christi lauacro pauperibus, sua ipse manu indueret calceos, & aptaret; quod tam alacriter diligenterque peragebat, velut miseris illis humilitatis obsequium non praestaret, sed delato sibi ab regni primotibus honorifico munere frueretur. Postremo de pueris baptismo recens adoptatis, & eorum virtute minime puerili nec pauciora supperent, nec minora; omnium instar sit, venisse ethnicos, etiam ex Brachmanis, qui nostris Patri- bus suos traderent filios, adderentque, hunc, Pater, improbum, & per- uicacem filium tibi dono, fac tu illum Christianum; malo tuum esse ac bonum, quam meum, & improbum; tanta vis erat primigeniae Baptismi gratiae, haustaeque ab nostris Patribus disciplinae, iidem quin etiam, ut de viris aiebam, repente ex discipulis magistri, percepta nuper fidei arcana, certatim alios docebant, pugnabantque insonti aemulatione illorum numero quos sacris tingendos adducebant inuicem superare, quod Patrum molestias incredibili diluebat consolatione, dum aduentan- tes conspicerent, cum sua quemque sex eiusdem aetatis aut plurium tur- ma, quos ab se fidei edoctos rudimenta, canentes, & alacres, poscen- tesque baptismum, Patribus stabant; quodque magis mirere, inductos etiam ad fugam, & relinquendos cum domo parentes, ipsamque pa- triam; nisi, quod saepius accidit, ipsi quoque parentes, conuerterentur a filiis. De his enim Goam inrerrogaturi quid rei sit veniant, vident- que illos expectatione baptismi tam alacres, audiunt vero (quod primum iis praelegitur) de tormentis eorum narrantes, quoscumque extra Chri- sti legem mors deprehenderit, flectit scilicet tenere, metu simul, & af- fectu permoti; manentque vltro in Schola eadem cathecumenorum, fidei tiro- nes, & condiscipuli filiorum: quibus autem modis, & praeter solitum quam miris, quosdam ex tenebris, in lucem Deus educeret, praesertim nonnullos conditione singulari, spectabiles res est propter efficientiam diuinam in iis gratiae stupendam, quae nostros caelestibus im- plebat delitiis: prolixi fuerit, nec necessarij operis, ire per singulos; pau- cos seligam scitu digniores.

49.
Conuer-
siones mirabi-
les, & singu-
lares.

In his primi veniunt senes duo, quos inde scribit ex Patribus non ne- mo, aetate canitie, orisque totius venerabili grauitate Enochum & Eliam referre potuisse, alter fuit annorum centum & viginti; duorum & triginta supra centum alter; Goam vterque recolebat sub imperio triplici vidisse, regum Canarinorum, post Maurorum, Albuchercij demum a quo Lusitanicae coronae inserta est. Fortunatum hoc decepitoru par baptismo se obtulit, nostroru manibus lustrantur, vniuerso plaudente populo, gaudenteque, annos quinquaginta & ducentos in iis quodammodo expiari;

expiari; sed multo effusius cum prodidit se effectus insitæ illis per baptismum primæ gratiæ, præsertim in eo qui metæ propior; velut enim ætatis reuocato vere, vt erat animo renatus, sui satis non capax gaudij, exiliebat, gestiebat, deprædicabat admirans cum lacrimis, & gratias agens, productæ sibi tandem ad hoc vitæ, vt breui eo quod sibi supererat assequeretur felicem, & æternam: opposita senibus infantium ætas, sed idem cum iis beneficium gratiæ, periculosè ægrotautes, deferebantur a parentibus ethnicis in nostrum S. Pauli templum, humique depositis (qui ritus illis est commendandi se Deo) sanitatem, & vitam elatis brachiis precabantur, sanatos eodem reponabant, & relinquebant loco, velut rem iam minime suam, sed in posterum sancti Pauli, per quem cum viuerent, æquum esse vt illi viuerent. Quoad cæteros in extremis agentes ægros, tam crebra sui argumenta, præbebat Dei prædestinatio, vt è nostris sacerdos, aquæ vasculum semper ferret, ne ministrando subitis casibus baptismo deesset. Proiecti enim ad arbores, mediis in syluis occurrebant, quibus tantillum restabat spiritus quantillum ad petendum baptismum, vel admittendum opus esset, qui tincti mox vitæ futuræ aditu latiores, quam præsentis exitu dolentes expirabant: inter hos fuit anus decrepita, quam ex adiutoribus nostris vnus syluam traiciens, humi reperit iacentem, & animam efflantem, inhærente lateri filia, & multo ploratu, verbisque ardentibus instante vt baptizaretur, cum eò solum momenta vltima differri anni viderentur dum missus cœlitus adesset qui salutem miseræ conferret: sermone patrio monita vt vellet Christiana mori, confestim annuit, idemque illi articulus baptismum, & vitam beatè conclusit. Quod beneficium, acceptum filia post Deum debetur, hæc licet idolis seruiret matrem nihilominus hortabatur ad æternam salutem sacramento baptismi capeffendam, sed volenti parabat aquam dumtaxat affundere, quod verba baptismi solennia nesciret; his superuenit adiutor noster, & certò persuasus non se fortuitò, sed Deo mittente, ad eius salutem illac du: statim illam quærendo baptismum inuenit morigeram, defunctæ cadauer, nefas ratus feris permittere, cuius animam è dæmonam faucibus vindicarat, piæ caritatis officium, religioso funere absoluit: nudum enim ex vsu regionis, lacero pallio inuoluit, & qua suis, qua Christianorum comitum humeris extra syluas elatam, ad crucem humauit in horto Lusitani fixam, quod duabus hinc leucis ad Christianam sepulturam locus sacratior non esset: miraculo fuit ethnica filia tam ampla Christiani amoris significatio, eaque sic emollita est vt hortanti ad Christi laucrum fratri nostro autem, & animum haud ægrè præbuerit, cui dum ex more comparatur, matronæ nobili Lusitanæ custodienda committitur. Non minus alteri opportunus venit vnus è Patribus in ædes illius ingressus: erat is artis fuloriæ opifex, ad eum Goa negotij causa, notum videlicet adibat Pater, hominem reperit ex morbo cum morte luctantem, circumstabant Brachmanes, cauda vaccam tenebat, religiosè admodum moribundus, quam illuc scelesti induxerant. Dogma enim

Brachmanum olim notauimus qui caudam illius sacro sanctæ, & venerabilis bestię, manu tenens obiret, eum omni purgatum culpæ labecula, in beatam quietem recta ex corpore transire: tam deformi spectaculo Pater indignans simul, & miserens, summo imperio extrudere ædibus illam animalium turbam, belluinos, inquam sua cum illa vacca Brachmanes, tum ad aures ægroti, mortem proximam intonare, patere inferos, ab iis ipsum longius non abesse, quam breui quod illi residuum erat horarū spatio, rediret ad se dum licebat, missam à Deo æternæ salutis & gloriæ quam illi deferebat occasionem pronam & facilem ne vellet decoquere, seque ipsum in perpetuum perdere; hæc, & similia tam necessario tempori apposita, dum aures morientis spe metuque validè quaerunt, imprimuntur à Deo altius in miseri animum; visus reuiuiscere mente ac sensibus, Deum verum agnoscit, Christum constitutur, spem salutis in eo totam ponit, rogat sancto eius lauacro expiari, cuius statim effectus compos tribus inde horis viuere desit, & hæc Deo largè propitio Brachmanis extorta est præda. Verum tot inter sodalium milia quod ipsi Brachmanes nostris cesserint in prædam, & quidem aliqui sanctimonię fama & auctoritate vulgo magni; hoc vero nisi miraculo diuinæ beneficentiæ tribui non potest, haud paulo profecto luculentiori, quam si totidem mortuos, potenti imperio excitassent. Horum è numero celebrabatur omnium sermone iuuenis Goæ natus, sublimitate ingenij, rituum suorum, arcanorum, & sectæ perspicaci, curiosaque peritia, seniorum nemini secundus, congressu ad hæc urbano, & commodo, utpote nobilium moribus assuetus, proinde omnibus suis æquè & nostris carissimus; illis ad erroris sui firmamentum, his ad eius euerisionem, certatim illum prensantibus, & satagentibus illum à se habere: quamobrem Carnerus, alijque de Collegio nostro viri docti, quibus familiariter Brachmanes utebatur, ubicumque se daret commodum lacescebant hominem amica, sed stricta disputatione, qua demum post varios conflictus, errore agnito baptismum flagitauit, idemque secum ut peterent parentem vtrumque, & natu minores germanos tres adduxit, tanti res ad religionis incrementa & Dei gloriam momenti, Collegio incomparabile gaudium, sed breue attulit.

In ipso apparandi baptismi seruore medio, Brachmanes (quo instinctu incertum) fidem fallit, dilapsusque ex oculis, in Salsetanam transit continentem, longius à Patrum conspectu occursumque victurus. Sed ab se nimirum abire longius nequiuit, inuenitque etiam in Salsedis à quo illa audire cogeret, quæ Goæ non sustinuerat audire; sui nempe, ac veri conscientiam, cuius improbus clamor, noctes illi insomnes, & dies sollicitudine anxios trahebat, nec ad eam sedandam proderat lis vlla, & importuna secum altercatio, hærentibus lateri, sempiterni veri telis mordacibus, quæ de Patrum conflictu infixæ retulerat. Sed quanto lucem pertinacius auertebat ab sese & oderat, tanto suam impugnantem talpæ cæcitatem voluntariam manifestabat apertius & præcipitij lubricum quo

quo miser abripiebatur ad inferos: domuit tandem veri lux incluctabilis duritiam pectoris, & de se ipse fortiter triumphavit, Goamque reprensus, dedit se integrè nostrorum manibus fingendum; inter quos ut vitæ quam incipiebat profiteri Christiana modestia, & humilitate præluderet, baptismi solennes vitavit ornatus, optavitque in sacello nostro domestico coram Patribus lustrari, cultu quidem pro persona honesto, & nobili, sed bombicinis reiectis, & holosericis, & aureis de collo torquibus quibus Constantinus Prorex solitus erat illustres neophytos donare. Nouo ortu Manuëlis nomen genialibus ex aquis tulit, egitque inter nos aliquandiu magistro P. Francisco Rodriguez. Cum hoc multas quotidie disputans, & audiens sumebat horas, magnis ad suprema fidei arcana profectibus, tanta insignis discipuli laude, quanta optimi præceptoris. Inde in sacras noui & veteris instrumenti tabulas inductus, rerum ordinem & progressus à prima origine ad redemptoris aduentum didicit; tum huius essentiam, virtutem, promissa miracula, potestatem, præcepta consilia, sublimis omnia, & inexhausti argumenti, summæque ingenio capaci, quale fuit Brachmanis delectabilia: quantum ea in schola promouisset, religionis ardor non distulit prodere, mox enim Brachmanicæ sapientiæ fabulas componens cum Euangelicæ Theologiæ placitis, opus instituit quo vtraque mutuo sibi opposita, legenda publico ederet, sapientissime coniectans Christiana effata, per se absque villo prope certamine triumphatura de Brachmanicis commentis, mox ut solum discrimen inter vtraque legeretur.

Ad hoc, opus erat Brahmanum codicibus auctoritatis plenissimæ, & commodum, propior Brachmanes in continenti habitabat, qui iam octennio totus erat, in perquirendis eiusmodi scriptis, compilandoque ex ea colluie mysteriorum, & rituum corpore, ad naturam deorum cultumque spectantium, quam in re lectissimam multorum annorum industria bibliothecam sibi collegerat ex antiquorum doctissimis concinnatam; Gita Veaco præcipue, excelso Theologo (utque ij somniant propheta) qui diuinitatem voluminibus decem, & octo ita explicuit, ut pro canonicis ea venerentur. Manuel itaque flocci pendens quicquid hinc sibi exitij institisset, decreuit hos libros Brachmani auferre, bonaque Proregis venia, cum duobus tribusue sociis pariter animosis, in continentem quam occultissimè traiecit, illic de loco & domo Brachmanis certior, incautis omnibus de media nocte, incustoditum eius musæum subit; libros pro arbitrio, & quicquid libuit scripturarum seponit, iniectoque humeris comitum, furto pio lætus ad Patres regreditur, erant in iis præter Veaci volumina libri recentiorum & veterum complures, ipsæque miseri Brachmanis lucubrationes, quas mane repetens, dum & illas, & quicquid præterea cartarum fuerat sublatum inuenit propemodum etiam præ dolore iacturam cerebri passus est. Sed enim Manuël in nostro Collegio meliores in vsu illas conuerterat, incumberebat iis emedullandis perpetuo, transferebatque in linguam Lufitanam arcana, quæ vetant Brachmanes quibusuis præterquam sibi propa

propalari; his Gonzalus Sylueria & Franciscus Rodrigues, responsa idonea ad latus opponerant. Prorsus Goæ Aulæque assueti Brachmanes si tantum de homine ratiocinando habuissent, quantum de pecude viuendo, suæ inde certò & liquido conscij cæcitatibus manum luci dedissent, vt ab iis propè iam præstitum fuerat, quicumque in Chorani, & Diuatis insulis Patrum doctrinam audierant: Sylueria enim & Rodriguez eorum mysteria cum tenerent scientissimè comprehensa, obtinere à Prorege, vt exilij pœna, Brachmanes cogeret diebus dominicis in tria ciuitatis templa, disputaturos si vellent; sin minus, audituros, de falsitate suæ superstitionis, fuitque imperatis parendum, quantumuis & ipsi iussis infremerent, & Christianorum etiam aliqui niterentur ab iis Proregem diuellere, quo priuatorum studio lucrorum Brachmanis gratificarentur. Conueniebant ad nos, horum plusquam trecenti, nobilitate, doctrina, muneribus, singulariter spectandi, templi reliquam partem implebant Christiani, auida successus expectatione: obtinebat Rodriguez campum: Brachmanes principio animosè aleam tentabant: at vbi aduertunt armis propriis se peti, cæliquè inde lethalius vnde sibi plus defensionis præsto fore putarant; cadunt animis scilicet, maluntque se indoctos, & ignorantes quam victos fateri. Quare vbicumque, suis ipsorum reuinci se paginis sentirent, tanquam ictu transfossi decumano turbulentis clamoribus querebantur, defensorum inopia opprimi veritatem. Se aulæ assuetos, non academiis; nobilitatis artibus, non Philosophicis; abundè alibi magistrorum Brachmanum, & sapientum esse, qui vel decertando vel dicendo, Christianorum, cederent nemini; se vero ad illos prouocare, sed interrogati, cur eos aut non producerent, aut ij non vltro in campum prodirent, aiebant illos abesse longiùs interiora incolere semotæ continentis, & montes ac solitaria Bisnagæ, sic argumenta & petitiones vrgentium exhibant scelerati, nequaquam tamen infamiam, & populi sannas, vt etiam pueri falsè luderent occurrentes, deferrentque suam iis operam ad accersendos è Bisnaga Brachmanes, & iacerent in illos dicteria, velut ex æquo mendaces, & ignaros, cumulabat plebeias insultationes exprobratio Manuelis feruide Patribus suam operam commodantis: cum enim Patrum argumentis pressi ex Veaci doctrina petitis, effrontes negarent, doctrinam apud Veacum legi, damnabat illorum perfidiam Manuel, proferebat concepta quæ negauerant loca, vernaculo primum, post Lusitanico sermone, addebatque adhortationes caritatis ardore, & veritatis lumine accensas, ex quibus saltem se homines esse non quadrupedes meminissent. Verum oclusere pertinaciter lumini oculos ne viderent quod probare, & amplecti nollent quæ peruicacia Proregem religionis, & iuris officio obstrictum perpulit, ex iis quadraginta simpliciorum deceptores, & patronos deorum colendorum exterminaret è sua ditone. Quanquam ira prosterni scelestissima factio minime valuit quin suis licet distracta firmamentis, tamen consisteret, indignantibus iure

iure Christianis, & Euangelij ministris, quoad paucis post annis Sebastianus Rex eam demum funditus euulsit: paulo quidem serius, sed mira extitit, alia Brachmanis ad Deum conuersio, ex iis quos Iogos nominant, iuuenis erat annum assecutus nondum trigessimum, liberali specie modestus, & supra quam soleant Brachmanes & lingua compositus, & loquendi parcus: nudum nec affirmasset nec veste contactum; vestis enim illi dissecta magis quã pannosa, & quæ patebant de corpore, malè constabant cum pudore quem eius paupertas præferbat, intererat scilicet vt carnes ostentaret: nam crura & brachia; manuum pedumque articulos, ferreis adstrinxerat annulis; aures multo vulnere foratae, infixis horrebant lignorum schidiis, mentum, & caput sic raserat, vt vnæ à vertice solutum capronæ sat cultæ defluerent. Pendeat è Zona lanx ænea; & syphus: ex humeris sarcina, thesauro diues, reliquiis, si superis placet peregrinando lectis, denique Melinam de collo gestabat, auem manu altera mortuam, sed pennatam, altera cornu venatoris, quo portis vrbium iam factus propior, aduentus sui signum dabat, vt conflueret populus ad visendum honorandum & stipem ferendam. At is qualibet ab se vel captata vel desiderata stipe nactus est in Salfetarum pago pinguiorem: incolebant illum neophyti quos instituerat, regebatque P. Antonius Fernandez. Hi Brachmanem dum vident, tam insolenti specie deformatum, rati sibi ab eo tumidè insultari, superbâ iactantiã vitæ pœnitentis; hominem inuadunt, trahuntque ad Fernandez editurum sui rationem. Interrogatus quid? cur hoc habitu, nuditate, tot è ferro circulis ageret & spectaret; demissè respondit se peccatis onustum, vexando corpore, & peregrinando, scelerum veniam, & animi salutem à Pagodibus quærere, quod tam ingenuè atque ex animo simplex iuuenis respondit, vt misertus Fernandez cæcitati eius illacrimaretur. Inde aggressus errorem eximere, docuit frustra sperari salutem & gratiam, quamdiu verum Deum, & Christi Iesu fidem ignoraret, tot illa quibus se discruciat, etsi forent centuplo duriora, nihil posse ad illum æternis absoluendum malis: quibus auditis consternatus est quidem vehementer, sed enim misero bonitas diuina non defuit, & salutem suam sincerè exquirenti lucem veri ac boni repente affudit, tantaque id efficientia gratiæ vt mox poposcerit annumerari Christianis, quod ne ambigeretur serio præstari, à Fernande dimissus in forum se confert, sequitur ponè Christianorum turba, quo euaderet expectans; ille media in platea ignem excitare luculentum, inde illas suæ inanis pœnitentiæ phaleras sigillarum sibi detrahere, membris excuterè circulos, scutulam, Syphum, sarcinam, cornu, cœtera in fascem colligata igni tradere absumenda. Gaudere ad hæc, acclamare, plaudere Christiani, amplexibus, osculis votis felicibus prosequi, & prope brachiis ad Patrem reportare: exiit illis suarum vestium segmentis putribus, & decenti habitu honestatur, dumque se sacrum ad fontem comparat, sumptu alitur publicæ caritatis. Tam porro excellentis charismate fidei

auctus est (id forte magnanimo abdicati Iogui factò promeritus, & professionis Christianæ palam ac publicè editæ & in ore suorum Brachmanum execrantium fieri desertorem quem veneraturi adfluxerant) huius, inquam, masculi roboris iure præmium censeatur, is fidei ardor, quo nondum sacris vndis aspersus, suos saltem propinquos ab errore cultûs superstitiosi decreuit abstrahere: accepto igitur à P. Fernande in patriam facili comiteu; quod nouo, sed forti animo nihil periculi timeretur; proficiscitur, secumque post dies aliquot, matrem cum fratribus adduxit, qui omnes deinde solenni læritiâ, baptismo simul lustrati sunt. Sed traductionum huiusmodi ad Christum historiam non texo, vel solæ quas maior admirabilitas commendat, stylum fuderint extra omnes metas. Regiæ Virgines, Deorum artis innutritæ, atque ab Regibus Saracenis in matrimonium petitæ, Christianæ fieri ac dici quàm Regiæ constanter maluerunt: adolescentes nobiles minantibus reuulsionem vitalium parentibus, si de lege mutanda cogitassent, obtulere illorum gladiis nudum pectus, eaque fidei generositate parridas suos in sui amplexus non modo rapuere, sed duplicata victoria, sacrandos Deo ad sanctum baptisma, secum perduxere. Hostes sæuissimi professionis Christianæ repentino impullu diuini Spiritus, pro illa sanguinem in promptu habuere, quam iris insectabantur atrocibus paulo ante. Brachmanes illicio muneris in aula quætuosissimi, & ab se plurimum expetiti diu nunquam expugnatus vt Christo nomen daret; instinctus postea melioribus consiliis, & Sacramento salutis ablutus est, & magno animo quod tantùm ambierat lucrosam munus delatum reiecit, aiens se id optasse dum ad æterna cæcutiret, & felicitatem aliam nesciret præter hanc terrenam & vilem ex vnis concretam corpusculi commodis, apertis iam sibi per Christum oculis, & tradito pignore beatitatis sempiternæ, inuisas esse, corpori fauentes diuitias, animo noxias. Christianum cui cælum non sufficit, vel cui pecuniæ studio periclitatur eius adeptio, nescire quid cælum sit, vel non magis cupere quàm si non sit, vel prorsus de illo nihil credere: alios visa, quosdam miracula Christo addixere. Quodque omnem suspendit, & superat fidem; fuit cuius simplicitas scitatum iret ad idola, deberetne fieri Christianus, factumque diuina bonitate vt quascumque sortes, sacerdotes sacrilegi mitterent, responderint semper fieri debere, iteratæque ac mutatæ certioribus apud eosdem sacerdotes, quos scitantis latebat planè mens, Christianismi consilium scitanti semper addixerint, & addictione hac, vir minimè malus, fremente dæmone, eiusque sacrificulis perplexitate posita ad Patres venerit, narratòque rei vt gesta fuerat euentu erudiendum se illis permiserit, ac tandem immensam Dei clementiam cum iis suspiciens, fidei Sacramento aggregatus sit Christianus, hæc & similia diuinæ ostensa miseracionis prope quotidie cernebantur.

50.
Conuersiones infidelium impugnant Christiani.

Tam illustres conatus tantique ad Dei, & Ecclesiæ gloriam incrementi;

crementi; quis credat ab ipsis non modo Christianis improbatos, verum etiam euerfos? imprimis aliqui arrogato sibi sapientiæ corhurno, & magisterio diuinorum, quorum erant rudes nec intelligebant com-
meatus occultos & inopinatos cœlestis gratiæ, quas libuit mentes, & quoties libuit subeuntis, sed infidelium multitudinem tam crebram humanis potius artibus ad Dei obsequium vel trahi vel duci, quàm diuino motu, & ex vero censebant. Enimvero Patres famam aiebant aucupari strenuitatis inauditæ, & ex illis paratu insolito exultis confere-
ndi baptismi solennibus nomen captare gloriosum; ad hoc persuadere stolidis, & simplicibus ethnicis (quam sincere & recte nosset Deus) vt magno numero, & longis ordinibus spectandi, pompam suam in templum ducerent, suisque ibidem manibus tingerentur. Ex quo Lusitanis subessent Indiæ celebriori qualibet tinctiōe, numeratos fuisse vix ultra triginta, nunc & sæpius & turmatim ad septingentos simul recen-
seri. Quibus porro ad Christum inductos miraculis? quid enim Patribus efficaciam inesse, ad præstandum quod non potuerat S. Xauius præstare? deputabantque hi Catones nostra hæc omnia inani gloriolæ: lau-
dem à nobis ex numero illorum non Dei gloriam ex salute quæri: ad baptismum promissis aut allici, aut minis intrudi: velificari vtrisque Pro-
regem; nostris rationibus promouendis, eius simplicitate nos lepidè abuti. Iactabantur hæc in nos ventosis sermonibus aduersus solennes Goæ nostro in templo Indorum tinctiōes; sed cum essent inter obtre-
ctantes gratiosi quidam, & in aula potentes, qui conuersionum multi-
tudini plurimum obstabant, Deo placuit sarcire quod ij destruebant, iisque iudicij execrationes ira eximere, vt eorum exemplo alij saperent. Horum vnus quandoque in agmen incidit numerosum ethnicorum
Goam intrantium, qui duce nemine, sponte ex pago ad Patres venie-
bant, vt post absolutam quàm iis tradiderant Christianam institutio-
nem, baptismi tandem compotes fierent: constitit nobilis curiosius in-
spectans. Homines videt omnis conditionis, & ætatis, nobiles, ple-
beios, senes, pueros, virgines, cum suis ad manum, interque brachia
infantibus feminas, omnes floreis ramis, omnes choris hilariter ma-
gis quàm doctè saltandis, & cantu doctrinæ Christianæ quam ab ex-
colentibus insulam Patribus apprimè didicerant, lætos & alacres: etiam
infantes qui nisi manu loqui non poterant, manu signum Crucis affi-
duè formantes, sed virum nobilem illud præ cæteris perculit, quod
tantis gaudiis gestientes irent, tam effusè læti, vt eorum in vultu, &
oculis totus animus legeretur, viderenturque illis saltationibus, can-
tibus, elationibus brachiorum, insistendo subinde magnisque vocibus
Christianorum nomen simul proclamando, & Deum adorando, expro-
brare quodammodo spectanti, exploraret etiam atque etiam inui-
diosius, essentnè hi motus, & indicia hominum quos doli aut metus
violentia citaret ad Christi lauacrum; an notæ potius diuini afflatus
exuberantis in vltronea gaudia, & possessione boni partim iam inita,
Ee 2 partim

partim (quod ipsi flagitabant) plenius ineunda. His rerum palpatis argumentis ita restincta est, viri aulici vel æmulatio, vel præfidentia, suspicax, ut non diu postea Patri ex nostris fortè obuiam factus, equo exscendens in aurem repeteret, Credo Pater, credo, & certo credo. Nescientique adhuc Patri quo tenderet, Credo, subdit, qui vestris manibus tinguntur sacro Baptismate, vltro magnaue voluntate id agere; moueri per vos à Deo cœlitus, agique pronò animo ad salutem, & esse illorum conuersiones veras & sinceras, non fictas & fucatas: de his longe aliter loquuntur imperiti, sed iis quicumque obloquitur, pœnam à Deo promeretur. Ita quidem tunc ille approbator nouus, sed constans, in posterum ardensque defensor. Senem quoque inter Lusitanos non obscurum, iisdem imaginibus laborantem, contrariis plane opinionibus, & studiis Deus mirabiliter imbuit. Die quodam audiens de turba ethnicorum in templum nostrum festinante ut Christi Sanguine lauaretur, domo erumpit & iure ut rebatur pièque indignatus, Collegium petit obiurgaturus Patres, quod simplices ethnicos adigerent ad simulationem fidei Christianæ; septa Collegij subiens tantum illic reperit Indorum, ut densim stipatos ægrè perumperet, in hisque itidem ætatem omnem, conditionem, & Ordinem, etiam Brachmanes, & Ganzaros: templum denique introgressus, feminis refertum, & infantibus miratur; & eas vtròque animorum læticias, diuinarum laudum celebratione, & doctrinæ sanctæ expressas contentibus, ut non dubitarit has miseris populis ad felicitatem à Spiritu Deo, non ab hominibus ad pompam imprimi motiones. Ut ergo diu illic stupens hæsit, nisi quod manus, & oculos, apud se stens, tollebat identidem; tacitus abscessit; sed quantum diuersus ab eo qui venerat? redit enim paucis abhinc diebus bonus senex. Almeidam euocat quem præfuisse diximus Christianis; fatetur de nobis quam sinistrè sensisset, ac nobis addit, ne sufficit quidem, quod morum prauitate à Deo ethnicos, & ab Ecclesia auocamus; nisi etiam vobis pessimè obtretemus, qui vitæ vestræ Sanctimonia, & igne caritatis, ad fontem salutis illos accenditis. Hoc qui vituperat, satisfacere Deo aliter non valet, nisi iunctis vobiscum studiis, & contentione, totus in eandem operam incumbat. Ego, si quis alius, eius culpæ reus, id diligentissimè sum facturus & eccum futuri, quod cum bono Deo præstiturum me spondeo, paruum pignus; octodécim ethnicos, Christi legem meo hortatu persuasos, erudite illos amplius de necessariis; & spero non multo post adducturum me multo plures; stetitque proposito, re ipsa vir optimus, omnemque dum vixit industriam cum Patribus contulit ad quærendas Indorum animas, Deoque addicendas.

Tam porro euidentis, & benefica Dei manus, Patrum manus, & operas iuuabat, ut ipsis etiam Brachmanis miraculo esset, multique ex iis hoc vno conuicti, à cultu sacrilego resiliunt, professi Christianorum Deum absque vlla comparatione, potentiorum esse Pagodibus, quibus adoratores eriperet, gregatimque ad se absque vi traheret; solo eius.

eius impulsus arcano spiritu, prope inscios rapiente ad amandum quod primum oderant, & quod horruerant expetendum. Quapropter etiam erat apud illos magno in honore Societas, rogabantque quis esset (vri nominabant) Magnus Pater à quo fuerat instituta, inflammataque capacibus studis ad orbem alterum, & gentes ignotas donis cœlestibus ditandas, idque vno, cui seruebant diuinæ gloriæ pretio. Atque hinc illud prodigiosius ab infans Saxonum adoratoribus, hanc sacræ fidei propagationem bene & magnificè acceptam, ab Christianis misere laceratam, nec iis quibuslibet, sed quos maximè obstringebat ad eam iuuandam officij ratio, nedum à quibus minimè omnium impedimenta metui oporteret.

Goam applicuerat Gaspar Indiarum Archiepiscopus, anno post sexagesimo desinente: adiere ad illum salutandum Æthiopiæ Patriarcha, & Episcopus Niceæ vterque de Societate cum primariis octo Collegij Patribus, at is primo accessu, & affatu, proferre se valdè à nobis alienum, queri statim, apud nos illum interisse primæ hæc humilitatis nostræ florem quæ Societatem in Lusitaniam, & Indias tulerat; argumento dare, in Lusitania fundatam à Principe Henrico Vniuersitatem Eborensis, nobisque commissam, quod ipse iudicabat, modestè ab Societate declinandam fuisse: de Indiis tunc quidem flere; postmodum vero erumpere acriùs, alia occasione; & quam voluisset intelligi, demissionis iacturam apertius edere, nempe illos baptismi celebrandi ornatus tam splendidos, tantum numerum catechumenorum, tot simphoniacos, concursus populi ad spectandum tantos, Proregis demum præsentiam: ad hæc nobis deinceps, solennibus iis interdiceret, quæ sui esse iuris, non nostri assererebat: quod autè fouendæ, & agendæ nouorum Christianorum pietati, ædes sacras nostri permultas posuerant, illas sibi pro suis addictas voluit, nostrorum præfecturam illic degentium sibi velut prælato, etiam aiebat, religiosorum arrogauit: ad festas illas quod attinet celebritates lustrandorum, quas tantopere nolebat à nobis instrui, facile vt decuit optemperatum est; sed cum neque ab ipso, nec à nobis instituerentur, id consecutum est vt conuersiones ethnicorum antea numerosæ, prope nullæ iam essent. Quippe sancto ardori vni cuiuslibet subdendo, mirum quantum valuerat subiectas oculis plurimorum conspectus, qui mutua æmulatione diuina simul discebant mysteria, simul iis cum plausu initiabantur. Ac nobiles quidem infideles, præter illicia, quibus possunt honestè pièque concuti, vehementer mouebat cum Brachmanem cernerent vel Iogum (genus si quod aliud vsquam superbum & insolens) qui pridie nudipes, & putris linteï laciniis vilibus inuolutus per urbem ambularat; hodie purpura & serico insignem, torque fulgentem aureo, & in equo sublimem à Prorege accepto, cum eodem Prorege pari fronte Goa spectante procedere, obseruari, colique ab nobilitate Lusitana, hoc solum nomine quòd heri ethnicus, hodie Christianus: eandem in plebe infima vim

E e 3. - obtinere

51.
Archiepiscopo Goano, baptismi solennia vacante, cessat, conuersiones ethnicorum.

obtinuerant piæ quas diximus publici honoris illecebræ, quæ priusquam in more ponerentur, videbatur sibi gens rudis & barbara vilior fieri, cum incipiebat esse Christiana. Cæterum non tulit Dei benignitas tantum gloriæ suæ detrimentum, & sterilitatem animarum quæ olim millenæ, tunc ægrè denis plures renascebantur in longum produci. Pernecto in aulam de iussis Archiepiscopi nuncio, sua rebus facies reddiit. Appulere anno 1563. rescripta Sebastiani Regis, & Henrici Cardinalis: iussa restitui baptizandorum solennia, & nostrorum diligentia, nisi abnuerent committi; Brachmanes, & quiuus ethnici, conuersionum interturbandarum suspecti ex omni regia ditione coacti facessere. Quibus expellendis, ipsemet Archiepiscopus gnauiter institit & inhibitionis parum auspiciatæ quam sibi emptus à Brachmanis quorundam fauor abstulerat, visus est velle notam eluere: quas enim Mauris & Brachmanibus extrudendis difficultatum moles auaritia quorundam obiectabat, fortiter irrupit. Repetere ministeria intercepta Patres, sparsique latè regionem Euangelij semine infuderunt, cui tam beneficos influxus immisit Deus, vt diebus viginti, messem referrent trecentorum viginti nouem cathecumenorum, qui Prorege pompam decorante cum flore nobilitatis Lusitanæ, omni magnificentia veteris ornatu lustrati sunt, plaudente populo Proregis Constantini pia tempora rediisse, tenuitque mos idem deinceps, auctiore semper animarum prouentu. Sed tunc potissimum cum Vrbi Præfectus Lopes Vazius Secheira, & P. Franciscus Rodriguez, Sebastiani Regis Epistolam Goana omni ditione oppidatim, & pagatim claro præconio promulgarunt, qua sibi subiectos infidelium populos ad agnitionem veri Dei hortabatur, & professionem legis Christianæ.

52.
Milliones
militares
PP. Goano-
rum.

Descriptos hæcenus Goani Collegij labores, clausit illius Prouinciæ ambitus; excursionibus hic locus, quibus iidem Patres longinqua peragrarunt. Harum prima occurrit militaris; cum eductis in bellum copiis anno 1557. Idalcanus potentissimus regum continentis fœdus Lusitanis & fidem fregit, inde fines Canaræ prædari; Goæ aditus omnes præcludere, intercipere comæatus mercium & annonæ, ne qua opem ad vitam, vel ad potentiam opes acciperet, arctari vero vrbs referta ciuibus, magnis angustiis, & pessum itura, nisi arma statim mouisset Prorex Franciscus Barretus, conscripto milite Lusitano ad tria millia; educturus exercitum prius in S. Paulitemplum cum turmarum ducibus ad nos venit, vbi Deum precatus, in summum altaris conscendit gradum, & positis genibus solennem poposcit Patriarchæ adprecationem, eaque cum omni exercitu impertitus, nec satis pietati suæ, nec susceptæ expeditioni consultum credidit, nisi duos è nostris ad eam comites sibi assumeret. Lecti ad hoc duo Sacerdotes, ardens vterque actiuosa, & minimè trepida pietate, Petrus Almeida, & Ioannes Meschita: hic Pondam vsque ab ingressu in fines Idalcani primis ordinibus præibat equitans, & Christi de cruce effigiem lancea præferens; vt confligendum cum

cum Mauris fuit, & facienda in Pondam impressio; manipulos obiens tantam dicendi vim, tantosque exeruit virtutis ignitæ spiritus, vt afflari sibi de cælo animos sentirent milites, quàm vsquam alias in bellis fortiores; narrabantque id Goæ post reditum; & felicitatem prælij Meschitæ meritis imputabant. Certatum, debellatum, capta Ponda direptioni, flammisque tradita; sed ardente in prædam iure sibi decreram milite; ac prætereunte interea intacta Mahometis, & Pagodum fana, aggressus illa perdere Almeida, promissis sacrorum, quo vno thesauro diues erat, phalangem cogere paucorum, quibus cultus diuini, quàm lucri propriij maior cura; Pondam peruadere, ac peruestigare, vniuersam, & sacrilega delubra nullo excepto igni abolere. Pugnanti vero contra Idalcanum Lusitano, submittebat è cælo auxilia, insistens precibus assiduis Goa. Supplicabant quotidie senes (quos in vrbe solos ætas retinuit) pueri & nudis pedibus matronæ nobiles, ad erecta vbique altaria; religiosi præsertim ordines, sancta certatim æmulatione publicis precibus pugnantibus iuuabant: quo perspecto Mauri scitè affirmabant, non posse nisi à Prorege stare victoriam, vt qui duplici pugnaret exercitu, altero militum in terra; piorum altero, de cælo, precationum armis pro illo certantium. Euersa Prorex arce Ponda, triumphantem Goam reducit exercitum, ingressus, rectà templum nostrum petit, vt celebri eucharistico acceptam Deo victoriam reddat; prodit obuiam venienti Seminarij iuuentus flore coronata, & palmarum ramis centuque hymni Benedictus gratulationem manu, & vocibus præferens, sequebantur Patres, tum ipse Patriarcha, quem imprimis Prorex, deinceps & Patres amantissimo complexu salutauit, affectum & gratias testatus. Breui quiete suos refecerat, cum secundam indicit expeditionem iterato bello appetiturus Idalcanum; ad hoc secum item habere Almeida voluit, & P. Antonium à Costa, quoddam Diem in arcem profectus Meschitæ iuuandis illic militum animis moraretur, hoc Patrum duorum corroboratus religioso auxilio cum hoste conflixit, fractumque hoc altero prælio Idalcanum ad pacem petendam adegit. Qua firmata Prorex magnis ad rem, & famam nominis Lusitani accessionibus Goam denuo victor, optato reditu recreauit. Biennio post Constantino Prorege piissimo, occupatus est nostrorum labor Castrensi alia euocatione. Arx est Damam ad mare vltra Bazainum egregiè munita, Ganduium inter à Septentrione, & Damam ab Austro, eam Lusitanis Cambajæ Rex tenendam concesserat; Præsidarij Abassini, & Mauri negabant: mouit in illam Constantinus, & Ianuario exeunte anni 1519. in conspectum venit: ibant præter alios è S. Francisci familia, duo ex nostris viri sancti Gonzalus Silueria, & Albertus Arausius. Applicuisse muris exercitum, impressionem parare, arcemque cum Victoria subire, vnum fuit: exterruerat hostem videlicet tanta celeritas Lusitani, tamque subita, & audax ad cedendum loco, vel excipienda arma, indictio magis quam prouocatio, malueratque sibi vitam, quàm urbem domi-

no seruare. Pars murorum se pinnis demittens, fuga euaserat, pars pacem ad portas, & veniam poscebat, quibus Princeps religiosissimus apertis, velut ipsomet à Deo illarum clauces accepisset, non tulit eum diem absque publica gratiarum actione abire. Quæritur itaque Sacerdos cui adhuc ieiuno liceret sacris operari, verum opinio impugnationis in noctem producendæ ieiunum reliquerat neminem, pugnaque in longum itura militem Prorex curare corpora iusserat. Vnus Gonzalus Sylueria vitæ asperitati assuetus, ieiunus reperitur, dum vrbs præcipua compita extemporarijs è ligno rudî, & obuio crucibus consecrat, præclaris nihilominus, utpote Victoriæ trophæis, & possessionis, qua sibi tunc Christus legique suæ sanctissimæ Daman asserebat. Dum per urbem id agit, de Proregis desiderio monitus occurrit, & pro facultate pontificia nostris in India Patribus indulta, ut infidelium expiantent fana, & in sacras ædes conuerterent, fanum Mahometis tota illa vrbe pulcherrimum, rite expurgatum diuinis addicit, & solenni paratu sacris in eo operatur: post hæc assurgens Prorex inter suos militum Præfectos, ad Sylueriam accedit, vultuque hilari, quando, inquit, Christus huc abs te cælo vocatus descendit, templi huius possessionem aditurus, æquum non est Pater cuiuis alteri nisi tibi cedat, qui de Christi tefu Societate es. Hoc ego tibi Regis mei, ac Domini, nomine, vestrisque Patribus in perpetuum dono, & mancipio. Fueruntque hæc prima Collegij nostri Damanensis exordia, in quo eiusdem rogatu Proregis mansit Arausius ad salutem animarum nostris ministeriis curandam, quod tamen diu præstare non potuit, nam etsi Goa non multo post laboribus impari, subsidio venerint Marius Prancudius, & Ferdinandus Alvarez, sed fracta duris agendo, ferendo perpeffionibus, prostrataque natura, quiete nulla erigi valuit, quoties ad arma in hostem canebatur, cuius principio erant quotidiani propemodum imperus, cruce arrepta proflire, ac simul præcurrere militi, simul eius confessiones etiã currendo excipere, & sub ipsos conflictus ea vocis & animi contentione incendere, quam occasionum eiusmodi præceps ratio deposcit; sauciorum & ægrotantium animis iuxta & corporibus diu noctu adesse, humo tegere defunctos, ut qui solus illic ad leuamen omnium hæsisset; concionari festis quamdiu ab armis cessaretur, & quod eum præ cæteris consumpsit, quocumque illum raperet suus ardor ad ferendam opem salutis alienæ, oram illam discursu perpetuo terere, obuiosque torrentes, & fluuios, collo tenus, vado traicere.

§ 3.
P. Arausij
mors felix.

Hinc lentus ab eo contractus languor, & tabes sensim vitalia exedens, demumque ab iis qui præerant iussus Bazainum ad vires refouendas, ire, quod illic nihil assequeretur, Goam se transtudit. Verum illi Deus quietem designarat hand paulo meliorem, qua breui potiturum tam clare illum interior significatio admonuit, ut ipso Collegij ingressu, quo primum Patres salutauit, idem fuerit postremus salutantis complexus, & proficiscentis ad vitam ad quam vocabatur hac feliciorem.

Utque

Vtque facies morbi nihil admodum proderet à spe valetudinis diuersum, sed superiore instinctu notitia totum se morti comparandæ dedit. Sanctis aut cum Deo immerfus colloquii; aut cum Patribus de Beata illa & immortalis vita; tam sereno vtrumque animo, & ore vt si eius proforibus operiretur dum pateferent. Solabatur vero incredibiliter morientem, causa modusque moriendi; quod in fratrum corona obiret; quodque ex susceptis pro animarum salute molestiis, qua morte optabilior nulla esset: postremis denique vt petierat munitus sacris, quinto ex quo Goam appulerat, die Nouembris 18. anni 1559. placidissime spiritum efflauit, Iesu & Mariæ dulcissima nomina assidue repetens.

Iam Prancudio & Aluari qui succidaneam illi opem allaturi Damianum venerant, non fuit leuior ærumnarum seges. Harum præcipua, iuuandi ethnicos, ridicula, esto, sed insuperabilis difficultas, vt miraculo ducerent, quod primis mensibus vel pauca illorum centena lucrari potuissent. Nempe apud ethnicos Christiani pro gente omnium qui viuunt sceleratissima hoc solum nomine habebantur, quod vacas mactarent (quas ipsi pro diuinis colunt) vescerenturque illarum carnibus, eoque horror execrationis in nos publicæ ferebatur vt si quando (inquit Prancudius) domus alicuius intrassem vestibulum, hoc tantum quod meo attractu profanatum credebant; euerterent; rati non posse aliter eius maculæ nefas expiari, quam si euerfi loco vestibuli aliud ædificaretur, si cui nostrum vel pretio, vel vrbanitate potum præbuissem, siphum aut abnuebant recipere, aut quasi toxico infectum confringebant, cauebantque à nobis tam procul, & tam scrupulose vt solet à peste contactis. Quem autem rescissent nostros conuenire ad intelligendum salutis suæ negotium, vbi aliis artibus non possent à proposito dimouere, eò in continentis intima illum transmittabant, vbi nec audiretur Christi nomen, nec Christianus videretur. Attamen has moras tam excæcata obstinationis ab ethnicis obiectas, perripit Dei benignitas, & duris nostrorum conatibus, multos ad Veri notitiam traduxit, non solum plebeios, verum etiam ptimæ notæ, quibus interdum, vt alibi, cultu magnifico Sacramentum salutis collatum est, in iis fuit toparchæ Damianensis vxor, nobilissimæ tum stirpis tum ingenij femina; in religionis vero Sacrosanctæ, quam semel adamarat, constantia, fortitudinis rã inflexæ, vt eam nec Domini coniugis nec matris vlla rationum, affectuumve contentio ad Mahometem à Christo reflexerit. Damiano superior leucis duodecim Surrate arx visitur, ad fauces sita Sapetij fluminis è regione Reineri; hanc obtinebat viginti annorum iuuenis, Coiozofaris filius apud Regem Cambatæ, totius militiæ Præfecti, olim Christiani, tunc sua cum vxore apostatæ; cum parente vtroque Mahometem iuuenis sectabatur, huic nomen, Cadamezon; virtus bello intrepida; supra ætatem prudentia, sed erat suis maximè inuisus & Barochi præsertim dynastæ, cuius patrem necarat, idcirco ad necem modis omnibus quæsitus, & prodicionibus in aula variis appetitus, post multas

45
PP. Prancu-
dij, & Alua-
ris præclare
gesta.

denique suorum ab se patratas caedes desperabat, nisi humanis valedicens Mecam se conferret, voluntarias illic admissorum poenas ultro deinceps luiturus. Quibus exploratis Lusitani Iudæum interpretem, principi gratiosissimum destinant, qui volenti forte alia ditione Surratem mutare illam ei deferret nihilo Surrate minorem; ac si præterea luberet Christi legem amplecti, vxorem illi proponeret Regis Mealis filiam, de cuius nuper baptismo narratum. His princeps conditionibus auditis vocem reddidit cælo ipso pensandam, si foret ore edita Christiano. Auertat, inquit, Deus ne vnquam vtilia corpori, detrimentis animi quæram, nec tanti mihi aut hæc vita, aut imperium est, vt velim propterea Dei mei proditor effici, & ab lege ipsius transfuga, vetuitque Iudæum pluribus de hoc negotio mouere: quæ postquam Iudæus renuntiasset Prancudio multis lacrimis profecutus est excellentiam illius indolis, Sanctimonix singularis, nedum Christiani capacem nominis, si quam Mahometo, eiusque alcoranno præstabat firmitatem, ad verum Deum contulisset: cœpit igitur multo fletu, multisque precibus Christo supplicare ne illum ineret diutius veri boni luce destitui, quam non potuisset eò vsque cernere ac sequi, quod Euangelium nondum Surratem pertigisset: ad hæc impelli se sentiens, vt cum eo agendi aucuparetur aniam, seu modum potius quo accerseretur ipsomet à Principe, hac solertia vsus est, negociabatur Surrate, ille quondam Xauerio intimus Iacobus Pereira, per hunc identidem Prancudius Principem officiosissimè salutare; post etiam literas ad illum addere; humanitatemque iis literis omnem in eum explicare, vt vehementer miratus iuuenis resciri ex eo iusserit, cur? unde? cui suo merito tantæ argumenta benevolentix? respondet Prancudius admodum sapienter, magnis se ac necessariis titulis obstringi ad eum vnice diligendum, quòd parente vtroque natus Christiano noster esset; nec huius vim tituli idcirco abrogatam, quòd lege alia viueret; id illi ex eo contingere, quod illam minimè agnouisset quæ ad eum sola pertineret, sola spem certam contineret salutis quæ verba Prancudio principis animum miris nexibus obligarunt: audire voluit Christianis de rebus differentem, proin rogauit vt primum vacaret ne grauaretur Surratem venire, & spectandam ad se crucifixi effigiem deferre, quam summo opere aueret inspicere. Magna hinc Prancudio expectatio, magna Christianis alacritas, ominentibus crucifixum haud frustra illuc ire, nec rediturum nisi nobili auctum præda, & expugnaturum Principis pectus dum eius manibus tractaretur multi se Patri adiungi comites optabant, pauci quibus datum, ad Februarij vndecimum anno eius xvi septuagesimo Damano soluunt, appulso cum iis Surratem Prancudio, hilaritate planè insolita perfundi se Princeps testatus est, Patrem iis excepit amoris & reuerentiæ argumentis, quibus neminem dignabatur, iunctis enim amicis complexibus, dextrum sibi (& eodem secum in holoserico puluinari locauit. Nec vltra officia benevolentix, & vrbani-
nitates

nitates prior hic congressus se protulit; de rebus diuinis, sed soli, vt postridie agerent inter eos conditum. Die ergo sequenti, interrogauit Princeps, an conuenirent Christiani ad orandum Deum? & inter orandum soliti essent toto corpore prosterni? hoc idcirco quærebat quòd Mahometani, pietatis summam in eo statuunt vt in sua collecti fana, quanta maximavalent contentione inconditarum vocum, Deum & Mahometem vocant, fronte interea humum sapius verrentes, quod à puero assueti, habili corporis proclinatione, ac facili præstant. Explicato Præcudius more Christianis solenni, conueniendi in sacras ædes, fundendi preces, Psalmos non confusis vt Mauri, sed modularis vocibus concinendi; denique genua reuerenter ad preces flectendi maximè vbi ad augustum missæ sacrificium venit; his, inquam, dilucidè Principi enarratis, adiecit Mauros, magno propterea clamore precando vti, quod putent Deum magnis ab se abesse interuallis, nec posse quod precantur nisi sonoris editum vocibus audire, quasi sit perinde vti animantes, ex auribus, membrisque aliis concretus: pergensque, Deum simplicem naturam & spiritum docuit, omnia peruadentem, & implentem, nosque ad eò ipsos, nec nostra minus silentia, & affectus animorum arcanos, & tacitos audientem quam si exprimantur contentis vocum sonis; vtque ipsi apud nos nobiscum soli ratiocinamur immotis labris, & lingua quiescente, quippe animum sibi semper præsentem, non posse quin suas percipiat cogitationes, quin sciscitetur ex semet, responsa audiat, misceatque dialogismos secum; multo magis cum Deo, præsentiori nobis intimè, quam nos ipsi; stoliditatem esse insani capitis, immani strepitu, quod Mauri factitant, Dei audientiam poscere. Mentem similiter erecto etiam corpore, Deo pronius inclinari, eumque multiplicis reuerentiæ affectu adorare. Audiebat hæc princeps attentè ac lubens, & multum probabat, nec posse aliam putabat de Deo iniri, Philosophandi rationem: quæsiuit deinde, vino ecquid inesset maligni præter eius naturam piaculi, quo bibentium animus contaminaretur, quando id tantopere vetaret Aleorannus, ne labris quidem primoribus attingi? post alias item nonnullas posuit acris ingenij & acuti dubitationes, quod percipiendis quoque responsionibus eminebat, etsi erant interdum captu difficiles homini nunquam scholarum puluere asperso, iis tamen adeo acquieuit, vt fateretur ingenuè, ad religionem Christianam se vehementer inflammari, & Christi de cruce pendentis, ostendi sibi effigiem peteret; eam Præcudius serinij elegantis, sericato altheo decenter clauserat, quod vbi accepit referandum, iussit natu princeps satellitum suum extra fores cubiculi esse; solusque cum solo in genua procidit; Præcudius tamen priusquam serinium panderet, aliquanto altius exorsus, à Filij Dei in orbem aduentu, eiusque causis, conceptum eius mirabilem, natalem, doctrinam, miracula, rediuiui post mortem gloriam, ascensumque in cælum ad Patris dextram, & futurum inde ad ferendam de probis & improbis supremam sententiam descensum, breui

compendio pertexuit; tum exquisita veneratione, aperto serinio & reducto velo, tristem Christi in cruce morientis figuram detexit, ad quam mirum quos motus prudens conceperit iuuenis; colorem, & vultum mutare, non satis tenere inuitas lacrimas, hætere attonitus defixusque in eius obtutu, & muto plane silentio agitationem pectoris discrete eloqui. Dum tandem utroque in pedes erecto, Princeps altum suspirans à Patre flagitat, si minus victoriam; pacem sibi saltem à Deo exoret; velut intelligi hoc volens tunc se præstiturum, quod armis, & insidiis hostium circumseptus præstare non poterat. Daret ad se interea subinde literas, seque interdum reuiferet, postremo suæ in illum beneuolentiæ ac fidelitatis perpetuæ, pignus exiguum caperet: offerebat vero gemmarum & auri non paruam copiam, cuius illi Prancudius egit quidem prolixè gratias; verum excusauit quod nihil admitteret, aiens haud se eo consilio venisse ut caducas opes acciperet, sed ut tribueret æternas, si quo se munere omnium optabilissimo dignari vellet principis munificentia, animæ suæ dignaretur dono, quam & Dei nomine postulabat, eratque Deo repræsentaturus, ut ab eo æternum bearetur, cuius tanti doni, quanquam vnas Damanum spes secum referret, sed habere se illas thesauris Indiæ quibusuis cariores, hac abstinentia discedens auxit Principis admirationem, cupiditatem suorum Calsigum inexpletam cum ea comparantis: nec plura de hac re Prancudius tradidit, laterque profus in obscuro illius exitus. Reuocatus enim Goam regendis tironibus, missusque postea ad peragrandas Euangelio Molucas, affectum negotium successuris reliquit, principemque ut ipsemet loquitur, auribus quidem diuinitus, nondum satis animo obstrictum. Excòluere deinceps populum Damanensem alij atque alij de nostris suisque singuli vicibus ingenti numero nouam illam auxere Christianitatem, eorum gesta quod sint fere narratis gemina omitto, & lectoris fastidio condono, facti solum vnus contentus mentione haud tam prouidentia supremae suos in arcto positos adiuuantis, quam suauissimæ bonitatis, eorum ærumnas inopino interdum euentu consolantis quos in salutem animarum strenuus labor habet exercitos, Goa Damanum nauicula vehebantur Petrus Vazius, & Ioannes Consales anno 1564. oram Malabarum propiore remo radentibus, ingruunt latrones indigenæ pyratice fluuium infestantes; nostri fugæ pugnaeque impares, scapha piratis derelicta quæ quisque potuit euadunt.

Patres in syluam se penetrant, ac ne quæ pyratice præda forent, vestigia ipsorum prementibus, dum multiplici ambage nituntur ea confundere, omnino exerrant, & viarum ignari vagantur inter ferarum, & latronum discrimen: at qui vitam illorum aliis etiam reseruabat, obuia illis indorum mancipia prouidit, ab his syluæ recessu expliciti; ad Brachmanis eremum perducuntur, habenturque ab eo satis humaniter, at is apud se recogitans quo tandem cœli mysterio Christiani duo Sacerdotes ab suo itinere tam procul, & à viatorum frequentia, eò deuenissent,

nissent, bonè genio inspirante, certò diuinavit ad hoc missos vt Christianorum animis opitularetur, qui vno inde milliari, à prædonibus Saracenis pessimè habiti, & lethaliter faucij iacebant, omni solatio animi, & subsidio corporis destituti: quàm suam Patribus Brachmanes cum aperuisset coniecturam, haud paulo clarius ab iis perspectum est, hanc arte diuina contextam telam vt in pyratas, coque in littore, tum in auia & errores syluæ, in mancipia indica, & in Brachmanem demum inciderent, collaudatoque millies Deo, suum sibi fortunatissimum infortunium gratulati, ad miseros festinant, præcurrit qui plus pedibus valebat Vazius; eius aspectu quantum lætitiæ exclamationum affectuum, lacrimarum difficile dictu sit, tam certa omnes salutis fiducia cumulauit, vt si Deus sancti angeli manibus sacerdotem ad eos detulisset, à quo labe culparum purgati restituerentur amicitia Dei, & beatorum consortio pararentur, excepit confitentes, expletoque omni quod poterat in subleuandis animis, corporibusque solatio, sancta delibutus fructuosissimæ operæ voluptate reuersus est. Missio tertia militaris in annum incidit Antonij Noroniæ Proregis quartum: erat tunc Mangalor inter vrbes, quas ad oram Canaræ obtinebant Mauri, opum ditissima, & magnificentia singularis, haud multum à faucibus disuncta fluuij qui (nomen vrbi vel faceret, vel acceptum ferret) Mangalor pariter dicebatur, amplitudine ac profunditate quantarumuis molium latè capax seu onerariæ naues forent, seu bellicæ, commerciiis tamen idcirco infrequens, quod frequentaretur prædonibus, qui Malabaricum id littus piraticis cursibus infestabant, raptasque inde prædas velut in asylum, eam in urbem colligebant. Sursum versum illac Lusitani dum commeant, ad pugnam coacti sæpe ab ijs male accepti sunt, haudquam scilicet profolientibus, nisi ex insidiis peruidissent, se longe numero, & nauibus præcellere. Probri nihilo quam damni visa res, proin statuit Prorex nidum illum latronum excutere. Classe bis mille quintæ armata Lusitanis, Goa Mangalorem descendit, duobus è Societate assumptis Patribus, qui nautas dum itur, magnam partem ethnicos ad Christum suis concionibus perduxere, aberant Mangalore vix leuca & iactis anchoris exscendunt, nec pensi fuit aduersus hostium, si fors erumperent, incursus, vallis sese aut aggere præmunire, quod delibato sub primum diluculum conspectu, id in noctem vnã posse negligi cogitassent; quin & excubias vigillum Mangalorem vsque, vt post compertum est neglexit statuere cui pro munere incumbebat, ex quibus resciri potuisset, ecquid hostis interim moueret, qui licet barbarus, neque militari assuetus disciplina, multo sibi omnino prudentius cauit, submissis in castra Lusitani clanculariis exploratoribus ex iis cognouit, stare intermem, aperum, neglectum, sparsum exercitum, & securitate supina & stolidã, ludo, somno, epulis noctem traducere. Cogit ergo de suis octingentos, animis manuque præ cæteris promptos, gladiis solum peltisque armati, de media nocte aggrediuntur oscitantes, magnis

vocibus ad ferrum necemque conclamant Lusitanos, tantoque impetu, media illorum irrumpunt castra, ut vna illis qua in naues qua in continentem restaret fuga: quibus nobilior animus arma quæ fors primum obiecerat rapiunt, densatque in globos hominum triginta vel plurium furentem hostem dum reprimunt, suadent alij proregi, mari se certo exitio eripiat. Verum is hastam intrepidus correptam vibrans, huic, inquit, prius litaturi sunt omnes Mauri, quàm campo excessero, procedensque cum turma nobilium, audenter se instantibus obicit, auctusque sensim suorum numero, qui fiebat iam Mauris timendus, eos demum in urbem retrudit. Lusitanorum complures debilitati vulneribus, trecenti ferro cæsi vel aquis præfocati, dum natatu in naues refugiunt; die tamen sequenti, nihilo frigidius ac si nihil læuum contigisset, classico ad iter Mangalorem versus, vnâque ad pugnam canitur quæ cum fore cruenta putaretur, quod essent vtrimque manus eiusmodi in quibus ferrum nequaquam hebesceret; multum Patribus negotij fuit confessionibus militum audiendis, inde multo plus cum digestis vicino iam hoste ordinibus, crucifixi prætenta effigie procurrentibus è subsidio ad pugnandum manipulis aderant, subdebant iis tantum ardorem, ut passim vulgarent milites venisse cum Patribus Deum honoris sui assertorem, & vindicem, iurati barbari ante in campo occumbere quàm palmo cederent Lusitanis, priusque caram sanguinis Mercaturam facere quam iacturam; impressionem militis Lusitani vix primam durarunt, profligatique mox, & vrbe profugi, victoriam facilem & direptionem liberam præbuere: igni ad vltimum & ruinis sic solo æquata est ut præter congesta rudera, & simulachri fanum amplissimum nihil constiterit, ab hoc enim Patres abstineri flammæ obtinuerunt à Prorege ut in nosocomium dicaretur: illuc ipsi ægrotos colligere, & noctis proximæ, dieique illius duobus præliis vulneratos; sua & animis & corporibus pharmaca admouere, cibos iacentibus parare, & ijs coquendis, luculentum ignem ligneis alere simulacris quæ multa in eo delubro, & mole grandia prostabant: hærente vero aliquandiu ibidem Prorege ad frændos Maurorum insultus, nouæ arcis prope Mangaloris euerisæ cadaver extructo præsidio; laborem partiti, alter operam ægrotis in nosocomio, in castris alter iuuandis militibus posuit. Non dissimili expeditione occupati sunt anno subsequenti Sebastianus Gonzales & Martinus Sylua, Prorege Ludouico Ataide classem nauium ducente centum sexaginta aduersus Onorem, & Barzelorem Maurorum arces duas, quas ille expugnauit quidem, & captas subruit, sed multo suorum sudore & sanguine. Eminebat Onor in montis arduo, & nisi ascensu maximè cruëto scalis posse inuadi minimè putabatur. Barzelorè Mauri tam numeroso tenebant milite ut esset in eam Marte admodum iniquo ab Lusitanis tentanda impressio, victa nihilominus vtrâque, direpta, incendio tradita, inuictò illorum robore, quorum fortia facta præsertim nobilium, celebranda illorum historicis relinquo, duobus nostris hic

hic locum debeo, qui nusquam sanguinis, & vitæ parci ubicumque celeret pugna, præibant pugnantibus, & defendendis eorum animis Christiana arma præferebant: quàm vero non longè ac timide docuit Onorem admota ascensio, turmæ aderat nobiliù fortium certanti per quævis periculo, in murù euadere, impluebat in eos grando ab canteriatas densa catapultis, cum bombardâ maiori excussa glans, crucifixi signum quod elatum tenebat inter in eius comminuit manus, caputque Patris casu innoxio perstriaxit. Barzelorensi alter expagnatione ingressus mare cum militibus quingentis qui per aquas umbilico tenus, ad occupandum aggerem nitentur, allocutione, & confessione, obibat confixos scloporum ictibus, quibus ferum in modum hostis arcebat accedentes, donec barbarorum peruisa rabie, capto in aggere, tentorium fixit, coactosque sub illo vulneribus fractos, & ægrotos, constanti sollicitudine ad extremum iuuit. Inualerat denique toto exercitu vulgata opinio, à Deo eiusque Apostolo Thoma (qui nouo Regis Serenissimi edicto, præliis singulis in opem vocabatur) Patres nostros prodigio seruari, cum inertes semper, & incustoditi, sui que prodigi frontem bellantium intacti præcederent. Firmavitque hanc famam ipsa res, excussus tormento decumano globus inter genua Patris Sylua qui ad vnum vestis ipsius tactum restincto impetu innoxius concidit, & hæc mihi plus satis, de Patrum Goanorum militari, (ni verbum hoc displicet) & eximia caritate lustranda: nunc venit vtraque Indiarum ora, visendique de Societate, qui passim illic sua ministeria Deo nauant, & subsistendum vbi, & quandiu, scribendi materia iusserit.

Abest Goa leucas ad Septemtrionem octoginta Bazainum, huic duodecimo fere milliari vicina est Tana in peninsula Salseræ, hinc non plus leuca, sita est Trinitas, Mainum, Tarapor vbi Societas vel fixis, vel cœptis Collegiis vel missionum stationibus sedes habet. Arx est Lusitanorum Bazainum, Tana populis quondam & pulchritudine ædium, nulli Cambaiæ urbium secunda, hanc Mauri ethnicis ereptam, & magna ex parte congestam in acervos, ad belli casus munierunt, verum haud vsque adeo cautè ac validè, vt Lusitanorum par armis fuerit. Quamquam in hac Christus ex Christianorum victoria non plenè triumphauit, obtinere illi ciuitatem, ciues Christus nequaquam obtinuit. Paucos enim sibi ex consecrato, & contaminatissimo populo adsciuit; Mahumetani, ethnici, Iudæi, athei, discordi omnes superstitione, concordibus odiis & confessione vitiorum, nomen Christianum auersabantur obstinatissimè, cum æui præcedentis anno quinquagesimo septimo desinente, illuc Deo fauente venit prorex Franciscus Barrerus Gonzalum Sylueriam secum ducens à quo sterilitatem eius soli Euangelicis laboribus ingrati, eiusque causam ex vero edoctus, ducatos aureos annuatim quingentos assignauit, quibus ad ferendam in Salserano agro, & amplificandam Christi fidem pro sua prudentia liberè vteretur. Tam opportuno subsidio inuitatus Gonzalus Rodriguez moliti animo statim cœpit fundationem.

nem nouæ Christianitatis quæ ab vrbe Tana commodè difuncta, non posset eius vsu, & perditis moribus scædaret.

55
Nouam in
Salleris Ba-
zaini Chri-
stianitatem
fundai à Gô-
zalus Rodr.

Distabat tertio milliari sylua in qua templum ad ripam fluij, haud valdè capax, sed materia & arte, vt iis locis, admirandum, nempe haud alio lapide quam sculptis ex marmoribus constructum, & ad canonem architectonicis minimè barbarum; prostabat illic simulachrum triceps cui fuerat dicatum de quo iam aliàs, fiebant eò ingentes ex Canara, Cambaia, & finitimis concursus cateruatim peregrinantium, ad nuncupanda & exsoluenda vota, quorum lautè prouentu Brachmanum patella vngebatur; Modum Rodriguez adinuenit, quo gentem impiam suo illo nido exturbaret. Pecunia Regia sibi à Prorege attributa syluam emit, & iacentia circum plana cultura neglecta obsoleta, sed ingenij feracis si subigerentur, cum essent aquis perennibus abundè irrigua. Ergo illuc paruam initio neophytorum ducit coloniam, suam cuique assignat agri partem colendam, cuius frugibus, & piscatu suas familias alerent. Prosperauit Deus tam tenuibus ortum principiis inuentum, donec fierent admirationi, annus abierat & quingentos iam ager censebat colonos, qui aucto in dies numero breui ad ter mille pertigerunt, omnes Indi, pauperes, victum labore manuum parantes, sine opere nemo, otiosum illic passus est neminem. Præsto erant in communes vltus boues centum, & omne rusticum instrumentum. Ad constructionem ædium, quæ familiarum crescente numero in pagum euaserunt, dabatur solum ædificaturis; materiam sibi ex sylua petebant: formatum utcumque populum, temperari legibus, magistratu & Rectoribus oportuit. Sed nihil æquè spectatum vt fingendæ cura Christianitatis ab omni labe vitiorum puræ, quibus posset fidei sanctitas obscurari. Quamobrem iis in Christo educandis insudandum erat acri, & perpetua opera: suæ pueris quotidie seorsim dabantur statæ horæ; feminis suæ, ac seorsim viris, ad audiendum de rebus fidei & officiis vitæ Christianæ. Sub noctem ex lege conuenire omnes iuebantur, & quæ didicerant de Christi doctrina canendo repetere. In quo filij magistrorum erga parentes obibant vicem, quod faciliori memoria, sibi tradita tenerent, quæ prouecta & durior ætas, multo conatu agrè prehendebat. Iam templum de quo indicaram, planè in solitudinem reductum; arcebat inde Christianorum recentium feruida pietas, ethnicorum ritus sacrilegos. ipsique ethnici pro execrato habebant lucum omnem, in quo passim erecta triumphabat Christi crux, eiusque deinceps accessum vitabant. Templum itaque Pater suæ pacificè relictum potestati, simulachro purgavit & laxatis illius spatii Deo vni & trino consecrauit, pagumque insigniuit Trinitatis nomenclatione, hac felicitate Gonzalus Rodriguez eremum vastam in Christianorum frequentiam mutauit, quam expoliuit omni genere virtutum, stupentibus etiam ethnicis quos ad videndum trahebat nouitas, tria Christianorum millia velut domum vnã familiamque efficere, nec in vnã solum consensionem animorum, sed simplicitatem quoque morum & innocentiam conspirare. Nam vbi nec commet-

cia,

cia, nec opes; imo nullus absque opere & sudore victus, inde abstergebant veteres Christiani, nec exempli sui prauitate, factum rapinas, lasciviam illuc inferebant. Fuit aliud item religiosæ solertiæ excogitatum ab eodem genus mirè fructuosum; pagos Bazaino & Tanæ, mercaturæ specie obibat conterminos, emebatque infantes quoscumque venales reperisset. Habet ethnicorum illic barbaries vt fas putent filios vendere, seu fame quæstus exigui vāsana, seu fastidio educationis, siue alendi egestate. Ætas pretium iis ponit, non stabit plaris in cunis vagiens, quàm hic apud nos hædus anniculus. Hos magno numero Rodriguez emere anteuertit, Mauris alioqui pretio addicendos qui mercaturam eandem factitabant, emit & multos membris & morbis captos, quanto grauioribus tanto lubentius, quod & vili dabantur & in salutem multo certiozem, nec raro contigit, vt saluari coram ex balneo in beatam transirent immortalitatem. Tertium quoque ex venatu nouo conficit lucrum inæstimabilis proventus, inuestigauit orbos infidelium liberos, quos in rem Lusitani Regis transcripserat orbitas; est enim publico Ecclesiæ bono, lege Regia sancitum vt rex patris defuncti, erga illos in locum subeat. Aluntur seorsim ab idololatriis ad annum ætatis quartum & decimum, & Christiana interim discunt rudimenta, cum integra semper facultate vel iis adhærendi, vel auitæ superstitioni; sed portento simile habetur vel vnum reperiri qui non vltro petat fieri Christianus, adeo proni sunt fidei aditus in mentes adhuc vitiis intactas. Legebat hæc lucra Rodriguez de laboriosis industriæ suæ conatibus. Alia vt sic dicam inempta, sed neque cogitata famulo suo immittebat Deus, Mauros, & cultores Deorum impios quos eius fama caritatis, & Christianorum eius inspecta integritas, è longinquo accitos sistebat illi, baptisimi candidatos. In his mirabiliter eminet senex ferme octogenarius, inculta canitie, cute rugis, duritie, & squammis syluestrem in modum asperata, sed annis & macie, ægre pedibus insistens. Procul tamen venerat Patrem quærens, Deo magis agente quam fulciete baculo innixus.

Tanæ Patrem offendit, rogat adiungi Christianis, hæc illi tam longi, quodque tunc animo non præcipiebat, postremi sola itineris causa, eius aspectu Pater coniecit illico quod res erat hoc seni vitæ ex naturæ legibus inculpatæ præmium rependi, eratque de illa interrogaturus, nisi vrgens virium defectus aliis compulisset præterquam necessariis abstinere. Statimque aggressus scitu necessaria tradere, quæ fuit imprimis Christo IESV an certò crederet? at is cui hoc nomen nunquam sonuerat, petiit quis esset & cur ei credere deberet? tunc Rodriguez piæ Deiparæ tabellam profert, sinu Iesum puppulum complexæ, breuiterque illi corporati verbi mysteria, & quæ sciri ab illo oportebat exponit; inter quæ bonus senex ea exundabat animi voluptate, vt totus in lacrimas iret, nec satiaretur nunc Virginem nunc Iesum infantem contuendo, & prona crebro inclinatione corporis, iteratisque osculis adorando, ruptis subinde vicibus tam teneri affectus vt adstantibus

quoque lachrimas cieret : ipso igitur quo venerat die, sacro Fonte sub noctem lustratus, postridie mane, absque alia agrotatione, vno defectæ naturæ exitu viuere desit, haud paulo maiori gaudio scælicitatis inuendæ, quàm tristitia mortalitatis exuendæ.

56.
Brachmanes
insignis cõ-
ueritur Ba-
zaini.

Tanæ trium annorum labore ad sex millia ethnicorum ex aquis vitalibus extirere, Bazaini, & vicinis ex pagis, quotannis aliquot infidelium centena, tametsi ob populum ex pessimis Indiæ concretum sectis, soli malignitas plus patientiæ colonis, quàm animarum protulerit. Sed fuit annus 1365. longe aliis memorabilior, haud tam baptismi solennibus quo in tiati magnifice septigennti, quàm aliquorum ex iis præstantia vt quos magna vel inter nobiles claritas, vel inter Brachmanes dignitas conspicuos fecerat : eorum vnus æmulatione vel auctoritate tanquam hamo, capti sunt à Deo reliqui: erat is prouectæ senectutis, specie venerandus, ordine inter Brachmanes Iogus, Procunocius nomine, in Philosophicis, mathesi, & astrologicis egregie doctus, legis vero suæ peritia tantus, vt nec parem haberet, nec secundum. Ad hæc illi vitæ ratio omnis dura & austera, vile corporis tegmen, & asperum, continuata ieiunia, rarus in publicum processus, noctes meditando peruigiles, his partibus sanctitatis fama, sic obseruabatur vt cui obrigisset pedes eius lauare, & de illuvie aliquid glutire beatum se crederet. Quare consulebatur vndequaque à Brachmanis & Ioguis, de quæstionis sectarum præsertim & ritibus, de vita in melius vertenda, perficiendaque ex eius virtute: ipse omnibus ex æquo satisfacere responsis idoneis nisi quod Brachmanis consueuerat per discipulum suum illa dare; Ioguos obscuris apud se conclusos cubiculis exercere proluxa contemplatione, sui que afflictatione durissima: illine ipsi postea prodire velut piacularibus recocti flammis, omnis maculæ expertes, ne vllius quidem iam pœnæ rei, quam alioqui fuerant post mortem luituri. Nostris Bazaini Patribus dolebat vehementer eiusmodi hominis cœcitas, tam multos excæcans, ducensque in mortem præcipites, cui si mentem afflasset radius eius lucis quam pater luminum iis infundit quos propitiis oculis intuetur, quanta foret in vno, & quam numerosa multorum victoria? quam multos secum saltem non perderet. Postquam igitur sua de Brachmane vota, ipsumque diuini Spiritus gratiæ suauissimæ ac potentissimæ Brachmanem miserum commendassent, cœpere hominẽ variis petitionibus vbi tulisset occasio adoriri, disputando, ratiocinando, stringendo, prout videretur excepturus eas libentius, & iis facilius cessurus; & audiebat principio ex placiditate congenita non ægrè, deinde perlibenter, & cum animi voluptate, vt enim magis ignorantia, quam mentis prauitate idcirco à bono exerrarat, quodd verum non cerneret, iam veri aspectu, sibi quidem relecti ad lumen insitæ rationis, sed multo splendidius ad sapientiæ æternæ radios, miris gaudiis affluebat, donec secum tandem, & cum Patribus, tam diu altercari pertæsus, nec remoram nactus vt cumque probabilem qua diuinos impul

impulsus retardaret. Vero denique manus dedit & esse oprauit Christianus : solum officiebat huic voto arcanus quidam & timidus pudor quem illi fingebat vafes hostis de sermonibus quos esset de se vbique gentium populis daturus, Procunioium post tantum ætatis, literarum, virtutis, laborum, ex summo legis interprete, & Sanctimoniam exemplari; ex magistro Brachmanum & Iogorum supremo, decreuisset in humilem Christianorum discipulum, & tironem: profiteri se hucusque senectutis, & errasse semper, & induxisse alios in errorem: quicquid eatenus vel ipse didicisset, vel docuisset eiurare: sed hoc item Deus cum laqueo absoluit, viamque monstrauit, qua generosum Sanctumque propositum tam solerter in opus conferret vt ei de fama nihil detraheretur; ita domum se nostram recepit, de mysteriis sacris quæ nondum satis cognouerat accuratius edocendus. Sparsa per urbem facti notitia, conuolare ad illum Brachmanes, & Iogui, stupere, rogare vnde? quo? tam inopinata mutatio? quos ipse solidis rationibus dum sedat, luce collustrat ita euidenti, vt paucis diebus, vltra quinquaginta Christo pepererit, & erudiendos Patribus dederit, & hi similiter disciplina imbuti Christiana, nondum rude donati tyrones, iam magisterio, fungerentur, & fora suis ad populum concionibus impleant. Quapropter cæteri qui tot ad radios cæcutire nihilominus obstinabant, aiebant, sedes sibi necessariò mutandas, & eò migrandum, vbi parum versaretur nemo, fore alioqui, vt ferre vim tantam diu non valerent, sed cogerentur, & ipsi Christo accedere. His certaminibus subacta magno numero multitudo, & Christianis exulta principiis, ipso Procunio Brachmane signifero, ad sacros Fontes admissa est, exussuque veteri homine, in nouam rediit creaturam: lustrationis pompam eo plausu, iisque lætitiis ornauit, vniuersa Christianitas Bazaini, quales nunquam antea in vsum venerant: suppeditata vestes pretiosæ neophytis egentioribus, alius duobus, tribus alius suo sumptu illas emere voluit, fuit qui octo & nouem eadem elegantia vestiuit. Princeps omnium Brachmanes ex nominalibus Henrici nomen tulit, & meriti nomine id affectus est, vt in communem virtutis egregiè typum vita illi diutius profferretur. Lethali enim paulum à baptismo ex ægritudine dum iacet matrona se illi per visum obiicit regia maiestate, & puro aspersum liquore, repente perlanat, monens esse hanc aquam, quam nostri Sacerdotes suis precibus sacrarent, in vsum adhiberent fideles: eam magni faceret, & intelligeret non minus animo ad salutem, quam corpori ad valetudinem prodesset: hæc ipse narratum Patribus, die eodem venit futurus ipsemet, valetudinis receptæ testis, & aquæ illius vasculum ab iis rogauit. Fuit hic alter inflicus à Patribus capitalis ictus Bazainensi idololatriæ.

Paucis retro annis debilitata fuerat ab iisdem grauissimo vulnere: inter sacrilegos eius ritus, obseruabatur vnus maximè solennis, haud quidem splendore apparatus, sed credulitate miserorum, veniam sibi

57.
Iubilens
ethnicorum
qualis.

Gg 2 omnium

omnium scelerum ex eo spondentium; velut enim iubilæus quidam populorum concursu innumerabili feruebat: tota illuc Brachmanum, Iogorum tota fluebat colluies, hi ad vendendam deorum gratiam, & eriminum veniam, populus ad emendam coibant ad ripas lymphidali-cuius riui, placatis multa hostia simulachris, subibant in aquas sacrificulorum asperione ac precibus purgatas, in iis vbi lauissent, inde se tam puros animo, quam lotos corpore putabant emergere, occinentibus Brachmanis adulteria, rapinas, homicidia, & quæuis tandem portenta scelerum, iis aquis eluta, in altum mare sorbenda deferri. Magnæ offensionis erat hæc fabula, nouis & adhuc rudibus Christianis, exprobrabat iis ethnicus, se breui, & paruo omnes ab animo delere maculas, & earum pœnas, quas nisi longo incendio Patres negarent expiari. Amouendo huic malo, nostri ripas illorum riuorum multis crucibus conferunt, quibus sacrilegi tanquam profanis apud ipsos Bazaino procul tunc quidem pelluntur, verum septima inde leuca, incidere in locum suæ illi aptum lauatrinx. Lacus erat angusti ambitus, in speluncæ ingressu, sub rupis latere patentis, densitate arborum amœnus: illic impias figunt ædiculas, sua quamque cum ara, & idolo; lacum anabathris circumdant quibus esset commodus in aquam descensus; ex arcuato cauernæ aditu pendebat prona in lacum arbor, cruentæ catastrophi valde apposita nefarij dramatis, cuius partes claudendi, deferebantur vni, qui Sanctimonix titulo in iis excelleret. Is summam scandebat in arborem, & inter varios, variè affecti populi clamores, in subiectum lacum vltro se præfocandus mittebat: ex quo sacrilegus suimet parricida beati nomen promerebatur apud illos. Ita infelicissimis barbaris, sua quam ante felicius cedebat amentia, quod cum P. Christophorus à Costa apud Præfectum Bazainensem doleret vehementer, & Christi nomine tam intolerando sceleri remedium posceret, accepit illico ab eodem, sed quale mali vis maximè exigebat, canteriatos catapultarios quinquaginta, equites totidem, accessere his aliquot nobiles Lusitani quibus fore decori visa est, pietatis nomine suscepta excursio.

Ducebat agmen præiens Acosta, intercipiuntur ethnici eo articulo, quo sacrificia & cerimonix feruebant maximè, lacus ripam cingebant densæ illorum turbæ, quæ repentino aduentu armatorum, explosione bombardarum licet in auras fusa minis ac vocibus ad necem poscentium, disiectæ, sacris & Pagodibus omissis omnes se in fugam dedere præcipites, maximèque omnium Brachmanes: ausus ex Ioguis vnus consistere, ratus fore se venerationi nouitate habitus insolentis: huius apud suos magna erat sanctitatis existimatio, quam vitæ in eremo, asperrimæ, & ieiuniorum conciliabat opinio. Hic ergo intrepidè confidenterque se præferre, concionari Lusitanis, imitatore se iactare Ioannis Baptistæ, deserta illius exemplo incolere, incedebatque planè subornatus vt solet à nobis Baptista sanctissimus depingi, nisi quod pel-

le

le tigridis pectus solum & dorsum, nudus cœtera velabat: in ore Iogui S. Ioannis nomen, & Lusitanicum idioma suspensionem fecere omnibus, vel apostatam esse, vel transfugam, & fuerat planè mancipium nobilis Lusitani; cuius de lingua rebusque Christianis etiam tum aliquid retinebat. Apprimè igitur deprehensus, sancto posito quem assimilabat, mancipium fallus est quod dissimulabat, & spontaneas Iogorum pœnas, fugituo seruo debitis mutauit. A costa inter hæc cum alacri manu piorum militum, fana diruere, idola suis in altaribus vrere; vaccæ carnes mactatæ latè huc illuc dispergere, illarumque exta, & sanguinem in lacum proijcere, quo ab iis locis pro superstizioso suo cultu execratis in perpetuum abstinerent, & vero nec illic postea, nec longis circa Bazainum spatiis tentarunt suis illis lotionum, & iubilorum cruentis orgiis Christianorum oculos incestare.

Negotij fuit operosioris quod sibi Patres Cocinenses quocumque tandem periculo mouendum iudicauerunt centum fere ab Goa leucis, ad integritatem Catholici dogmatis à lupo vindicandâ qui se ouium pelle, pastorem illis procul intruserat; erant ij quos vocant, Thomæ Apostoli Christianos, millia viginti supra centum, numero excedunt. Sparsi de-
gunt pagis, mapalibus, oppidis per montes Malabarum, qui plana despectant occidua regnorum, Cranganoris, Cocini, Porca, & Caulani, Gaudent Thomæ appellatione, quod Thomas Apostolus Pater Indicæ Christianitatis sacro fonte illos abluerit, hodieque Nouembris vicesimum primum, mira veneratione solennem reuerentur, quod Socotora peruectus Apostolus, ad eorum littus in Paliportum appulerit duabus ab Cranganore leucis; venerantur & Iulij tertium illius anniuersarium quo sacra eius ossa translata memorant. Prodigij loco scriptores suspiciunt, Christi fidem, ab iis per annorum centena sexdecim illibatam, in media Ethnicorum, & Saracenorum colluie hæreditatis opulentæ iure transmiffam in posteros, etsi multum abest ab ea simplici, & sincera qua Christi Apostolus illos imbuerat. Culpa videlicet immani præsulum Orientalium, qui ante annos ferme octingentos, vsque ab Syria illuc nauigauerunt, vt ab Sede Romana distractos, Nestorio suo, & Dioscoro funestarent; nec suo illo veteri scelere vnquam postea abstinere, quin statis annis emissarios è suis duos aut tres eo destinarent, à quibus Casenares, hoc est ministri altaris, sacraentur, inculcaretur corrupti Euangelij doctrina, instaurarentur sectæ ritus, si quæ ab traditis excidissent; quanquam ad immensæ nauigationis tentanda pericula, non tam illos agebat salutis alienæ, quam cupiditatis priuatæ ratio, etsi enim sunt omnium egeni, & rusticani, populi S. Thomæ, eoque tantum vno vitam alunt quod syluajjs suppeditat, sed antiquos suos in Christo Patres, & magistros tam tenerè amabant, vt ne propriis quidem ad eos alendos parfuri carnibus, viderentur: cuius teneritatis probe gnari optimi præsules & pastores, sibi minimè decrant, nec solum mulgendo, sed & deglubendo saginati, demum in patriam remeabant.

58.
Patres Cocin. Coll. Nestoriani Epif. impugnant.

Porro niti ad coagmentandum cum Rom. & Christi Vicario populum, perinde apparebat velut in fluuium conniti. Sermo illis omnis præter Chaldaicum exosus, & barbarus, hunc vnum ad sacra, precesque publicas adhibebant, quibus sub ortum & occasum solis religiosè intererant. Fixique adedò vsum Chaldaicæ deperibant, vt certò crederent non alia Deum, & veritatem lingua vti, omnemque aliam mendacio & fraudi esse obnoxiam. Pauci quidam Cocino, & Coulano confines, Lusitanorum consuetudine mitigati, & verum edocti, supremi Ecclesiæ Pastoris auctoritatem sequebantur, & professionem Ro. fidei: sed anno 1557. nihil propius abfuit quàm vt ad vomitum redirent vniuersi, Illuc aduenerat Cairo Nestorianus hæreticus, Archiepiscopum præferens vt eos in schisma eiuratum, & abiectos errores reuolueret. Procedebatur belle sua sycophantæ peruersitas, quòd eam secreto premeret, quòdque modesta, & humili specie, loquacitatem suam probabilem faceret. Sed cælari diu versuti hominis dolus non potuit, moxque P. Melchior Carnerus Niceæ Episcopus suam Vicario ad eum perquirendum diligentiam obtulit, vel reuicturus aperta disputatione, vel iis Montibus, eiekturus; ac si mortem in causa tam nobili, barbarorum ferro daretur oppetere (quod ei amicorum vaticinabatur beneuolentia, auerteratque illum à proposito eundi) at si mors daretur faustum iter vocabat quo paucis diebus loco esset sistendus quem à summis orbis alterius finibus quæsisset. Hac mente confirmatus proficiscitur, & feram per montes varia indagine, vestigat; sed ea captatis effugiis viri Dei aduentum præuertebat, & aliquando deprehensam, artes sequacium ne caperetur occultarunt: dumtaxat ab vno ex illis regulis, quanquam infideli, obtinuit tamen, vt exterminaret hominem extra regni fines; ab alio vt inquireretur carcere claudendus. Tandem is Carnero cum Angamalem condixisset, fidem ei fefellit, diuque illic ab eo incassum expectatus, libertatis ac vitæ prætexto periculo, bis mille schismaticis in tutelam se dedit, qui se illi Amocos iurarunt, velut dixeris sacros, hoc est suo capite illum defensuros: quibus ad Nunnium perlatis Æthiopiæ Patriarcham, destinatum sibi adiutorem Episcopum Carnerum, obedientiæ præcepto, citatis literis Goam iussit redire, idque admodum prouidè; iam enim Carnerus omiſsa Nestoriani vestigandi sollicitudine irrita, parabat montes illos & syluas peruagari, vbicumque domos, & auditorem inuenisset de Deo, & recta credendi regula dicere, laceſſere disputatione Casanares, hæretici populi doctores, si possent in campum educi: sed obtemperandum fuit reuocanti. Rediit maiori patientiæ merito, quam operæ pretio, tametsi non fuit penitus vacua; bimestri enim duobus in oppidis pridem ab Ecclesia diuulsis prosperè desudauit, ac principio licet, agresti barbarie ab iis acceptus, ferendo tamen, & mitigandis paulatim syluiculis durando, tantum egit, vt diuturnum errorem abjicerent, Deoque & Ecclesiæ sanctæ se redderent, alios Nestorij lue intractos eatenus, constabiliuit in auita fide, quosdam sibi in sylua à se-

ne propè centenariò oblatos aquis vitalibus abluir, alibi alios, sed fere infantes, nusquam porro se in conspectum dabat, quin exciperetur probris minisque barbarorum, mortis tamen ab Christi hostibus, nullo loco discrimen præsentius subiit, quàm ubi se ab eo ratus est longius abesse. Cocinum redux vt Goam repeteret dum per urbem incedit, à tergo sagitta petitur, caput ab occipitio transfixura, nisi sua impium oculum manus fefellisset vnoque aberrans digito, telum pertuso pileo tranfuolasset: ac latuit quidem tunc scelestus homicida, post breui non ægrè coniectum est, si minus quis author; qua saltem rabie ageretur, & qua gente ortus, indicium fecit scriptura pestilens execrationibus in Christum referta immanibus, & probris in Patres à quibus prædicabatur Messias, & Dei filius, manifestum fuit ab Indæis profectam, sed Christiana specie personatis, & deprehensæ sunt non longa diligentia familiæ integræ perûdi generis: verùm Præfectus Cocinensis politicus melior quam Christianus, vetuit vltèrius tendere, quod contentionis alicuius inter ipsum & Patres causam dedit, de qua nihil admodum hic refert scribere: volitabat inter hæc confidenter Nestorianus Episcopus, suorum bis mille Amocorum custodia cinctus, & Christianitatem S. Thomæ suis erroribus fœdabat.

Christum duas personas vti & naturas habere garriebat, addebat & Virginem nequaquam Dei matrem; in sacramento Eucharistiæ Christum hominem, nihil præterea; Ecclesiæ caput non esse Romanum Pontificem Christi vicarium & Petri successorem, Triumphabat impunè his sacrilegiis verborum de ignorantia simplicis populi & agrestis; nisi quod mordebat superbum animum apud suos nota recusata toties concertationis, & Carnero per montes & sylvas prouocanti, nunc fuga, nunc latebris, nunc rationum inopia, prohibita armis barbarorum more, sui copia. Reiecti ergo pudore certaminis, ne fateri se victum obstinato silentio cogeretur, animos sibi fecit ad obeundam prouocationem: conuenit de illa certis conditionibus cum Vicario Cocinensi, & Augusto mense anni proximè consequentis ibidem in stadium prodit. Potens erat dicendo, & ingenio plusquam mediocri, sed impar veritati & rationibus quibus P. Melchior Nunnius Patriarchæ frater in sacra pagina, conciliis & Theologia versatissimus, omnem eius defensionem eneruauit. Diu acriterque pugnatum est; nam erat proximè vrgendus, nec minus in eius pertinacia frangenda, quàm elidendis erroribus sudandum. Verum post omnes responsiones homini ereptas, victum denique se fassus, eò quanquam perægrè adductus est, vt scripto publico contestatus, negaret se potestate legitima sacratum Episcopum, proinde quos in Sacerdotes diaconos, & subdiaconos consecrasset, nihil accepisse ab se potestatis: qua professione nondum malo sat cautum ratus Vicarius, multumque veritus, ne sibi liberè permissum, maior quàm prius infania transuersum ageret, securo munitum præsidio Goam misit, vnde prima in Europam nauis, in Lusitaniam iussu Proregis peruectus

uectus est rationem sui redditurus. Vulgata igitur inter Christianos S. Thomæ, damnatione, & palinodia improbi deceptoris, cœptum lentissim, lentisque progressibus subiri in animos addictorum illi sequacium; & profectus ad illos nouus Cocinensis Episcopus, cum Melchioro Nunnio rem eò promouerant, vt anno 1565. populi eius vniuersi cum re-cta fide, & Ecclesia Rom. proximè integranda expectaretur consensus; at ecce hic tibi pro damnato, proscripitoque in orbis confinia creditus, portum subit Cocini Nestorianus idem Episcopus, victor, fastuosus, triumphans, literas ostentans absolutorias, & potentes commendatitias, certò vt erat insigni vafrutie, comitate, & simulatione sanctitatis, per fraudem ex Lusitania ablatas. Hic spes tantæ momento concidunt, semestris labor in nihilum abit, repetit Nestorianus suos montes, incredibili suorum gratulatione, venæna hæreseos hoc spargit licentius, quod insaniēti obstabat nemo. Quæ tamdiu pestis grassata est, dum Romam perlata rei indignitate Sanctissimus Pontifex Pius quintus mandauit hæreticum ab Archiepiscopo Goano, omni Ecclesiæ ministerio interdici, quæ ille inhibitione si premi se grauius, putaret, coram Pontifice causam suam acturus veniret. Hac edictione id vnum actum est, ne qua noua errorum semente infelix solum perderetur, sed quæ adoleuerat pridem iacta, vltra annum deinceps trigessimum pessimè viguit, post quem in regno Ediemper collecta synodo, extirpata est radicitus, & Christianorum S. Thomæ cum Ecclesia Ro. celebrata est vniuersalis communio, cui coagmentandæ in posterum, iussi sunt è Societate præesse illis Episcopi, de quibus dicitur opportunè.

59.
Ethnicis
Cocinensibus
Euangelium
inferunt PP.

Sub hæc tandem etiam aliquando ad idololatrias eius regni, mari propiores, intulit sese Christi nomen, nunquam vel admissum, vel vt sunt timidæ hominum coniecturæ admittendum. Regno enim & vrbi Cocinensi, ethnici imperabant; tenuē littus obtinent Lusitani, & in eo exilem & angustam Cocinum; sed amplam illam & veterem aliquanto in mediterranea recessu ethnici possident. Rex illi Brachman's, penes hunc diuina & humana; sacrorum ritus obibat nobilitas, certis ab æno partitos familiis, quos vel omittere, vel diuersos ab iis profiteri, idem erat, ac publico, & legitimo probro, in perpetuum nobilitate excidere. Hoc propugnaculo Christi fidem excluderat dæmon, ne vel pedem ei regno inferret, & professioni Christianæ adiuncta quam dixi infamia etiā ab ipsa illius cogitatione ethnicos deterrebat. Vnis igitur apud Deum votis quod vnum restabat Euangelij præcones insistere, caritatis ardorem illuc totum conferre, vnde solum sperari poterant optati aditus in id regnum, qui etsi serius, aliquando tamen, tot precum compotes, difficultatem illam expugnarunt. Rex præter omnem expectationem, edictum vetus abrogauit, fecit Patribus nostris amplissimam promulgandi Christi potestatem; suis vero, eius capessendi. Tumultuari ad hæc Caimaj, qui sunt regni Barones, & proceres, arma expedire quibus Patres arcerent, absque mora opus suum aggressos vicina
loca

loca Euangelij lace collustrandi ; sed ab iis hæc arma suis armis defendit Præfectus Cocinensis Lusitanus , & Dei causam fortiter complexus vsum liberum Regiæ facultatis , & vitam incolnem Christi præconibus conferuauit. Centenos circiter , eorum quot mensibus opera Christo lucrifecit. In iis Brachmanes , Nahires , & Cechi , ex quibus triplex nobilitatis in regno gradus : accessere ad fructus cumulum Sinenfes nouemdecim , quos illuc commercij studio aduectos , excepit fors multo beator , concionibus Patrum , superstitiones perosi suas , aquis innocentiae loti sunt , sedesque ibidem in posterum stabiles fixere. Præter has in salutem infidelium perpetes , & strenuas curas , nihil prætermisum est assiduitatis , & diligentiae in iuuandis Christianorum veterum siue animis , siue corporibus , eorum maximè quos appulsæ ab Europa naues , quadringentos nonnunquam in littus depositos , nostrorum beneficæ tradebant caritati ; quàm porro secundis prouentibus , sua Deo nauarent munia , plenius breui complexus est antistes ipsemet Cocinensis , quàm possit à me prolixè diffundi. Erat is Georgius Temudius ex S. Dominici sacra familia , scribebatque ad Lainium Societatis nostræ Præpositum. [æquo , ait , & iusto moueor ad scribendum , vt inorit V. Paternitas , quam lætam ex his Indiæ tractibus frugum messem ipsius filij colligant. Eorum sollicitudine , virtute , morum exemplis , & precibus , alij ab idolis Deo se mancipant , ab suis sceleribus ad eum alij redeunt , & ad Christianam legis illius obseruationem : clarum est denique Societatem hanc à Deo profectam , nec dictu facile quantum quisque Patrum in propaganda Christi gloria hic defudet , quàm liberaliter vitam periculis obiectet : quæ quia meis ipsemet oculis video , propterea illos tantopere diligo vt arctissimam cum iis necessitudinem iunxerim , vtarque plurimum eorum prudentia in debellando , & subiugando maligno dæmone] hæc Episcopus Cocinensis. Feliciori quoque fructuum vbertate Coulani agrum Patres coluere vniuersumque illud Trauancoris littus : ædes illie Deo statuere nouemdecim cuique populo suam , quod celebratio baptismi crebra trecentos interdum aut quadringentos Christo adiungeret. Infantes quingentos censuit annus vnus , qui vt est ingenium eius cæli , paucos intra menses magnam partem ad Deum euolarunt.

Eadem diuinæ bonitatis prouidentissima largitate senes decrepitæ ab nonagesimo , ad annum centesimum ætatis , alius vno , altero alius postquam erant ex aquis genitalibus renati die , ductam ex iis innocentiae Sanctitatem , illibatam cælo intulerunt : æterna illuc destinatione transcribendi eo tunc articulo transcripti , quo facti fuerant tanto bono digni. Brachmanes Iogus errore abiecto dum sacris abluitur Ignatij nomen inde sibi disertè postulauit , ob-reuerentiam vt aiebat , erga magnum Societatis Patrem , & visus ab sancto suæ huius in illum reuerentiæ præmium tulisse , tam insignes , & citos in omni virtutum genere progressus , vt veteribus Christianis admirationi fieret & pudori.

H h

Dege

60.

PP. geita in
regno Trauancoris.

Degebat nobiscum eodem sub tecto, ex quo vnum illi & vltimum iter ad sepulchrum fuit; dabat quotidie tres horas meditationi æternorum; corpus crudum in morem afflictabat, aiens fore sibi continuo, & infami opprobrio, si minus foriter defungeretur vtroneis pro Christo perpeffionibus, quàm olim pro dæmone cum ei famelicus, & nudus & solus in syluis militaret. Memorandus hic item in paucis adolescentis casus: initiatus sacro baptifmate, aliquanto post lignatum ierat, deprehensus ab suis, domum abripitur, in cultum fictorum numinum reuoluendus: at is mediæ noctis silentio rediturus ad Patres inde se liberat. Syluam ingresso animosè, eiusque inuia peruadenti, sub exortum auroræ occurrit tigris venatu prædam querens: actum erat de illo, vt cumque armis, & viribus maxime valuillet, haud tamen vitare poterat quin discerperetur à crudeli & ieiuna fera, verum sua hunc fides crucisque fiducia tutata est, signo crucis ad eius adfpectum munierat sese, cum in eum inuadens bellua repente mansuefcit, accedensque propius canis more blanditur, affrictu mulcet, lambit etiam tenerè, & intacto abit. Constabat ferme ex piscatoribus Christianitas recens Trauancoris, quos ipsi Macoas nominant: quamobrem Patres iis erudiendis partiebantur diem eorum commodo: Mane feminis tradebant fcitu necessaria ad salutem, sub noctem viri Scaphis & retibus vxorum custodia, à piscatu permiffis, conueniebant ad audiendum de rebus diuinis. Sed leucarum quinque supra viginti oram, quæ ad Comorinum Coulano tenditur, cum pauci numero non possent satis excolere, substituere sibi, docendi Vicarios iuuenes, matura, & præstanti virtute, lectos è seminarij alumnis quos Nicolaus Lancillolus incredibili patientia Coulani educabat: obibant hi mutatis vicibus tractum illum, inspiciebant, hortabantur, sacra necessaria ministrabant: ipsa quin etiam interiora continentis albebant messibus quas nostris Patribus ostentabant; ethnicorum oppida quatuor, suos ad P. Francifum Perez legarunt Aſceos, hoc est magistratum primores, à quibus communi nomine rogabatur eò se conferret, ad eorum populos sacris vndis tingendos. Profectus est Perez, sed multitudini numerosæ, solus, & breui tempore quod illi suorum permittebat cura, cum sufficere non possèt, ex quatuor millibus baptismum perentibus, legit, lustrauitque solum quadringentos; in sociorum aduentum reliquos distulit accuratius comparandos. Rex ipse Trauancoris ædem sacram Mampolini habere voluit, & oblectante quantumlibet Cirangue Regina superstitionis erga Deos pertinacissimæ, extrui illam iussit. Nam etsi ethnicus, sed propensissimo studio ferebatur in religionem Christianam, & augustissimum I E S V nomen: ducebatque hanc velut hæreditatem bonæ mentis à patruo Vnichetrenirio rege, Xauerij intimo, & post Xauerij obitum Francifci Perez cui se palam ferebat immensis nominibus obstrictum, & vero illi debebat omnia; regnum enim illius insultu sex millium subito, prædari aggressum Bisnagæ Regis armorum Præfectum, non va-

lens

lens auertere, quod ægrè ad mille suppetere quos illi opponeret P. Francisci Perez auxilia poposcit, & misso ad eum legato rogauit, habere se vellet apud Deum infimis precibus commendatum: promittit Perez, missoque interim ad eum vexillo, IESV nomen depictum præferente, mandat eo frontem exercitus muniri, cum eo armigerum agmini præire, omnes dato ad conflictum signo, IESVM magnis vocibus in opè vocare & certo confidere, Deum illum esse dandæ victoriæ præponentē nedū hostis longius amouendi. Nec sua Perem promissio, nec spes Regem fefellit. Grande illud, & augustum nomen, in ore licet Saraceni & idololatræ, quales erant ij mille qui pro rege pugnabant, tanto illos robore armauit vt hostilem exercitum funderent, & terga fugientium sagittis prementes, multa eorum strage, incruenta sibi victoria potiti urbem repeterent. Rex beneficij conscius, hanc Patri Perez reposuit gratiam vt quocumque suarum ditionum Christi fidem cum potestate amplissima propagaret: vexillum denique tanto illustre miraculo, multisque postea præliis, eodem victoriæ nobilitatum euentu mirabili, gazæ regiæ thesauro adscripsit, pro felicitatis non dubio pignore asseruandum.

Dum hæc à nostris in tractu Indiæ geruntur ad occasum vergente, alterius ei oppositi & Piscarij potissimum littoris, anceps & incerta conditio, infaustis & prosperis semper alternauit. Repentinis Maorum excursionibus, incendiis sacrarum ædium; & domorum expilationibus infesta; discordiis ciuium; secessionibus in nouas sedes; carcere ac vinculis Euangelij ministrorū, & eiusmodi calamitatibus, quæ priusquam expono, indicanda sunt summatim aliqua, de Patrum solertia in firmanda illic & fouenda Christianorum pietate. Præerat nostris Goa illuc transmitti solitis Henricus Henrichez. Leucas excolebant sexaginta oræ littoralis quæ à Pouare Ramanancorem sursum versus Piscaria dicitur. Sunt in ea vel pagi vel oppida, plura quadragenis, nonnulla capitum quinque millibus habitantur, gens dura & agrestis, anni maximam partem ad mare transgens, Parau enim & Carai, qui maiorem populi conficiunt numerum, toti vna sunt in piscatione vnionum, alij piscium. Infelicitas soli tristis, omnia arenæ steriles; victus alimenti auari & tenuis, solis ardor intolerabilis aquas vrens & sabulum excoquens; malorum cumulus, mediterranei barbari, lege Deorum cultores; professione & arte grassatores. Torrentis instar subinde ex montibus subiecta inundant improuisi, direptisque omnibus, homines in seruos abigunt. Aptissima denique ad fingendos tyrones apostolici muneris regio, vt eam censebat Xauerius, seu vitam spectes ærumnis exercitam, seu difficiles operas, seu pericula nunquam non obuia. Versabantur in ea sex Patres, subinde octo, vt multum decem, & erat necessariò vni subeundum, quod onus plurium sat iustum fuisset. Partiebantur inter se loca, quæ sua singuli pro parte peragrabant, vt se omnium votis & necessitati commodarent. Punicali Henrichez agebat vt plurimum, quæ est

61.
Ora Piscaria:
Henrici Henrichez in ea labor.

oræ illius metropolis, inde circum inrentos in reliqua tenebat oculos; frequentabatur quotidie nuntiis variorum pagorum, septenis interdum & octonis, accipiebat ab iis datas ferme semper publicè literas, quibus de re communi interpellabatur, ipse vultu omnium pater, prompta omnibus sollicitudine succurrebat. Quicquid de solido diei opere, & noctis quiete liceret decerpere, infumebat vertendis graui molestia rudimentis & institutionibus Christianis, in maternam indigenarum linguam, quæ festis diebus, vbicumque adesse non poterat, confluenti populo legentur: magno præterea religionis sacræ compendio Casciges & Brachmanes, crebra versabat disputatione, & quem fama doctrinæ inter suos iactari, & ostentare se inaudisset anteuertebat lacescere, priusquam virulentas plantas neophytorum pagis infereret. Denunciabat illi vel nuncio vel prouocatorio syngrapho certamen disputationis, sed publicæ, solennis, luce palam, in conuentu vniuersi populi certandum. Tametsi autem mentis cæcitate, Veri splendore expugnata, suæ vt plurimum animus pertinax gratis induresceret prauitati, sed valebat maiorem in modum ad stabiliendos in proposito Christianos, quod coram cernebant externarum sectarum sapientissimos, rationibus domitos, etiam naturæ infitis sic adstringi, vt euoluere se ex iis nullo exitu possent, sed vel muti silerent, vel ea responderent, quæ pueri etiam erubissent respondere.

Horum vnus inter Brachmanes Iogus de se fabulam dedit cognitu lepidam; annos egerat aliquot in eremo solus, pœnis vt solent vltro-neis asperos; inde ad suos descendere, concionari passim de seipso; affirmare se illum qui tot pridem annis fato functus, in vitam redisset; imo antea sapius mortuus Deum gratia toties rediuiuus, vitam sibi beatam distulisset, hac in paradiso, si vellet perpetuam, fuisse sibi præmanibus, mortalem istam tantisper maluisse, vt eorum coargueret mores, hortaretur illos ad pœnitentiam, Pagodum venerationem, constantiam in auita lege, in Brachmanes & Iogos largitatem iis serio inculcaret. His tantum fidei sycophanta in plebe stolidam inuenit vt non deessent qui mortis illius certa profiterentur indicia; & locum, modum tempus obitus illius designarent, cumque annos retro complures retexeret furcifer, seque illa spectasse quæ per eos gesta memorabat, computato rerum, & temporum lapsu, pro indubitato liquere creditum, annis illum esse trecentis seniore: tam prodigiosa ostentum nouitatis, omnem statim personat regionem; concurrunt ad audiendam, & videndum populi agmina; spectatur tanquam caelo lapsus; hinc pudor atque offensio dum simplicioribus Christianis ethnici exprobrant, eum quem possent de suis monstrare hominem seculorum trium, & ex morte vicies rediuiuum? si tanti fieret ad annuntiandam Christi legem, enavigasse Patres tot Maria vsque ab Europa; quanti potius esse, sentiendi magistrum & viuendi habere, ex orbe functorum toties reducem? & aurem huic somnio dedere aliqui tam stultè credulam, vt ausus Bembarem Christianorum pagum venire Iogus, non sine honore illic exceptus sit

fit. Quod ubi primum Henriquez didicit, misit exemplo qui gratularetur homini aduentum, rogaret etiam atque etiam pergere usque Punicalem; non fore id illi quanquam breue iter & diei unius, absque insigni compendio, teneri se morbo, nec posse in viam se dare, cupere tamen vehementer virum tantum nosse, fruique illius presentia quamdiu libuisset eius se compotem facere: Inuitatio tam comis logo pecunie auido odorem fecit doni alicuius, à Christianis emungendi quos habet illic Piscaria commodè diuites, Patremque sibi hoc præmio suscepti itineris gratiam pensaturum: stipatus ergo densa populi turba viam carpit, Punicalem cum pompa ingreditur, pompam constant pueri coronati, virorum ordines, musicorum & tubicinum chori, infano strepitu aures tudentium, ipse in medio nobilium vertitur, huic quisque quo propior eò beator, nec diuinabat propheta nequissimus Punicalem se triduo, tanto pellendum ignominiosè, quanto illuc magis fastuosè intrabat. Occurrentem tùm primum hominem Henriquez provocatione salutavit magna voce, sic ut omnes audirent, ad defendendam mirabilem quam vulgauerat doctrinam; in comitio populi peragi oportere; interesse omnium ut perspicue, & liquido de prodigio docerentur nunquam ante illum in orbe edito, nec audito, quo toties fuerat ex morte suscitatus, aderatque postremum rediuius ut tanti portentum miraculi vulgaret: non posse illum causæ suæ diffisum, pugnam defugere, inuictam vim esse veritatis; eique annorum ut se ipse ferebat doctori trecentorum, non esse ab homulo vulgari timendum, Conturbatus indictione inopina Iogus, cuius falsitatem, verax conscientia obiurgabat, pudore tamen metum suum peruicit, viderique voluit in pugnam libenter assentiri. Prodeunt uterque in campum postridie; spectatores utrimque, ac testes euentus præcipui quique; absque numero reliqui arrepta omnes curiositate, in illius tantum decantatæ resurrectionis vel indubitatae approbationem, vel damnationem.

Verum Iogus infelix in multis iam falsi comprehensus, ut de illa demum coactus est dicere, animo concidit; & conditione proposita, qui vellet persuasum hominibus se toties mortuum toties suscitatum, debere ut minimum, semel coram morte oppetere, palam semel & coram resurgere, nec futuri aleam subire voluit, nec defensionem præteriti quod tandiu iactauerat: sed explicuit se ex illo concertationis tristi examine cum hoc ad P. Henrichez oppidò illustri epiphonemate, mirari se aiens, Henrichem, ut erat, sapientem non intelligere, quàm nihil referret, falsò aliquid dici aut fieri, modo tibi hoc profit, noceat nemini, non paucis meriti materiam suggerat: innuebat nempe sacrilegus captata suis dolis, & fraude donaria, quibus & ipse commodè viueret, & dantibus meritum conciliaretur. Hac falsi turpissimi defensione falsa impudentissimè perfunctus abscessit; Henrichez in gradu constitit, vsusque armis quæ ultro Iogus ipsi concesserat, fallacem Brachmanum & Iogorum doctrinam insectatus est acriter, quos non recti & veri, sed lucri, & commo-

di ratio ad spargenda in homines portentosa quædam, & arcana, eò magis creditu indigna, quò plus crassæ præferrent admirationis: de quo appositè copiosèque ita dixit, vt irrumperent ethnici, & magno consensu faterentur, Christianam legem re ipsa solam syncere agere, agi lumine rationis omnibus innata, nixamque indubitatis principiis, ad agnitionem rerum æternarum suos euehere. Hoc euentu disputationis triumphare Christiani; erubescere Brachmanes; Iogus clam solus absque tubicine, hominum oculos quantocyùs fugere, quòdque iam factas nulla supererat fingendi rediuium, eremo se deinceps occultare.

62.
Oram Pisc.
Badagæ va-
stant. Hen-
richez cap-
prus, deinde
liberatur.

Longe alia fuere P. Henrichez eiusque sociis in ora Piscariæ cum fidei hostibus prælia, nec vnus fuit confligendum linguis, & subtilitate rationum cum Cascigibus, & Brachmanis; sed ferro aduersus armatos Badagarum, & Saracenorum exercitus. Cum ergo armis, & viribus rerum summa ferretur; habiliores remis, & retibus in mari; quam hastis & iaculis in terra Christianos, necesse erat victos succumbere, & Patres eadem cum iis fortuna inuolui. Sic anno 1553. multa millia Parauorum quos ad Manaram piscatus collegerat deprehensa sunt ab Turcis: Raifius Ali famosus pirata Calecutio soluerat, agmen agens nauium Turcicarum; cursum tenens incidit in Parauos; imparatos nullo negotio disiecit, eorum nauigia viginti capit; multos in mancipia abducit. Præfectus Piscarij littoris Emanuël Rodriguez Cotignus, vir integerrimus, & Xauerio peramicus, exercitui tanto impar, sine mora Cocinum mittit qui suo nomine à Præfecto auxilia posceret: verum interea flectens Saracenus, ad Punicalem exscendit, acieque in urbem directæ, ea idcirco facile potitur, quòd eam mari dum impetit; Badagæ quos afflauerat prædæ odor, terra illam aggressi premerent; vtrunque occupata prope funditus delata est: Turcæ prædam tulerunt; à Badagis homines abacti, atque in iis Præfectus cum vxore, liberis, & Lusitanis quinquaginta; è nostris adiutor trium miliarium natatu euasit; Henrichez à barbaris tentus est, qui decem millibus pardaorum, redimendam taxarunt captorum libertatem, quòd fictè submissus ab iisdem Turca, tantundem pretij ab Ali suo dace ijs emendis obtulisset: hac clade bona pars illius Christianitatis sortem adiit extremam, vitæ aut fidei paucis diebus amittendæ. Punicalis, quòd illic oppidorum caput habebatur, expugnatione elati Saraceni, per feciales populis edicunt conclamatas esse Lusitanorum res; desperandas ex iis suppetias; Maium inuentem principium hyemi dedisse; clausa in menses quatuor maria, optarent igitur ex duobus vnum aut legem Mahometis, aut hostilia victorum arma, dies quinque ad optandum ijs dari. At enim afflictissimam hanc Christianitatem, primigenios fetus suarum ærumnarum respexit de cælo Xauerius; interpellatum iam tribus nuntiis ab Henriche Franciscum Peres ad festinandam Parauis opem adedò inflammavit vt à Præfecto Cocinensi negatam, ab Ægidio Fernandes Caruallio impetrarit. Erat hic inter nobiles clarus; Regis quidem obsequiis ingenti animo addictus

dictus, sed multo diuinis addictior. Hic Patri Perez cum lachrimis supplicij, vt animarum tot millia, in æternam mortem alioqui præcipitantia suo sumptu seruariet, nec defuturam condigna mercede illius merito numinis largitatem; mollitus animo amanterque complectens; sumptu inquit meo, & rei domesticæ; parum est; iniqua foret emptio rei tantæ; in eam quicquid habeo sanguinis conferam moxque urgente negotio, quod in numerato argentum non esset ad conducendos stipendiarios, & naues armandas, oppignerata re omni sua, tantum æris confecit quantum opus erat ad faciendum instruendumque exercitum; classe igitur egregie parata, priusquam conscenderet, sacro apud nos interfuit, & augustissimo relictus epulo, contestatus est, audientibus qui aderant, coram Deo, vni se ipsius gloriæ illam suscipere arduam licet expeditionem; si suos conatus fauore, & victoria dignaretur, totam eius fore victoriæ gratiam & decus; si mallet se victum, & ab hoste casum, libenti, pronoque animo vitam se ipsius altaribus deuouere. Hæc piè nec sine lacrimis professus ad vela contendit: classẽ eius naues constabant quatuor præter aliam minorem; earum vna illum in cursu deseruit, in flexu Comorini tam atrox illam deprehendit procella, vt dissilus arti, & viribus Nauarchus; ventorum furori se daret, eoque raperetur vbi hostium naues stabant in anchoris, sic mortem quam vitabat inter fluctus, inter gladios hostium incurrit: ad arma illico ventum est, sed in tantos tam pauci quid possent, nisi quam tuendo non erant, vitam poscentibus carò amittere. Pugnatum ab iis fortiter magna hostium cæde; suorum vero tanta vt tres ægre superstites fuerint qui mari natando euasere. Quibus nihilo turbatior Fernandez, nauigijs quatuor ad paruam insulam applicuit, vbi magno labore nauim nouam suis illis tumultuario adiunxit, perindeque vt nihil iacturæ fecisset, in hostem contendit, & patebat prorsus Deo incitum ire, militis sui pectus inusitatis animis obarmante, aliàs omnino futurum fuisse magnæ temeritatis reum, ob prælium Marte tentatum tam iniquo: stratas duodecim habebat Maurus, triremem vnam, phafelos quadraginta leues & exiles, sed qui aliis iuncti classẽ componerent grandem, & validam, quam præterea Maurorum bis mille ex littore in armis propugnabant, aduenientem Fernandium excepturi: at is ad primos contra hostem remorum impulsus, clamore Iesum in opem vocat, succlamant alacres nomenque repetunt milites, quibus id pro tessera dederat confisi suis ad victoriam manibus vsurum cuius gloriæ præliatum ibant. Huius præclaræ confidentiæ sensere illico virtutem insolitam, velut enim victores ante pugnam, in confertos hostes, tam securo impetu irruerunt, vt ruptis confestim eorum ordinibus, nec fugæ nec pugnæ compotes, pro victis cæderent, eaque in illos strage defæuissent vt euasurus esset nemo nisi armis proiectis, naues Fernandio in prædam, seipos in mancipia dedidissent; Badagæ in prælij exitum suspensi, oblata Mauris auxilia in prodicionem eorum vertunt; atque hinc ipsi, inde exscensione celerrima Lusitani multa cæde in illos grassantur.

Restabat

Restabat Præfecti Manuelis, & P. Henrichez libertas redimenda; hos Badagæ negabant amissuros nisi numeratis vt pactum fuerat millibus pardaïorum, decem. Hic dum Fernandez deliberat argento an ferro agendum sit, cum captiuis Badagæ in interiora littoris se abdunt: premit eorum terga sine mora Fernandez, oblessoque illorum castro, ignem iis & ferrum minatur nili quantocyus captos reddant; verum in promptu reperiunt barbari, quo illum atrocius terreant: decernunt Henrichem tranfacto per medium hominem palo induere, atque in specimen excogitatæ ab se crudelitatis in alios quinquaginta, ita dirè confixum ad Fernandem remittere: horum maturè præmonitus Fernandez certandi consilio superfedît, & redemptionis pecuniariæ videri voluit denovo negotium mouere; interim clam misit ad Regem Bisnagæ (cuius erant clientes Badagæ) qui captos sibi ab eo donari humaniter peteret: sed inhiantes auro Badagæ truculenti, catena Henrichem vinciunt visitata in eos barbarie quorum fugæ maximè cautum volunt; morti tamen iis inferendæ quam inhibendæ fugæ magis idonea; retorta in dorsum cervice ita eos ligant, vt à collo in pedes catenæ vix palmus intercedat: durauit tormentum hoc Dei seruis integro trimestri, & accedente corporis tumore aliisque à victu famelico, miseriis & cruda quæ tunc rigebat hyeme, mirum fuit tot malis viuentem defungi: impetratum tandem à Rege Bisnagæ vt dimitteretur, haud tamen ita gratuito quin Pardais mille redimenda eius & comitum libertas fuerit ex Badagis.

63.
Gesta PP. in
Piscaria, &
P. Henrich.
vexatio.

Certè viri tam insignis vita, nullo fati emi valebat pretio & Piscariæ incolæ à quibus ille pro communi parente amabatur, illam suo quoque seruari sanguine optassent: ab exhaustis demum tot miseriis libero, nullum fuit dulcius leuamen, quàm sollicita & velox oræ illius inspectio, calamitosi gregis confirmatio & instauratio sacrarum ædium quas igni aut ruina Mauri euerterant. Eadem illius socios, nec absimili fructu occupatio agebat; sex centos quot annis, vel octingentos ex adultis Christo adscribebant; continui erant in concionibus ad viros; doctrinæ rudimentis ad pueros, ministrandis tam numerofo populo Sacramentis vt multis locis videretur annus solidus iubileo coli: nosocomium Punicali statutum, apertus in illud Christianis iuxta & infidelibus aditus, vnde cumque illuc è littoribus vicinis reciperent sese: pharmacis, omnique alio curabantur, & recreabantur subsidio, & quidem tam liberaliter, & benigne, vt nulla ægrè res tantum nomen religioni Christianæ pepererit: singularis tamen eorum exitit in iuandis miseris caritas, pestilentia interdum, oram illam maritimam populante, vbi solicum essent animorum & corporum medici; attulere vtrisque opem omnem quam & poscebat duplex necessitas, & præstare illorum tenuitas poterat, quosdam enim contagio afflatos, alios onere ministerij oppressos, tantum non mors abstulit, priusquam sua regioni sanitas rediret. Sed lata per id tempus animorum messis locupletauit Ecclesiæ horrea:

rea:

rea: nam illa demum fiducia beatitudinis, paucas intra horas potiundæ, idololatrias moribundos facile inducebat, vt Christi esse vellent, & c. Christi fontibus renasci; & accessere his magno numero empti ex partibus ethnicis vilissimo pretio infantes, qui vix gratiæ vitam, casto innocentia balneo adepti, in æternam vt plurimum transibant. Hac Apostolica largitatis profusione multiplici in utilitates alienas, nusquam animi sui priuatis officiebant profectibus, etsi enim illorum vita omnis gymnasium erat virtutis perpetuum, & meriti titulus, sed religiosum professi nomen & Ordinem certis illic regulis tenebantur quibus ad sanctimoniam propriam maiori nisu fructuque contenderent, & in aliis iuuandis cautius, & efficacius versarentur: tertio quoque mense ex littoralibus Piscaria conueniebant omnes Punicalem & horam quotidie vnã constanti more, meditationi diuinorum tribuere soliti, ternas illic & quaternas dabant. Patri Henrichez præsidii suo euoluebant animi sui intimas rationes, pœnis seipso priuatim & palam macerabant, & confessione delictorum generali præmissa, religiosa ritè instaurabant vota. Paucis inde diebus confidebant omnes inuicem audituri de vario gestorum & diligentia successu quem in locis sibi concreditis singuli nacti essent; de numero initiatorum sacro Baptismate; de præsidiiis atque industria quæ per se quisque expertus fuisset in lucrum animarum vberiori prouentu adhiberi; consultabatur ad hæc inter illos de Christi regno vterius in mediterranea dilatando, & iis quæ parta fuerant conseruandis: mutuis demum instructi consiliis, & experimentis; auctique nouo animorum, & virium robore, post sanctos amplexus salutationum, suam quisque in Prouinciam redibant, & his Ecclesia Piscaria affluebat secundis, & beneficis flatibus, cum repentinus ab inferis turbo pænè omnia disiecit ac perdidit, huius augur non fallax Noronia, cum successuro sibi Proregi lococedens, vt renauigaret in Europam, significauit Patri Henrichez, Cotigno Piscaria Præfectio datum ex aula successorem, qui esset illam Christianitatem breui euersurus, quo certe nihil fuit propius; mox enim homo pecuniæ fame insaniens, vexare miseros pisces intolerandis modis: ius illis metiri, & dicere ex marsupij sui compendio, sententias licitari; cumque vnionum illic piscatio (quæ vnum illarum nationum patrimonium est) multa necessario inuehat inter diuersos populos dissidia, & lites, de limitibus cuique ad piscandum præfixis, pronuntiare Præfectus venali ore ab eius partibus, qui plus apud se iuris & gratiæ pecuniã parasset; pars aduersaria iniuriam quæta infremere, indignataque ferociter, ius suum armis repossidere, nihilque iam erat procliuus quam vt cruento certamine res dirimeretur, nisi pacis Henrichez intercessor venisset: fregit illius deprecantis, & dissuadentis auctoritas furorem ruentium in reciproca exitia, & clades; in sancienda vero certa pace cœpit esse vtrimque barbaris suspectus, creditusque parti plus iusto contrariæ fauere, quod litem componere satagens, ex æquo & bono, damnum & vtile inter litigantes

partiretur, pars vero utraque deberi sibi contenderet omnia, aduersanti nihil. His apud barbaros suspicionibus laborans versisque, ut sit tumultuare vulgo in opiniones non dubias, post in calumnias; infimulatus est iniqui in partes alteras fauoris quasi factiosus, tantoque apud illos, flagrauit odio ut coactus sit Cocinum recedere; fuitque prodigio simile hostilibus inter se animis dissidentes, conuenisse tamen vnus in odium quem tot annis parentem, & præceptorem coluerant; oblitosque reuerentiam & amorem quibus, eatenus virtutem eius emeritam fuerant profecuti, & exhausta pro se ab eo pericula. Sed enim Deus suorum merita sic solet excoquere, & exaggerare, cauens item eorum gestis illustribus, ne qua innascatur inanis gloriolæ scoria. Inuisum tres annos habuere, quibus identidem ad eos reuisens, paterno dolore filiorum in Christo, apud Deum lamentabatur furorem cæcum, cruciabatque se vlronea pro illis suimet afflictatione, ex quo factum ut mœror animi, & attenuati debilitas corporis, in morbos illum coniceret diuturnos, & tædio graues: at ij ad ista immoti, hostilitate pertinaci populus aduersus populum armati furere, trucidare, familias integras delere; ex quibus Prorex ne quid funestus sequeretur, legauit illuc extraordinarium iudicem, cui procul affabilitate agendum fuit velut cum belluis, exterminandi alij extra regionem, alij bonis vniuersis, bonorum parte multandi reliqui, sed his exasperata magis quam domita quæ plus armis pollebat factio, ex coniuratis secum pagis Rectores populi in consilium vocat, de prælio in aduersam partem decernendo; quæ numero & viribus longè inferior, sibi metuens nutabat essetne hanc belli aleam expertura, an sedes alibi securas relicti patriis quæsitura. Id vbi rescit Henricus Punicali tunc æger à P. Sylueria Prouinciæ præside per certum hominem petiit calamitosæ illi Christianitati succurreret, & conniteretur quantum posset eius perniciem remedio aliquo potenti, & festinato præuerrere: distentus negotiis sacri quæsiturum tribunalis Sylueria, Francisco Perez negotium mandat, operario in paucis strenuo, sed suauitatis in agendo miræ, proin rei præsentis maxime opportuno: duplici Perez Cocino in Piscariam nauigatione (iter ducentorum, & quinquaginta milliarium est) quod oræ pars altera semper hyeme vexaretur, crebrum qua mari ab tempestatibus qua terra ab ethnicis barbaris vitæ periculum adiit: verum ad Piscariæ salutem eò demum saluus applicuit, & tam habili modo negotium lubricum versauit, ut ante omnia Rectorum de bello qui conuocatus fuerat Senatum soluerit; inde primariis capitibus partium in templum coactis, persuaserit mutæ pacis sanctissimum sempiternumque iurandum, & instaurationem obsequij Rom. Ecclesiæ deuoti: conciliauerit denique inter se vniuersos, sepultaque omni præteritarum iniuriarum memoria perpulerit etiam filios, occisorum vindictam parentum inimicis donare, qui nodus in hoc negotio erat summè inextricabilis, sancita est ambarum partium gratulationibus miris hæc integratio concordiæ præsentis;

stinæ; sed Patris Henrichez voluptate incomparabili, cum ic̄ti fœderis peracto ritu Pantagatinos illos seu populi Rectores vidit salubriora iam sapere, sibi que accidere supplices, & molestiarum rogare veniam, quibus illum toto triennio vexassent: at is rebus illorum persanatis gaudebat tantopere, vt suis dolere non posset: flets ergo & benignè complectens, illum sibi spondentes filiorum amorem veterem & obsequentiam, in paterna vicissim recondidit viscera; & difficultates, quanquam grauissimas, iucunde suscepit quæ illi fuerunt deuorandæ in reuiscendis vicatim locis oræ illius singulis, instaurandaque illic diuinæ legis obseruatione sacrorum vsu, & Christianis operibus, præcedentium turbarum occasione diu flocci habitis. Ad hoc illi venere suppetias socij, ex quibus Iacobus Soueræius lethalius recens vinculis ereptus: Christianorum enim coloniam atroci Principis ethnici oppressam tyrannide, in sedes quietas deduxerat, quamobrem tentus, à barbaro Christiani nominis inimicissimo dirè habebatur seruabaturque ad longam, & crudelissimam lanienam si apud tyrannum minax Lusitanorum metus quam irati furor minus potuisset, sibi ergo malè ab iis timens liberum dimisit.

At contra toties iam dictam Badagorum gentem, nulla fatis miseros Piscariæ accolæ Christianos vis & cautio tuebatur, excursionibus repentinis ingenti numero armati profuebant, priusque ad muros conspiciantur, quam nuntiarentur moturi ex montibus, & improuisis rei, libertatis, & vitæ cladibus dilacerabant infelices. Quibus fracti & fessi tandem deliberant, agitantque inter se communi consilio oppidorum primores de mutando solo, migrandoque illuc vbi foret gemmarum piscatio commoda, & habitatio à Badagis tuta: visa illis pars quædam littoris Zeilanensis è regione Piscariæ omnium ad hoc aptissima; verum ad eos illuc transferendos, præstandamquè illis possessionem littoris securam, Constantini Proregis expetebantur arma, & animus; ijs impetrandis, nostrorum preces interponunt Parau, & Pardaos ad tricies mille in partem aliquam sumptuum. Non egebat Proregis misericors pectus vlla prece ad subleuandas Christianorum molestias; & commodum: voluebat tunc animo expeditionem, quam si Deus euentu secundo dignaretur, & conducebat magnopere desiderio Parauorum, futura erat rei Lusitanæ perutilis. Iafanapatanum à nobis non semel, antehac nominatum, pars est insulæ Zeilani longæ in mare procurrens acumine, septentrioni obuersa, ipsaque aded & regnum, & insula; quoties maris restagnatione depressioribus inundatis à Zeilano diuiditur. Leucas ab occasu obrinet quadraginta, sexque insuper ab ortu, ad austrum quæ latior quatuordecim, ad septentrionem quæ definit tres tantum, molle spirat, & beatum cœlum, abundat solum palmis, & aromaticis fruteris & iugi perennium fontium irrigatione; & quanquam vix nono subtrionibus situm gradu, gaudet tamen frigore peramœno. Verum tot naturæ delitiis locuples, parere cogitur iniquissimo, & crudelissimo tyranno,

64.
Parau, metu Badagorum parant sedes mutare.

ranno, is est qui Manare sexcentos martyres cum necasset; ne filij quidem abstinuit sanguine, sed optimum principem vnus apud patrem Christianismi reum impius pater interfecit, & nondum salutaribus ablutum vndis proprio cruore baptizauit; is idem tyrannus est qui Regem Trichenamalæ puerum regno spoliauit; qui regem Tricheuabandarem, ex tumultibus intestinis in ditionem suam fidemque susceptum, perfidus prodidit & de medio sustulit, vt auro quod secum tulerat potiretur, (erat vero is Tricheuabandar Zeilani regum successor legitimus, qui se sole videlicet prognatos, excellentia singulari inter alios reges iactant) Nauis præterea Lusitanorum nulla, tyranni littus præteruehebatur, subitura in sinum difficilem qui à vadis Cailai, ad oras insulæ pertingit, quin ei statim scelerosus latro prædabundus instaret, maximè si aduerso mari allisa in littus solueretur. Visus igitur est ferri diutius non posse tantus, tam vicinus, tam potens hostis, & nouis se in dies viribus, & regnis efferens, quibus paulatim Zeilani totius imperium affectabat: decreta in regio Indiarum Senatu aduersus illum classe, bis mille quingentos in eam Prorex legit, florem militiæ & auso cuius arduo suffectorum, nisi melior pugnando fuisset quàm parendo. Proregem comitabatur P. Quadrius, & culta regio Trichenamalæ Dominus quem ducebat Prorex ab se restituendum in regnum insulæ, quod nouum iam annum Iafanapatani rex vsurpabat, interea vero in seminario S. Pauli educatus ab nostris optimus iuuenis certam spem fecerat regni sui ad Christum perducendi, si foret in illud repositus. Primum Goa Prorex anni 1560. Octobris duodecimo soluit expectaturus Anchediæ dum classis reliqua sequeretur quadragesimo ab Goa milliari. Est vero Anchediua insularum duodecim velut quidam glomus (quod significare vox indica dicitur) harum vnã commendat amplitudo atque amœnitas, sed multo illustrius Gamæ memoria indagatoris Indiarum, qui enauigato per vndecim menses Oceano, fessam classem illuc applicuit, & aliquantisper cum suis recreatus, vela in Lusitaniam conuertit. Eius insulæ habitator anachoretæ quidam Iogus, quanquam senex vitam octo illic annos exigebat pœnis voluntariis crudelē. Nihil præter se suum possidebat; domus illi cauerna; lectus silex; vestis propemodum nuditas; victus quantum pugnus orizæ caperet demensum; ac ne quotidianum quidem; potus de saxo cauernæ frigida. Quæ illi vitæ norma ingentem latè famam exciuerat, inuisebatur tanquam miraculum longinquo piorum ambitu, tangebatur, etiam à Brachmanis, adibatur quoque in speluncam ea opinione ducendæ ex illa sanctitatis, vt inde progressi expiatis se ad purum à labe omni somnarent. Voluit & Prorex dum staret in anchoris hominem videre: cernensque senem incanum, seminudum, squallidum, macilentum, sed ore alacrem, modestè humilem, nihil de Iogorum supercilio ferentem, indoluit scilicet misertus infelicis tam ærumnosos labores, dæmoni sudantis per quos fieri, sanctus potuisset, adiectoque pro sua eximia pietate ad.

65.
Mira Iogui
in signis cõ-
uersio.

ad eum sanandum animo, bene multa eum commonuit, quibus suas ad tenebras utcumque aduerteret, easque si minus agnosceret, suspiraretur saltem inciperetque de religione quam conlectabatur apud se dubitare. Nec iere in vanum monita; persuasus est vir bonus Goam proficisci, & in seminario S. Pauli de summa religionis Christianæ audire ex Patribus, quam ubi percepisset, tum fore in eius arbitrio eam si probasset amplecti; si minus placeret, in suam speluncam regredi: conditione admissa defertur Goam logus, commendaturque à Prorege datis ad P. Cannerum Niceæ Episcopum, & P. Franciscum Rodriguez literis exceptus à nostris omni benevolentia caritatis; prodit mox specimen familiaris sibi victus, & asperitatis, triduum ieiunus nec cibum vidit; quarto, & consequentibus diebus tres ægre vncias vsitati sumpsit alimenti, famem satis festiuè triplicem distinguens, primam fallacem, cui nec aures dandæ, probabilem alteram quæ spe bona lanctado: tertiam extremam, quæ necessario pabulo fulcienda. In tractando religionis, & Dei negotio talem comperit Rodriguez, ut fateretur in Brachmanis cum quibus millies in pugnam descenderat, expertum se neminem, vel acutiorem ingenio vel iudicio firmiorem: suspiciebant itaque inuicem, & admirabantur. Iogus sapientiam in Rodrigue, Rogriguez in Iogo singularem Theologiæ Pagodum reconditæ intelligentiam, & versatissimam in libris Gita octodecim peritiam, quem auctorem Brachmanes pro suo Mose venerantur. Quare ex illo ferè quotidiana dissertatio ducebatur, visusque sibi Rodriguez aliquando tenere hominem inextricabili argumento. Nam quæsiuit de Gita, ecquid eum pro sancto, & vate veridico haberet: annuentem vltro, captumque autumans Rodriguez, ut quid ergo, infert, libris duodecim simulachra Pagodum fingere, & sacrificiis victimarum, rituque vario placare docuit; voluminibus sex consequentibus opposita omnia, primisque pugnantia, imaginosi cerebri figmenta Pagodes esse, commenta mera, nec diuini cultus capacia. Hæc tam manifestò impudenterque se euertertia qui suis posteris tradidisset, quo pacto non esset aut vates fraudulentus; aut sacrilegus magister & impius, qui diuinos honores præcepisset mutis deferri simulachris: subridens Iogus tranquille respondit, nudaturum se Patri abstrusissimum arcanum, & Brachmanum quoque perpaucis cognitum. Gita scilicet libros duodecim, popularitatis studio ab eo conscriptos, ad instituendum populum, crassiore rudemque cœlestium, nec alterius nisi quod caderet sub sensum capacem, proinde idolis fuisse & ceremoniis occupandum: prudentes vero, & subtilioris ingenij, auullam à concre-tione formarum, & sensilibus mentem attollere ad intelligendum Deum uti reipsa est, seiunctum ab omni corpore, omnis materiæ expertem, pureque spiritum, nec vlla satis imagine aut figmento formarum, oculis exhibendum.

Hoc autem à Gita libris posterioribus traditum, ex quo ipse volebat confici Gitam specie quadam, re vera nequaquam pugnantia locutum:

fic prophetam suum tuebatur Iogus à nota doctrinæ vacillantis defensione acuta magis quàm verè solida. Nec tamen licet veloci & prompto semper ad manum suppetebat quo se ab argumentis explicaret quibus inuoluebatur à Patre pressius, ductis porissimum ab insita homini ratione eiusque principiis: quæ cum nullo posset effugio exire, memorabat Patri ante annos octo, cum in Anchediæ insulæ secessu cauerna se abderet, erasisse ex animo penitus omnia proculque ablegasse, præter fixam certamque voluntatem, Dei nunquam in posterum lædendi, & expetendæ pœnis quàm posset asperrimis eorum satisfactionis quæ in illum iuuenis peccasset, dicto fidem addebant carnes quas circumfererat emortuas diuturna maceratione, quamobrem tot annos agendo magis patiendoque ad meritum; quam ad victoriam disputationis argutando attentum, non pollere qua olim celeritate ingenij ad concertandum, & indagatrices scientias expediti. Longa sanè obseruatione compertus est eò virtutum moralium pertigisse, ægrè plus aliquid vt posset in viro sapiente, aut (venia verbo sit) in sancto ethnico optari. Quæ causa opinor fuerit ob quam illum Deus propitio aspectu dignatus est, & veri boni perfudit luce, à quo inuitus aberrabat, solaque illius ignoratione: fuit nihilominus ad baptismum haud ita facilis, & prona eius accessio. Duplex illi viam interclusit diu terror: Alter, quis enim aiebat securum me faxit, non incursum me processu temporis in doctiorem te magistrum, & secta tibi oppositum; qui vt religionem quam teneo damnas, damnandam pariter mihi persuadeat Christianam. Alter priori formidolosior, quod mente recolens exhaustas molestias, & accisum immodicis in solitudine vexationibus, corporis cadauer, non sustineret annorum nouem, vt nominabat tot merita, puncto temporis perdere; & nouis quærendis tunc initium facere, cum iam vitæ metam præ oculis cerneret. Duo hæc terriculamenta menses trës anxium agitarunt, sui que incertum; & secum miserabiliter, alternantibus vincendi, & succumbendi vicibus certantem, stupenti vero interim similem, obstipum, & cernuum, donec illi Deus misericors, beatæ lucis infudit radium, quo illas tenebras, omnemque ab eius animo nebulam discussit. Monstranti dat, & iuuanti manus; Brachmanum ponit, & abiicit notas, Lusitanorum vestitu induitur; de communi nobiscum patella edit, quod apud Brachmanes æternæ genus est exaugurationis, & eiurati in perpetuum Brachmanismi, quod autem nihilo lentius festinandum Patres iudicant; in concedendo illi baptisate, causa fuit experientia quæ cum hominibus cuiusmodi fuerat is Iogus agendum cautiùs nimis suaserat, & morosa magis probatione quàm celeritate. Tria in illum conuenerant quæ solebant infidam conuersionem illorum efficere, in quibus iuncta notarentur, vixque nisi prodigio vel profitebantur ex animo Christum, vel eam professionem constanter tenebant. Erat ortu Brachmanes, erat gente Baraa, hoc est inter Brachmanes concionator (quod apud illos est, prærogatiuum familiæ munus) erat professione Iogus. Quo genere, nullum
vsquam

vsquam putidius arrogans & superbum, sed quem gratiæ suæ firmamento stabilierit Deus, frustra vel naturæ impugnet prauitas, vel assuetudo indita vitiorum. Huc certè quo baptisimi tempus ampliabatur cunctantius, eò illum petebat ardentius, adeptusque est tandem, & P. Melchioris Carneri Episcopi manu solenniter ablatus, nomen quoque ab eo accepit, exin quasi præcius æui breuis quod sibi supererat bonus senex, dici non potest quam auarè illud occuparet, nec pateretur punctum eius vllum merito vacuum sibi effluere. Ex quo fonte prodiit salutari, domo pedem nunquam efferre voluit, aiens quando in suam heremum iam nefas esset concedere, & specum repetere, habiturum se pro specu in Patrum Collegio angustum conclaue, & pro heremo Collegium, in quo paucis annis, precando, vexandoque asperrimè corpore, tractatis, sanctè vitam clausit.

Gaudens nobili præda celeberrimi Iogui Constantinus ex deserto insulæ Anchidiuæ capta, vela Zeilanum cum classe iam appulsa intendit: quo tempore Parau mutationem sedium tacitè instruebant, & de sterili littore moliebantur transitum in Maxaram insulam, habitaturi postea in regno Iafanapatani, vbi deuenisset in Lusitanorum potestatem: congreganda, regenda, deducendaque Manaram colonia Patrum caritati, & prudentiæ credita, panè illis exitio fuit. Hanc subodorati Badagæ Mediterranei, viginti millium numero armantur, dux illis Vizuu Naichez & reguli duo; elephantorum, & equorum non parua copia, Punicalem inuasionem repentina petunt, idque multitudine tam facili & tanta, quod prædabundi magis, quam pugnaturi accurrerent, & spoliaturi Parauos re omni sua, priusquam illam aliò transferrent. Recepta Manuël Cortignus præfectura, quinquaginta solum Punicali habebat præsidarios Lusitanos; è nostris vero Henricum Henrichez, & Ioannem Meschitam Goa recens aduectum, vbi philosophiam docebat: rumor imminentium Badagarum, de media nocte in urbem perlatus, consternatione, & tumultu omnia confudit: cum pueris femina ad mare procurrere, & piscatoriis lembis quos habent semper in littore, libertatem & vitam periculo eripere, virorum pars melior, Lusitanorum inuitatu, & exemplo arma capessere; & primam cum illis hostium aciem præmaturè in campum prouectam, excipere tam fortiter, vt eorum interfecto duce dirimeretur pugna; verum vt illuxit, & acies media cum tot elephantis, & equitibus in conspectum indigenis venit, non futuri modo euentus desperatione, sed vna hostis adeo numerosi præsentia territi, ad mare fuga illico flexere, tam effusè tantoque impetu, vt multi corripendis scaphis, ab iis deserti, alij post illas natatu secuti, in aquis perierint.

Sustinuere hostem in diem proximum soli Lusitani cum P. Meschita; hinc decreto inter se receptu, quòd nouæ barbaris semper accederent copię nauim onerant gaza quam quisque habebat maxime pretiosam, sed tam imprudenti & impari mole, vt contra vim omnem molientium, fixa fundo hæreret carina, & expectandus esset quo subleua-

retur

66.

P. Meschita
vulneratus,
abducitur
captiuus.

retur maris reflui accessus : inter quæ totas dum vires exerunt , non ad eam , vt decuit , iactura aliqua leuandam ; sed incassum mouendam , conspicata inanes ad fugam conatus Badagarum turma in eam profilit , Christianis mortem voce ac manu ferens mare subit , cinctam vndique nauim expugnat , & capit , magna Lusitanorum strage ; dux ipse Cortignus cum decem aliis in seruitutem euadunt superstites. Meschitam de veste agnitum impacto barbarus inuadit acinace , caputque illius plaga immani findit ; præcipitatum in aquas ab aliis , prensoque nihilominus transtro in hærentem alius lethali vulnere læua sub mamilla hastili petit , gladioque insuper inflicto iam septies , pergebat absoluere , nisi vnus cuiuspiam clamore inhibitus redempturo viuum seruare maluisset , quàm perdere mortuum : sic difficile spirantem , & semimortuum Nacchi suo sistunt , vbi copiosi tor ex vulneribus iactura sanguinis , viribus , & animo linquitur , reuocato inde spiritu , labra vulnerum consuuntur , quorum tria lini traiectu duodecimo singula connecti oportuit aded late & immaniter hiabant : nudatus vt erat ad indusium intimum in urbem trahitur duorum itinere dierum nouis semper aliquot à barbarie ducentium vexationibus , & plagis ; illic Regi oblatum cum Præfecto eiusque decem militibus , proscibuntur ; redimendis pretium ponitur Pardalorum supra septem millia quingenti , ad conficiendam summam dimissis reliquis , Melchita obses retinetur aded constabat barbaris veneratio nostrorum apud Lusitanos , vt eorum vel vno ac propè moribundo pignus fidei ac lucri tenere se certius crederent , quam si ora totius Piscariæ Præfectum eiusque decem milites tenerent Lusitanos , quorum tamen singuli multis Indis solent ab iis pretio æquari.

67.
Rex Iafanaparan bello victus, Melchita vinculis elapsus.

Dum vincetus , & seruus inter barbaros Meschita , libertatis pretium expectat , Parauorum colonia in Manaram transit , classè Prorex ad Iafanapatanum applicita Regi bellum infert haudquaquam imparato : stabat in procinctu ad defensionem eximie munitus , & regni totius militia septus campum ante urbem regiam obtinebat : magnus vtrimque initio pugnae ardor , & ingentibus animis commissum , sustentantibus se fortiter partibus , Rege quidem suorum numero ; Prorege Lusitanorum robore , & virtute , qua per conflictus iteratos breui hostes fusi , in urbem retruduntur , hæc naturæ ingenio , quàm arte munitior , tormentorum muralium coronabatur immenso numero (ferè nauium ex præda eò illifarum aut in Cilai arenis hærentium) & difficultate expugnandi , retundebat animos agredientium nisi præter omnem expectationem , obsessorum errore iis periisset. Decumanam portam qua vna patebat aditus prodigialis modi machina tuebatur , Bazaracchis ore tenuis facta , hoc est vili ex ferro , plumbo , & similibus conflata in vnum moneta : huic ad staturam medij hominis libratae machinae propugnatorum spes tota incumbibat , huius confidentia urbem versus , facilem accessum præbebant Lusitanis , quos vbi aduertunt intra ictum stare , vociferantur insano strepitu , simul ignem machinae admovent , sed hæc vel

vel imperitia libratoris, collineantis tantillo altius, ictu pæne vacuo aborrit, & quas mortes claudebat in auras euomit, Lusitanis ægrè duodecim sublatis: inexpectato balistæ errore percussus barbarus, de se actum conclamat, amensquæ propugnacula deserit, Lusitanus perrupto leui pugna ingressu, fit vrbis Dominus; Rex cum suis sylvarum in auia refugit, maiori periculo indagandus, quàm difficile superandus quanquam suis ob crudelitatem maximè inuisum procliue fuit Lusitanis per eosdem in sua habere potestate, aut tora saltem insula pellere, sed huius exitus expeditionis (cuius culpa historici disputent) malignè principiis respondit, vt fiet narrandis perspicuum. Verum Parauis solum mutantibus; præliantibus Lusitanis ibant dies; libertatis pretium Meschita in vinculis diu frustra expectabat; Bisnagæ rex probrosè se ludi arbitratus incipiebat infontem cruciare, certus in illo Christianis sæuum & atrox supplicij exemplum edere, nisi eo quem signabat die, condicta pecunia representaretur: languebat interim fossa magis demersus quàm carcere, manica & compede onustus; sed rege pretij numerandi suspectas moras indignante, reortis in tergum ceruicibus, resupini collum, catena sic pedibus nexum est, vt vno tantum distarent, palmo (quod idem de P. Henriche superius dictum est) ac ne sic quidem satis immobilis, obseruabatur tamen armata custodia, vicissim ad eum excubante, porrigenteque tantulum id cibi quod arcendæ morti sufficeret: tot nihilominus arctatus vinculis, suspitionibus, oculis, modum reperit quò se expediret, industria pueri Christiani quem cum eo captiuum Badagæ detinebant; qui modus explicari aliter non potest nisi si præsens præsentium, & intuentium oculis subduxerit sese, medios enim, custodes pertransit; egressus est extra urbem nudus, fursum deorsum quo tenderet nesciens, per inaccessa & aspera noctes septem errauit, (sylvarum condensis interdium & cauernis se tegens) lacer pedes, ferarum rabiem & Badagarum incursum perpetuo expectans, eius enim deprehensa fuga, viarum transitus alij occupare, alij tractu illo, itineris biduum ad mare obtinente, monere per nuncios vt retraheretur, ipse Deo duce omnem illam crudelè eorum & auaram diligentiam frustratus, in littus denique incidit, vnde amica cimba soluebat in Manaram: incredibili acceptus gratulatione, diuturna tantisper ex fame reficitur, operiturque pro inopia præsentis, & Manaram vehitur: illic eius aspectu Lusitani, vestituque tam inusitato, fuga item mirà, & sæuis, pronisque ancipiti casibus, ita sunt animo afflictis, vt inter brachia sublimem velut in triumpho ad Proregem portarèt, qui repetitis complexibus congratulatus est reduci salutem. Nec puer, eius artifex libertatis, fugæ, discriminum, & ærumnarum comes condigno præmio caruit, torque aureo ab nonnullis, veste ab aliis, à quibusdam, vnionibus est donatus, & de piscationis proximè futuræ pretio, fanois bis mille.

Sub idem hoc tempus naues duæ cõparuere in sinu Piscariæ, in certum naufragiū eò ex Lusitania delatæ nisi ab iis Deus clementer illud auertis-

68.

Infelicitas
duarum na-
uium ex
Lusitan.

K κ

set.

set. Vlyssipone April. 20. & hoc ipso 1560. anno exierant, cum aliis quatuor inuicem fœderatis, vnâque Indiam petebant; inde pro modo velorum cuiusque, ventique mensura, in diuersum actæ, non omnes portum tenuerunt. Duarum quas dico altera Draco dicebatur, Castilio altera, qua P. Petrus Arboreda, & F. Franciscus Viera ferebantur. Hi quam salutarî emolumento iuuerint vectores, ne superuacaneè prolixus edisseram, facit testimonium duplex duorum nauibus Præfectorum: qui medio in mari honoris gratia visentes, & suæ cuiusque conditionem nauis familiariter comparantes; Draconem, vbi non erant Patres, videri aiebant ferarum caueam, reciprocis inimicitiiis, & rixis quotidie fœuentibus discordem: Castilionem vero cœnobium religiosæ familiæ, consensione animorum placida tranquillum, & vsu vario Christianorum operum alacre: flexum Bonæ spei priusquam hæ naues molirentur, horrendam passæ sunt tempestatem ad insulas Tristani, & Acugnæ: tam certam illic sibi quisque putauit adesse perniciem, vt abiecta nauis gubernatione, ipsi nauæ, raperent tigna & tabulas, quibus vitam supremum committerent. Post hæc fluenta torrentia subeunt ad maldiua à quibus idcirco exteriores nauigabant, quod eas nauarchi esse affirmarent Iacobi Rodriguez insulas: iis torrentibus vitandis, tanto ad ortum spatio recessere, vt rati se rectâ Cocinum pergere, qua sorte nescio, in formidolosam sinus maritimi fossam inciderent quæ Piscariam seiungit à Zeilano, promouerentque tantopere vix vt sesquileuca distarent à plagis infamibus Iafanapatani; suum tamen adhuc infortunium ignorabant, etsi quod magna pars infortunij erat, non possent diuinare cuiusmodi in loca, & quam funesta deuenissent: sensere id denique cum sicco temone Cilai arenas cœpit Castilio fulcare. Draconem vero altera ex parte tam plena & vehemens in eas egit velificatio, vt iis infingeretur penitus essetque succidendus illico princeps malus, ne puppi fluctuante ferienteque fundum immani, & crebro recussu, nauis soluta dissiliret. Nox erat nubibus obscura, & frustra nauæ per tenebras, significationibus solitis opem sociam implorabant, cum nec mutuo audirent nec cernerent. Inde tamen hanc opem Deus misericors acciuit vnde minus potuit expectari. Ecce tibi prouecto iam die, nauigia duo, auris afflantibus nihilominus immota, ex Manara insula conspici. F. Ludouicus Gouea qui migrantes è Piscaria Christianos illuc fuerat comitatus; statim conijcere has esse aut Vlyssipone aut Goa naues; tonoque celerrimè instructo (quod est maris illius nauigium) exploraturus certius ad eas contendere; vbi esse agnouit Lusitanas, animaduerso exitio cui Draco imminebat, paucis vectores consolatur, indicat Manaram ad quam starent & Iafanapatanum vbi exercitum Constantinus Prorex in castris haberet, mox absque alia mora regressus Manaram magna cymbarum cum caterua statim reuertitur, ad leuandum quanto cyus suo pondere Draconem, detractis tamdiu carina mercibus, dum emerisus in salo liberè nataret. Prorex inter hæc Arboredam, adesse vt

audiit,

audiit, misit qui ad se in castra deducerent. Quod gestantium humeris necessario factum est, cum insistere pedibus non posset, exhaustus calamitoso ministerio, nauis suæ agrotis per semestrem illam nauigationem exhibito. Ex eo Prorex ut didicit multitudo quanta ægrotorum in iis nauibus iaceret, (quæ fere semper eadem est cum exteriora S. Laurentij insulæ tenentur) extemplo illis medicum, pharmaca, ministros curauit; corporum quidem fratres nostros Goueam, Goetz, Duranum, & alios; animorum vero PP. Henrichen, Soueralium, Meschitam, Coëlium, & Perez, qui cum Prouinciali Quadrio pars tunc in Manara uersabantur, pars in exercitu cum Proregē. Hos dum molestus, & strenuus labor diu noctuque in ægrotos exercet, recreauit Deus curioso quodam Sirenarum quas uocant spectaculo, & quæ profus non totæ fabula sunt: de his ab testibus oculatis cum literas habeam, non erit opinor iniucundum lectori, me breuiter digredi, recitandis solum quæ ad unum ex nostris Patribus scripsit doctor Dimas Boscheus Valentinas, hoc potissimum quod eius epistola laudes misceat duorum è nostris, uirorum insignium, peculiari titulo memorandas.

Dimas ergo Proregis medicus ad curationem eorum quos dixi ægrotorum ab eo transmissus; iacebant, inquit, tam grandi numero, suo quisque morbo adeo afflicti, ut præuertenda fuerint remedia omnia, exemptione illorum extra naues, ut adhiberentur in terra commodius, Pentere igitur, & Scaphis duabus meo iussu in Manaram portantur: est hæc insula quam inhabitandam Christianorum delegit colonia, quos in Piscaria Christo adiunxerat, alueratque studiis pietatis P. M. Franciscus Xauerius, ante annos octo feliciter defunctus, dignus plane uir immortalitate memoriæ; ultimoque hoc Oriente & insulis longè in Septentrionem euntibus, Apostolicæ uirtutis admiratione celebratus, quod eas auara salutis alienæ, & inexpleta siti, peragrarit immensis laboribus, incredibili ardore diuinæ gloriæ, & perpessione aduersorum continua, dum innumerabiles populos ab idolis, ad agnitionem veri Dei, amoremque conuertit: quare apud Brachmanes, Sinas, & Iapones summa colitur ueneratione. Nunc huius in Manara Christianæ coloniæ, pietatem fouet & promouet P. Henricus Henrichez, Sacerdos eadem ex Societate, singularis admodum exempli. Susceperat is cum sociis Patribus ministerium ægrotorum, quos dixi transuectos in insulam, & iis mecum indefessam operam adhibebant; mihi quidem uix punctum temporis dabatur liberum; si quæ tamen eius restaret particula suauissime illam cum Henriche viro mirè candido conterebam, cuius plane diuinis sermonibus incundissime capiebar, & fateor dum lætam mercedis mihi ob oculos referret imaginem, qua meam hanc operam repensurus esset æternum Deus, corroboratum me ab eo uehementer, ab durandam circa miseris ægrotos fastidiosi muneris nauseam. Sic dum aliquando in ambulamus in littore, & de maris accessionibus inter nos fabulamur; en ad est cursu piscatorum turba; qui lingua patria, inuitabant Patrem cim-
bam

69.
Syrenes se-
decim ad
Manaram
captæ.

bam suam tantisper conscenderet, ad spectandum naturæ miraculum.

Pisces erant humana specie quos reti ceperant; nouem feminas; ma-
res septem, quos propterea marinos homines, marinas nominant femi-
nas: imus & commodum exponebantur in littore; illis membratim ex
anatomes regula recensendis dum totus inhæreo, non possum satis ad-
mirari cernens humanis corporibus esse per omnia similes. Caput rotun-
dum, sed trunco insitum nullo colli mediij interiectu, auriculæ vt nobis
extantes, cartilagineæ, leui carne obductæ; suis muniti palpebris oculi,
nec more piscium, inuicem abiuncti, sibi que oppositi, sed in fronte vt
nostri, eiusdemque nobiscum & coloris, & formæ: nares tantum in eo
absimiles, quod diuisæ, neque eminentes, sed omnino depressæ. Os, la-
bræ, dentes (non acuti & rari, sed densim æqualiter commissi) ab ho-
minibus nihil discrepantia, ad hæc amplum pectus, cute vestitum præ-
candida, sparsum ramis venarum subtilibus, & mamillis tumens quæ in
feminis rotundæ, & turgentes, non vero pendentes & flaccidæ; sic vt
vna digitis à me pressa lac candidissimum magna copia redderet. Longa
duos cubitos brachia, nostris erant multo planiora; nec torosa, nec
quantum apparebat iuncturis apta, cubito manum necentibus; sed du-
ctu æquabili distenta. Subalacres quoque pili molles, & tenues; con-
formatio denique tum exterior partium; tum interior viscerum, & va-
forum ad vsum naturæ cuiusvis facultatis accuratione diligenti anatomi-
cæ amussis à me explorata, comperta est perinde in feminis, sicut in ma-
ribus, ab humanis corporibus vix in vilo diuersa. Deorsum à ventre, pro
coxendicibus, & tibiis scindebat se cauda piscium gemina, qualis sireni-
bus appingi solet: nec illud etiam mares inter & feminas deerat quod Ari-
stoteles notauit in piscibus discrimen, vt hæc sint maribus corpulen-
tiores.] Hactenus medicus, & prodigij spectator. Absoluamus nunc de
Parauis transgressis in Iapanapanum, longè alium transmigratio hæc
sortita est finem ab eo quem fausta spondebant eius initia, quod paulo
superius notaram. Hoste profligato, Rege in fugam sylualque com-
pullo, vrbe regia victori militi in prædam data, post incendio etiam de-
leta; arcem Constantinus obsessam premebat; cum Princeps, Regis fu-
gitiui, natu maximus liberorum legatus de pace & venia ad eum venit.
Regem vltro Manara insula cessurum; fidam iuraturum Lusitanæ Regi
clientelam; Iapanapanum tributo perpetuo illi obstructurum. Nauibus
vel fauces illius aluei inituris, vel hæsuris ad syrtes arenarum; vel fran-
gendis, vt sæpe, ad ea littora; nihil vnquam molestiæ illaturum, sed
nec iis quicumque tunc profiterentur, aut professuri deinceps Chri-
stum essent: hæc Regis nomine delata, dum vtrobique expenduntur,
rixarum aliquid, & dissidiorum in castris oritur; deficit commeatus non
modo bellicus, sed etiã escarius; hostis horum fortassis indicio aliquo ex-
citus, suis erumpit ex latebris & quotquot inuenit palantes, sparsoque
Lusitanos ferro necat. Quibus idcirco consultius visum obsidione omi-
ssa reuerti Goam, tribus postquam ex ea soluerant mensibus. Immen-
sum

ex præda quantas secum opes abstulerint, vel vno certè qui erat inæstimabilis pretij, thesauro regio locupletari potuerunt. Sed nec Regem, nec omnem Zeilanum iactura vlla tristius sideravit, vt dentis vnus ex albo quodam simio deprompti de quo narrat illa barbaries, fabulositates antiquiores omni æuo; risu quidem lato, sed miseratione digniores; ad eò miseris dæmon exsculpserat oculos etiam innatæ rationis vt eo simio diuinitatem nullam superiorem agnoscerent, nullas eius dente Sacratiores reliquias. Dentem illum templo, Sacerdotibus, & victimis colebant, non ea modo in insula, sed magna in parte Orientis, nam ex regno Pegu trans sinum Bengalæ iacente aderat quotannis solennis legatio, magno donorum ingentium ambitu, hoc solum deposcens vt dentis illius tam beati figuram conflata ex moscho, & ambaro massæ, impressam referret, pretiosissimo inclusam scrinio, idque summæ gratiæ habebat loco. Hunc ergo dentem tam famosum postquam vulgatum est cessisse quoque in prædam Lusitanis, misere barbari qui ducentis, trecentis vt scribunt alij) Pardaorum millibus eum redimerent, adiunctis etiam pretio muneribus non vulgaris æstimationis. Celebrabantur hæc in aula cupidum multorum sermonibus, qui partem hinc sibi velut ex spoliis statuebant iurè obtingere, foreque hanc planè optimam; quod exaggeratam pretij indicationem barbari non dubitarentur, millione aureo admitturi. Fuit quin etiam ex nobilitate primaria qui magnis precibus ambiuit dentem sibi Goa in regnum Pegu portandum committi, ratus, nec frustra thesauris ingentibus se ditandum, eius solum visendi copia, quacumque transisset obiter facienda: verum enimvero Constantini Proregis excelsitas animi, rationes exosa quæcumque abiectum aliquid olerent, nedum impias, vt re ipsa hæc erat; ad præuertendam apud minus peritos erroris accusationem, disputari voluit à Theologorum doctissimis, antistite coram, & nobilitate vniuersa, rea sceleris foret, an licita dentis illius venditio; vbi vero multo doctorum vtrinque examine, post longam denique agitationem inter sapientissimos homines constitit, venditionem illam fore nefariam; iussum Constantinus proferri dentem, explorandum attente, & recognoscendum omnibus obtulit quibus esset antea perspectus, ne posset ambigi ab eo diuersus. Inde aureo exemptum loculo, saphiris, & pyropis graui, cunctorum oculis curiosè in exitum intentis; illum in mortarium demittit: iubet teri pistillo, in tenuissimum puluerem redigi; inspergi accensis carbonibus eundem puluerem, iamque in cinerem solutum, eo cum ipsis carbonibus projici, vbi reperiri, nullius mortalis valerent indagatione. Hoc sepulchri honore condecoratus est dens albæ Simiæ Zeilanæ, condignis reseruatus exequiis religiosa eius manu fortiter exsoluendis, qui millionis aurei lubenti iactura, infame illud diuini nominis, & vile probrum ex rerum natura sustulit. Iam Christiani Piscariæ, incolendi regni Iafanapatani spe amissa, sedes in Manara fixerant, cui ad arcendam ab

70.
De dente
simij albi
Zeilanen. à
Prorege
combusti.

ijs iniuriam Praefectus est Georgius Mellius de Castro cum praesidiariis Lusitanis centum quinquaginta, & decem nauibus; arx quoque postea praesidio adiuncta, & sexennio elapso additum Societatis Collegium. Illic item manus operariorum selecta remanserat, quae partim Parauis partim ad laborabat militibus, de P. quidem Hieronymo Vasio, praecleara memorantur in Lusitanorum emendandis moribus edita, praeter hominum plus mille capita quos à simulachris ad Christum traductos sua ipse lustrauit manu: fueratque profecto tum nouis, tum veteribus Christianis conducibilis ad salutem, vnum in Manara iunctim populum constare: quam passim per illa Piscariae infelicissima littoralia diuisos ut ante habitare, cum possent ijs Patres commodius, citius, opportunius praesto esse; sed enim praeter ingenitum soli natalis cacohetes, nunquam sic radicitus euulsam quin fibra tenui hæreat, vel sero in lucem exitura; pestilentem morbum, corruptus caeli eius tractus, per se iam satis insalubris, toti insulae afflauit anno 1563. & hominum millia quatuor extinxit, quibus Patres quamuis, & ipsi ægroarent strenua opera adfuere. Et hoc ad vltimum pestis & stragis argumento, nutantes antea Parauis, persuasi sunt relicta Manara in solum patrium redire.

71.
Vita & mors
Nicolai
Lancilloti.

Supereft, postrema hæc libri pars vitæ mortisque reliquias colligat, quibus insignius nonnulli suum ministerium honorarunt, quos descriptis huc vsque temporibus, & locis, vocauit Deus ad præmium apostolici muneris bene gesti. Reddam tamen aptius alibi de Melchione Carnero, Francisco Perez, Melchione Nunnio, vbi mihi eorum & memoriam & nomen, & facta referent Sinenses & Iaponiae missiones. Nunc tantum memoro, nunquam mihi sub stylum redituros; atque imprimis P. Nicolaum Lancillotum patria Urbinatem, S. Ignatio in paucis carum, eoque ductore diuinis primum æternorum imbutum studiis, & eodem postea mittente in Orientem destinatum cum P. Antonio Criminali: ibant Roma in Lusitaniam pedites, absque viatico, tectum, victumque mendicatio quotidie rogantes. Verum sua illa tam læti paupertate, austeroque illius molestiarum comitatu, ut cum possent oblato largiter comiteu iter illud percommode agere, constanter omnia recusarent; sua illa inter se abunde contenti mutua caritate, precandi delitijs, & pia de Deo colloquutione, qua interpunctus itinerum labor iucundè fallebatur. In Lusitaniam venerant; fuitque in Indiam breui post nauigandum, cum Ioanne Beira; dignos tam heroica prouincia tres viros, elegerat Deus, mittebatque, in pugnas virtuti quam iis contulerat non inferiores, criminales in Badagas ethnicos, eorum ferro pro Christo necandum. Beiram in naufragia, pericula, crucesque varij generis inter Molucarum barbaros deuorandas. Lancillotum in longam annorum duodecim mortem, ex valetudine sic perpetuo afflictam, ut (quod ipse testatur) semper animam agens cum morte luctaretur; sic obsequiosa caritati, ut negotiis diuinæ gloriæ, & iuuandorum animorum nunquam non adesset. Goam mense Septembri applicuit anno 1545. adhibitusque

bitusque ad erudiendos pietate ac literis adolescentes eius urbis, mensem vix decimum in eo exegit, cum secretione sanguinis in phtysim delapsus, nunquam postea satis reualuit.

[Ego (inquit ad Ignatium scribens) quot annis morior, & nunquam morior: laudetur sempiternum Deus: subditque summam hanc ægritudinis suæ grauitatem, ex quo, ait, in isto vitæ mortisque conflictu verfor, obiere tam multi viri fortes, diuini honoris & animorum rationibus tam fructuosa opera insudantes, ego arbor sicca, & caudex sterilis, frustra solum occupo, & nihil ago] talis sibi idcirco videbatur, quòd esset aliùs ab eo, qui esse maluisset: qui vero illinc eum laudant, operarium describunt, quo nemo vtilior, nemo ardentior, accisis omnino viribus, cum prohiberetur itineribus longinquis, ab continente Coulani & confiniis regni Trauancoris non recessit: vbi cum nullus præter illum Sacerdos esset, onus concionum apud Lusitanos; Christianæ legis explicandæ apud ethnicos & Mauros; pietatis alendæ apud neophytos, vnus sustinuit; ad hæc illis quos superfuit annis duodecim seminarium rexit Indorum iuuenum quinquaginta, S. Xauerij erectum institutione, & Regis Lusitaniæ sumptibus fundatum; eò ex ora Piscaria non paucos mittere solitus Henricus Henrichez, eius in iis docendis tum patientiam singularem, tum eorum virtutem egregiam mirificè laudat: redibant ex illa pietatis schola, ita probe diuina edocti, & tam castigato exemplo conspicui, vt possent grandioribus proponi pro credendi regula & viuendi: confessionis Sacræ, & quibus licebat per ætatem, Eucharistiæ mysteria sic obibant, vt sensum animi lachrimæ proderent, quod in pueris barbaris, & è duritie quercuum exsculptis iure miraculo habeatur: illius nempe tam felicitis prouentus sanctæque educationis qua seminarium illud suum, diuinorum sapore imbuerat Lancillotus vt religiosæ familia tyrocinium crederes, iam quibus illos cicuraret artes sibi que addiceret, rudes, primum & syluis crudos; ita illorum ætati aprabat, & ægenio; vt à parentibus domum reuocati, non possent adigi ad discessum, sed flentes orarent retineri, & paulo vterius (sic ipsi loquebantur) in Dei obsequium, & cognitionem promoueri: neque vero hæc eius religiosa prudentia in angusto hæsit puerilis huius gymnasij. Goæ se in nostros dum iis præisset, & in Piscaria prodidit, eique Ignatius absente Xauerio mandabat, vt plurimum, quæ vellent in opus conferri, desiderabat quin etiam illum Romæ habere, si sustinisset eo carere Xauerius. At sancti Patris epistola neque Xauerium in viuis reperit, nec Lancillotum iis viribus vt posset ex Indiis in Europam tam longa & ærumnosa pericula remetiri: exsecratione præsertim sanguinis exhauriente quod supererat virium; & se aliquando Goam transuehi iuberet, inter postrema suorum solatia & preces, quod sibi proximè instare putauerat, religiosius moriturus: quanquam etiam ex illo morbi & vitæ ambiguo cum se paululum recepisset, suam in Coulano repetierit stationem vbi anno 1558. quantum potest ex certionibus conici, patre familias accersitus

fitus est ad mercedem inflammatae suae in Deum & homines caritatis, quae collapsa ipsius fractaque naturae suppeditaret semper nervos, & spiritus ad agendum.

72.
Virtutes &
obitus Al-
phonfi Cy-
priani.

P. Alphonsum Cypriani excepit Romae Societas inter primos qui se illi adiungere optarunt, postquam religiosi ordinis & nominis & formam adepta est. Mihi quidem sit valde credibile annis iam triginta maiorem, Barcinone familiarem fuisse Ignatio, atque inde forsitan oriundum: ad illum enim ex India nunquam scribit, quin roget illam ab se salutari olim viri Sancti beneficam hospitem Barcinone, postea de illo ubique optimè meritam: quae necessitudo Cypriani cum Ignatio vetus, facile multum contulerit, ut maior licet quinquagenario admitteretur in Societatem: iis tamen illa etiam aetate, animi & corporis pollebat viribus, ut ex praebito illarum in Italia, & Lusitania experimento egregio, pat judicatus sit, cui expeditio Indica suo arumnarum cum omni pondere crederetur: illuc igitur profectus anno 1546. post Apostolici feruoris nobile rudimentum in ora Piscaria positum, vbi socius fuit imitatorque Antonij Criminalis; ab Xauario iussus est in Socotoram transire, infauftam illam & destitutam pridem Euangelico cultore insulam; sed intercepto in eam aditu, ab eodem Meliaporem destinatur, alias Urbem S. Thomae in Choromandelo, in qua quod vitae superfuit, annos duodecim exegit. Nec vero alium ab eo poscebat ea vrbs, foex, & sentina flagitiorum, & scelerum, omni ex India confluentium in vnam illam gentem: ardebat in ea Alphonfus velut Elias alter, nescius aut metu aut ciuilitate palpare flagitia: quod palam tunc fecit cum tentatis in cassum lenioribus in ea remediis, strinxit verbi Dei potentem gladium quem humilitatis studio caelarat eatenus velut in vagina reconditum. Porro statu quam lachrimabili tunc esset Meliapora & quanam origo vitae quae illic viuebatur aded profligata, necesse est ex eo discamus, ad eorum quae dicam perspicuitatem. Scribens ergo ad Sanctum suum (ut iam tum compellabat) Patrem Ignatium, & dolens, cum eo, suo illic sudori tam auare messem respondere; ait aequè sibi ad fidem proferendam nihil obstare, ut flagitiosos veterum Christinorum mores, quorum infamia tam graui laborabat religio, ut cognomentum Christiani ab ethnicis pro conuicio iactaretur: qui ex Europa Indiam peterent (nam de iis loquitur) & in ea obirent, quartam vix partem saluam esse; quod pessimam vitam morte peiori absoluerent alij bello, naufragiis alij; quidam singulari certamine; popularium inuidia nonnulli; rari Sacrorum praesidio, & gratia muniti: ex quo tritum illud hominum religiosorum inde in Europam scribentium, portis Indiarum inferos repleri ob hoc P. Franciscum Xaarium (quod sanè in eius hodièque literis legitur) quaesisse procul ab Indiis solum, verbo Dei suscipiendo idoneum, ab Europaeorum si minus commercio, at semotum saltem habitatione, ne illi viuendo, satis ruinam inferrent quae multo conatu Apostolici sudoris ad messem promouerat: mihi, addit, hic vnus dum lucrifit quatuor pereunt;

pereunt; nec aliud crebrius exprobrant ethnici, nisi hos homines ex orbe opposito aduectos ridiculè sibi exclusis ethnicis hereditatem cæli asserere, cum sint terrenis cumulandis tam solliciti, & acres; responsiones omnes hoc verbo mihi eripiunt, & deest quo illis sic faciam satis vt mihi acquiescant: scripturarum sacrarum prædicatio in Europa; hic vitæ probitas causam fidei perorat: gens agrestis, & barbara, cuiusmodi hæc est, aliam non capit nisi operum & exempli linguam: de Christianorum moribus, religionem illorum æstimat: claudit autem epistolam vindictæ metu & vastationis quam tunc Meliapori timebat, reque ipsa spectauit. Quoad se vero sortem ait beatam iis inuidere qui pro campo laborum Æthiopiam aut Iaponiam accepissent.] Hæc ille de Meliapore, generatimque de Indiis; quod à me idcirco omitti non debuit, ne inuicta simul strenui hominis patientia nos lateret in colendis annos duodecim arenis sterilibus; & defensione quadam vel ipse careret tacita feruidioris interdum operæ; vel nos reuerentiæ disciplina quam volebat nostris, Xauerius esse penitus impressam erga magistratus Ecclesiarum & urbium, qualescumque tandem ij forent, & quibusuis moribus viuerent; vt inhibito demissione sui, & prudentia, feruore pietatis, nunquam ad eorum emendationem, reprehensione descenderent, quod à me libris superioribus notatum memini: agebat Vicarius agebat Præfectus, & ex primariis nonnulli licentius, cum offensione graui ethnicorum: erumpebat interdum Alfonso ex pulpito ad coarguenda tam graphicè illorum vitia, vt nemo non intelligeret eos carpi; veniunt de illo ad Xauerium querelæ, & ab Xauerio ad Alfonso obiurgatoria vehemens quam libro quarto Goa scriptam recensui: in quo si fuit violentior Alfonso, capitalibus malis, postrema iudicans deberi remedia (nec enim absoluero quem damnat vir sanctus, tametsi fortassis plura re ipsa promeritum, quam commeritum euentu) sed fuere illius virtutes eiusmodi, vt earum ad lucem hic næuus euanescat. [Erat Alfonso Cypriani, ait Melchior Nunnus Patriarchæ frater vir summè integer, ardensque caritate, quamuis aliquantulum acriori, verum eo splendore probitatis, gestorumque in hominum bonum, vt defunctum flerent & Christiani, & ethnici.] quin & de illo adhuc superstitè, habemus, inquit P. Henriches, hic in vicinia Patrem Cypriani, de quo mira narrant qui ad nos huc inde commeant, nec satis capiunt ætate tam grandem tot sudores durare, aiunt nunquam interquiescere, magna præstare in Dei gloriam, ob id Patrem sanctum vulgo nominari: valet experientia, doctrina, linguarum peritia, concionatur Lusitanis, neophytos excolit, pueros, erudit, ægrotis ministrat, in operibus piis perpetuus in quiete nunquam: senex iuuenis explet vices; vnusque multorum, scribitque ipsemet, optandum sibi posse decuplum esse, ne opera sua egentibus deesse cogeret: quo pertinacius auertebant à Deo animum scelerati, hoc eos ad illum efficacius pertrahebat, ac suis licet obstupefactos malis, pro concionibus fulminaret vt aliquem iis faceret sui sensum;

sum; & quàm ij effrontes peccabant, tam ipse liberè illos increparet: sed reuerentur illum, & multum redamabant, velut vni suarum animarum adlaborantem bono: fidorum affectu medicorum, qui inueteratis vlceribus, & carcinodem minantibus, igni & ferro irascuntur, aguntque tunc summa lenitate vbi videntur sauire crudelius. Accedebat item viro Dei auctoritatis pondus ab extraordinaria potestate qua illum Deus subinde ornabat: rogauit ethnicum aliquando vt se in alteram fluuij ripam transmitteret, & nauo carens, promisit se illi petiturum à Deo lumen aeternæ salutis ineundæ, à qua idola consecretando miserè exerebat: libenter annuit ethnicus siue humanitate ingenita, seu suæ non prorsus salutis incurius; sterit promisso Pater; supplex hanc animam donari sibi à Deo poposcit; & ecce ethnicus, efficientia diuini spiritus suauissima & profusissima, illectus baptissimum flagitauit, & Christianis accensus est. Præceptione quoque futurorum Alfonsi mentem illustrauit Deus, vna maximè in causa totis Indiis celebratissima. Appulerat Meliaporem oneraria suo cum Præfecto, & nauclero, vtroque pessimo, & ipsis etiam corporis vitiis nihil boni ominante; altero coclitate, & blâso altero: consecretis negotiis nauarchus, rapta indignæ vxore quam deperierat, nauique iniecta, discessum festinat, frustra maritus iura implorare, apud iudices surdos; frustra & Alphonsus supplicare, arguere, iram Dei, nunc prædoni adultero, nunc Præfecto minari vecordissimo, dissimulanti tantam iniuriam ab impurissimo latrone, ne illi displiceret: ludente vtroque Patris postulata, dum alterea in alterum reiicit. Portu exierant scelesti, nec Deum nec homines veriti, & offensione nefaria, querelisque ingentibus urbem illam implerant; cum aliquanto post Alfonsus in pulpitum scandens, frequentissima concione aggressus dicere de atrocitate illius criminis eiusque auctoribus, præuidit animo cœlitus, prædixitque contentis vocibus illorum supplicia. Ergo, inquit, abscedunt triumphantes adulteri, & communem prædam iniucem gratulantur, nec intelligunt miseri, quanta & quàm celeri pœna luituri sint tantum nefas: finite abeant, eoque pertingant, vbi eos vindicta operitur; vbi mare illis & venti tempestatis seuæ struunt insidias, cui tu lignum infame! de tuis mercibus ludibrium, & exitium debes: at raptoribus quid fiet? calamitati suæ supererunt, impij; ne indignissimi sceleris, & iræ illius vindicis, tam cito funere extingatur cum illis memoria vitam diu trahent infelicem, nauarchus in tenebris cæcus: præfectus sine voce mutus exemplum vterque probitatis improbis futurus. Hæc ita vt dico eueniēt, nec vos etiam latebunt Putarat auditor Ecclesiastem sanctum acerbo diuinæ iniuriæ rectum sensu, imprecari reis potius has pœnas quàm vaticinari, sed breui euentus vaticinium fuisse docuit, naui altum prosperè tenente, turbati cœlum, reflare venti, densari tempestas, & mare subruere, sed eo impetu, cui se impares nauæ coguntur permittere, ne cæto pereant dum quò ventus raptabat vicinam in oram illæsi tentant euadere, Præfectus clamoribus

moribus improbis ad suarum quemque momenta partium properanda
voeiferando vrgens voce amissa æternum obmutescit; nauis ad litus
contracta soluitur, & saluis ægrè vectoribus, suo cum onere sorbetur.
Hic dum Præfectus è littore cladis suæ spectator, rei suæ omnis lamen-
tatur iacturam, nauarchum propius conspiciatur & recurrunt minæ quas
Meliapore soluenti Alfonso graues intentarat, certòque sed serò per-
suasus, amissam eius causa & scelere nauim, desperabundus in eum ir-
ruit, & quo primum fors manum eius armarat, plagam intulit designa-
tæ à Deo prædictæque ab Dei famulo pœnæ aptam, qua illi alterum
qui restabat oculum eruit: ita vnus videndi, loquendi vsu multatus alius,
médici ambo, terrori omnibus & ostento, nimitiù probarunt, vates quàm
verax Alfonso extitisset, qui etiam sibi præfixum vitæ diem supremum
agnouit, prænuntiauitque ministranti, erat is F. Ioannes Lopez qui
curam gerebat ægotantis. Huic dura, inquit mi frater! ad finem men-
sis patienter, (& erat Iulius anni 1559.) tunc vinculorum S. Petri ho-
nore annuo vertente, exsoluar his vinculis, expediemurque ambo ego
ab ergastulo corporis, tu à molestia mihi ministrandi. Sepulturæ locum
in sacelli aditu sibi postulauit Thomæ Apostolo dicati, cuius vicinis re-
liquiis magnos sibi subdi aculeos senserat ad eius imitationem, ad eun-
dis effusè perferendis laboribus in Dei obsequium, & emolumen-
tum animorum, obiit Iulij vltimo, sub horam officij vespertinarum
precum vt prædixerat. Solenni officio funus eius ornarunt Patres Fran-
ciscani pro sua in eum veneratione, laudaruntque funebri concione,
qua dixit orator, viri sancti iactura quàm esset populo acerbe dolenda:
quanquam erant eius in publicum, eiusmodi merita, & virtutes, vt
esset consolatione potius leniendus populi dolor, quàm augendus; man-
sitque multorum animis impressus erga illum hic sensus vt vellent mor-
tui propè illum humari tanquam sanctum; quoad anno demum 1580.
in ædem sacram Societatis translatus est. De illius ætate non satis con-
ueniunt scriptores, constat annos vnde septuaginta implese ex auto-
graphis literis, quas non semel ad Ignatium dedit, absit vero hic illud
omittam vnus illarum quam scripsit ad eum vltimam fragmen-
tum ad sancti gloriam illustre, nec non ad reuerentiam qua illum Al-
fonso, eiusque olim Romæ sibi notos, prosequeretur discipulos: reddo
epistolæ mentem ingenuam, & verba ex hispanico sermone. [Vestra, in-
quit, Paternitatis diues animus, & potens, interdum mei, vel obiter
saltem meminerit, tametsi arbitror sustentari me communibus quæ
nobis præstat auxiliis; id ego habeo pro indubitato, eiusque Deo, &
tibi ô Pater grates ago: indignum me video, qui sim tuus, tuum me ta-
men tibi asserere quaeso, & hanc petitionem meam sancta illa mens tua
ratam faxit. Curer obsecro V. P. qui istic sunt omnes, noti mihi quan-
doque vel ignoti à me salutentur, illi potissimum primogeniti tui ter
beati M. Laines, Salmero, Iaius, Bobadilla vbicumque versentur, & de
me resciant, seruum sibi me esse quantumuis indignum multo mi-
nus

nus me fratris apud illos nomen mihi arrogare, nisi indigno, atque immerenti. Scire cupio vehementer de optimo sene Stephano Eghuia, & sancto eius fratre Iacobo: memini etiam (nec mihi dum viam excidet, vt mei quoque ipse recordetur) memini, inquam, magni & sancti Petri Codacij, quem ad fundandam domum illam selectissimum lapidem P. vestrae Deus misit: quondam istic & gesta, & omnes quos nouerā Pater! iucundè recolo. Hoc agat V. P. pro me vel semel Domino supplicent, vt in eius obsequio moriar, & quicquid in eum peccaui hæcenus condonet: vnum est P. V. quod postremum dicam; iis me videlicet plurimum inuidere quibus Iaponia, vel Æthiopia obtingit. Fœlix quem pia fors huc mittit, & suam hic operam Deo locat, infortunati & miseri, quos mundus in otium, in auaritiam, in literarum studia protrudit vna opum mercede pellectos! ô Pater, quanta te manent in cœlo præmia?] hæc ad Ignatium Alfonso.

73.
Pauli Cameris
vita
& obitus.

Paulus cognomento Camers, Patriæ nomen sibi proprium fecit, vt scribit ex India qui ex eo didicit Lancillotus, etsi non desit qui facile putet humili latendi studio suppressum ab eo familiæ nomen; in Societatem sacerdos venit, nondum rite formatam in Ordinem, animo iam tum ita comparato ad summam virtutem, ad quam illum exegit Magister & parens Ignatius, vt eidem circumspectanti quem Xauerio ad Indos iungeret socium, iudicatus sit inter multos, tam nobili dignus occupatione. At is ad parendum, nullo dum titulo obstrictus, quod nec Ignatio potestas esset ad iubendum, ingenti animo delatum munus amplexus est; Imo pridie quam Roma in Lusitaniam abiret, hoc est Martij 5. anni, vt suo loco dictum, 1540. proiectus in genua, viro sancto Donationem sui integram obtulit suo munitam chirographo spontaneam & irreuocabilem, qua se Deo & Patribus deuouebat vt in Orientem comitaretur nauigantes, & spiritalis adiutoris ministerio subleuaret, quem gradum postea iam tum animo designatum fundator sanctissimus in Societate stabiluit. Aiebat Paulus ea in formula, præter Deum nihil ab se spectari cuius obsequio pauperatis, & castimonie lege perpetua se dicaret; seruumque se duobus Patribus stabilem manciparet quos summus Pontifex Lusitaniæ Regi ad conuersionem Indorum concesserat. Se quidem passu longe impari eos sequi, nempe vt seruum, auxiliariam operam in vtilitatem animorum iis daturum, multumque confidere futurum vt non grauarentur ea vt in solatium aliquod calamitosæ illius, & abiectæ idololatriæ: sic ipse cõsimili caritatis & demissionis sui laude, quæ duo velut diues viaticum cum detulisset secum in Indiam, eorum præsidio assecutus est meritum illinc præstantium, operum, hinc vero intimæ sanctitatis. Retento in Lusitania Simone Roderico ad Societatem in ea propagandam, Paulum Xauerius, & Franciscum Mansillam, comites assumpsit in Indiam, fœlices planè vel tanti viri consuetudine, vel prærogatiua Ordinis in India primum statuendi, sed non pari vterque principiis exitu. Mansillam regi difficilem, ad iussa indo-

cilem,

eilem, & durum, post annos aliquot operæ non profus inutilis, Xauerius missum fecit è Societate: reponamus tamen viro bono qualiscumque huius mercedem aliquam operæ, & testimonij quod publicè dixit pro Xauerij sanctitate, paucisque lineis obitum eius sane optabilem perstringamus qui anno 1565. Cocini contigit. Magnæ nobis fuit consolationi scribit Hieronymus Rodericus, Sacerdotis cuiusdam pia mors: Franciscus Mansilla dicebatur, cum P.M. Francisco, & P. Paulo ex Lusitania venerat, vt teneri se morbo sensit, statim vitam omnem apud vnum è nostris confessione expiauit, rogauitque illum infimis precibus illo in agone ne se desereret, in quo ita illi prolixè mos gestus est, vt de nostris semper ei aliquis adesset, nec quenquam dum iacuit, qui cum loqueretur alium admisit, nec vlla sæcularium visentium officia, nec alios præterquam de Deo sermones, tam constanter, vt vocem ad vltimū formate non valens à nobis peteret Christi patientis sibi mysteria suggeri, fuit certe nobis magno pietatis & patientiæ documento: ad repetita sibi de Christo moriente loca, soluebatur in lachrimas, manu pectus pulsabat, & similibus insistens animam efflauit: ista de illo Rodericus. Funestam Paulus in Asiam, nauigationem habuit ex Europa. Vlyssipone mense Aprili soluens anno 1541. sequenti, multis iam mensibus prouecto ægre Indiam attigit: hibernauit apud Mozambicum in conferta ægrotorum turba ex classis totius collecta nauibus, quorum afflictissimis animis atque corporibus tam indefessum, & arduum ministerium impendit, vt illum eius fama Goam præcurreret: illuc appulit & iam notissimus, & multum optatus, salutatusque est reuerenti simul, & studiosa gratulatione, quod aliquot mensibus eius aduentum præcessisset nauis quæ Gubernatori successorem cum Xauerio vehebat, & anteuertisset mira de illo nunciare: maturauerat discessum in maritima Piscariæ Xauerius, & primis ignibus Apostolicæ suæ caritatis cæcam gentem, afflabat; ad hoc socium laboris præstolabatur Paulum, quem gubernator sanctè promiserat se illi missurum, mox vt portum legisset, verum iis precibus fractus est à Michaële Vazio Vicario, Iacobo Borbano, & Francisco Annesio, viris publico bono natis, vt prope coactus sit fidem Xauerio fallere, interpretatus illum si adesset haud aliud facturum: fuitque sapiens gubernatoris iudicium tam consentaneum operi quod Paulo credebatur, vt inde per decem & octo annos quibus superfuit, neque Xauerius quantumuis egens hominibus ad opus diuinum strenuis, nec post Xauerium alius, ab eo munere illum amouerit. Præpositus ergo est seminario Indorum, recens ab tribus quos nomine censui erecto, sed ita tum debili, vt videretur casui proximum, nisi eius viri humeris fulciretur, nec spem boni successus faceret, nisi sub eximiæ virtutis & prudentiæ gubernatione. Regendi erant, & instituendi iuuenes interdum centum, ætate intra vigesimum & decimum media; ortu barbari; patria educatione sæpe belluini; linguis pro multitudine regionum ex quibus venerant diuersis, ex Canara nempe,

Malabare, Piscaria, Pegu, Zeilano Iaponia, Molucensibus, & Mauro: erat iis vertenda indoles, eruderandum sensim ingenium, mansuetudo inferenda; corrigendi mores sed non proritandi; ferenda viria patienter, sed vt fringerentur in alios ab iis qui primùm fuerant. Munus laboris, & tædij plenum, nec tolerabile, nisi constantissimæ caritati, absque nausea præsertim, absque induciis, & vsque ad vitæ supremum halitum; sed enim suaue, nedum tolerabile viro Dei fiebat, expectatione ingentis boni ex eo in Sacræ fidei vtilitates redituri. Prodibant subinde per medios nostro in templo ciues, inopinato supplicum ordine, flagris in se acriter sæuientes, & voce manuque populum ad pœnitentiam vocantes, interdum etiam publica allocutione quam priuatis suis ex meditationibus concinnatam ij habebant qui erant diuinis cultiores, & adhibebatur tam efficaciter à Spiritu sancto proborum iuuenum simplex lingua, vt auditorio lachrimas cierent, diuidebantur in confines pagos, alij docturi neophytos, alij Patribus ex Europa aduëctis, & linguæ adhuc vernaculæ rudibus futuri interpretes: attribuebantur nonnulli ducibus Lusitanis vel commissuris cum hoste prælium, vel ad proferendam ditionem mouentibus, vt essent militi velut genij tutelares, cumque à vocibus aduersus Deum sacrilegis, periuris, & infamibus prohiberent, & obseruabantur tam religiose, vt eorum præsentia censura fieret insolentiæ militaris, nec inflictam ab iis in peccantis reprehensionem quisquam in deterius caperet: vbicumque Deo sacretur ædes, vel cruces ponerentur, ipsi vt erant cantus Ecclesiæ apprime edocti, magna pars fiebant solennis ritus: inaugurati sunt etiã ex iis Sacerdotio nonnulli, tam exquisitæ probitatis, & scientiæ vt in occasiones quoque valdè difficiles non dubitanter mitterentur, suas vero demum in patrias reduces, publici earum euadebant magistri, adorsique rem à proprio lare, suos ad Christum conuertebant, inde simulachra deiicere; subruere pagodes; Calciges, & Brachmanes disputatione lacessere, quodque suspiciendum præ omnibus eorum aliqui, modo ab ethnicis, modo ab saracenis tenti, quanquam ætate admodum tenera, nec promissis, nec minis, nec cruciatibus à Christo auelli potuere, certi vitam cirtius perdere quàm fidem, quod re ipsa nonnulli fortiter peregere: multiplex scilicet, & præclarum collocatæ in ipsis à Paulo industriæ pretium, à quo Ecclesiis Orientis quoad in ipso erat, vniuersi effingebantur in Christi præcones vel martyres; cuius eximij conatus singulares fructus primis inde ab annis prodire, cum eius potissimum admiratione, desiderari cœpta, postmodum petita, statuta denique in vrbe Principe Indiarum Societas, quem proinde lapidem foundationis suæ primarium, S. Pauli collegium agnoscit, alios deinceps Apostolicæ laudis viros egregios cœtera huic inædificasse. Nec fuit palmaris, nec vna Pauli dos, educatio hæc Indicæ iuuentutis: nosocomium proiectis in omnem iniuriam miseræ paupertatis, ægrotantibus aperuit; eos ipsemet per urbem requirebat, tollebat è publico, interdum à Dominis abiectos, delatis

latis aut ductis in nosocomium sedulitate materna ministrabat, sui que tam nobili contemptu, ut nostri iuvenes, qui consimilis caritatis & vincendi sui studio illum adiuuabant, eius aspectu afficerentur incredibiliter: nec pudebat hominem id ætatis & meriti; Collegij olim, & Prouinciæ Indicæ insignem præfectura, suis pauperibus stipem ostiatim corrogare, quod iis alendis prouentus alios haberet nullos præter Lusitanorum misericordiam, quam nota hominis, & venerabilis sanctitas, præstabat ad omnia quæcumque posceret liberalem: accedebat his institutio Christianorum recentium; & in illustranda infidelium cæcitate, ferax labor, eaque solitus fortunari diuini spiritus munificentia, ut vel anno solum quo ægrè animam ex valetudine trahebat, ethnicos sua manu tinxerit octingentos, hinc fiat de cæteris coniectura: virtutum denique quæ possunt hominem locare in summo vocationis nostræ & perfecto gradu, Paulo Camerti sic nulla defuit, ut posset nostris in exemplar imitationis absolutissimæ proponi. [pauper spitu, (scribit Melchior Nunnus) pauperum amicus; vestitus detriti, & laceri tenax; sui domitor constans; nosodochij & ægotantium minister assiduus; obseruantia, & opinione extraordinariæ sanctitatis clarus.] alius item cum amico de eodem in Europam loquens [possum, ait, certò de P. Paulo affirmare, illum Societatis in India columnam esse. Ex quo P. M. Francisco comes venit, Goa excessit nunquam, sed late diffusa virtutum suarum & operum fama mirificè claret, nec fiet cuiquam satis credibile quantas iam tot annis molestias quam constanter ferat, nisi qui suis ipsemet oculis viderit: prorsus quidem animum induxi, agentem in terris, & communicantem animi sui opes cum hominibus, ab iis procul in cælo & cum Deo mente tota versari] iam ad illa quod spectat pietatis & prudentiæ ornamenta, quæ præfecturam religiosam perficunt, quanta in eo eminent, è Xauerij delectu paruit; etsi enim illum mediocritas doctrinæ in adiutorum spiritalium ordine reliquisset, suas tamen vices optime illi committi censuit profecturus in Iaponiam Xauerius; & postpositis quibusuis aliis, nostros omnes qui erant in India eius subdidit gubernationi, Goano dumtaxat excepto Collegio, cui Antonium Gomecium præesse sustinuit, obseruantia magis ductus Simonis Rodrici à quo fuerat ex Lusitania ad hoc missus, quam quod ei muneri gerendo esset idoneus: significauit enim haud obscure quod prospiciebat ausurum Gomecium, nempe hominem ventosum arrogaturum sibi Prouinciæ clauum hoc prudenter nisi præcauere, admonitione sapienti Paulum in discessu communiuit cui ad faustum Collegij regimen deberet insistere. Huius initio compellans Paulum (qui certè iis monitis minimè omnium egebat) Gomecij indolem tacitè conuenit, eaque illi diserte inculcat quorum neglectu infelix periit: vobis, inquit duobus mutuam caritatem cupio maximè cordi esse; dehinc erga ceteros tum huius Collegij Goani & reliquarum per Indiam stationum nostrarum Patres, fratresque carissimos; tum erga illos qui venturi sunt ex Lusitania. Ego
quan

quantum & ipse perspexi, & intelligere potui tantum iis confido quicumque sunt in Societate, vt egere rectore arbitrer neminem; verum ad meriti cumulum, rerumque ordinem constantem & ratum, præerit Goano Collegio Gomez, tu dempto Collegio, toti Prouinciæ: quo in munere vobis mutua vices beneuolentiæ etiam atque etiam denuò commendo, ac ne se omnino alter alterius in officium ingerat, amobus vero sollicitæ curæ sint, quotquot è nostris Indiam excolunt, iis quantum in vobis fuerit necessaria videtote, inita eorum quæ tolerant diligenti miseratione. Quicquid à vobis aut sibi petierint, aut Christianorum bono; diuinum id fiet, vel temporarium, sed animum spectans, id illis quantocyus sedulitate omni curate, & mittite. Quas dabitis ad eos literas qui ad Dei opus hinc ad varia sparguntur, melle diffuât intimo paterni amoris, nec verbum vobis asperius excidat, quo possit eorum animus perstringi, & contrahi: quæ postulauerint pietati conducibilia, vel etiam corpori, sed in commodum animi opportuna, omnia illis indulgete, memores quam multis in Dei obsequio perpeffionibus agitentur, in Moluco præsertim, & promontorio Comorino, vbi crucem profecto veram ferunt; quod autem nostrarum extra urbem Goam stationum ingenia, & statum nulla vos satis docuerit experientia, ex iis reuocabitis neminem, nisi de illius qui ei præsit consilio, & assensu; ne quantum quisque in iis promoueat incij, strenuis amouendis, loca illa in operarum penuriam redigatis. Porro quos huc necessitas, vel eorum qui præsunt imperium miserit ad animi sui peculiare aliquod leuamentum; modis omnibus operam dabitis, vt recipiant sese ex titubatione, & infirmitate, in pristinum statum. Scribite sapius de vobis, de hoc Collegio, de iis qui aderunt ex Lusitania, de quibus scire auco distincte, & particulatim quinam, cuiusmodi, & quanti, quot sacerdotes numero, quot fratres, & an etiam concionatores, qui si venerint in arces mittite, vbi pridem desunt qui concionentur, Cocinensi maxime, & Diuensi. Facite me semper accuratè de rebus omnibus certiozem, ad hoc literas ad me bis quotannis, Malaca & Sunda in Iaponiam date. De cæteris item qui passim insudant vtilitatibus animorum, volo, sigillatim à vobis moneri, nominatim de PP.M. Gaspare Ormuzij, de Melchiore Gonzale Bazaini, Nicolao Lancilloto Coulani, Antonio Criminale ad caput Comorinum, Cypriano in urbe S. Thomæ; Malacæ de Francisco Perez. Ioanne Beira in Moluco: addite quoque illorum de focis, & minutim, qui valeant, quid agant, quo fructu perscribite. Hæc à me vobis in discessu relicta monita, quæso hebdomadis singulis legendo recolite, partim quidem ne illorum neglectum inducat obliuio, sed probum de vobis vt facitis, exemplum dare, & nouis perpetuo virtutum lucris augeri pergatis; partim etiam mei vt memineritis apud Deum, & vestros in Christo filios & filias memores pariter mei apud eundem faciatis, nostri denique qui domi sunt curate vt Deo me suis precibus commendent, quem opto vobis indiuiduum hospitem.

&

& mihi comitem. Goæ mense Aprili anno 1549. ita rebus nostris prouisione sapientissima ordinatis, nauigauit Malacam Xauerius, post in Iaponiam ex qua illum India non recuperauit nisi quarto, & tricesimo post mense: at enim Gomez uehementer dolens quod solus omnia non esset, & prælati sibi consortis impatiens, externi præferim, utque Paulum vocabat, simplicis; eius sibi sensim potestatem & munus arrogare, omnique tandem cum priuata, tum publica administratione illum excludere. Quæ illi origo calamitosi exitus demum fuit, abundè superius enarrati; sed Paulo modestiæ humilis luculenter edendæ, tamen si difficilis, & perplexa, uerum præclara occasio. Dignitatis gradum nullius patrocinio tueri uoluit; neminem appellauit; litem intendit nemini de auctoritatis suæ iure; quod etsi iure aliquando, raro tamen ad eò cautè fit, ut inde non plus offensionis in publicum existat, quàm honoris in potestatis suæ assertorem. Recepit se igitur in seminarium luuenum priuatus, & domum pauperum hospitalem, nihiloque deinceps regendi officia attigit, quàm si eorum iniquus usurpator, legitimè illa obtineret. Annos egit in India octodecim Paulus, tam perseueranti infracti operis æquabilitate, ut nouus quotidie illud aggredi uideretur, & quamuis diu & sæpius ægotans, sed eo usque nunquam morbo cessit, ut agendo ualentium quemlibet labore saltem non æquaret. Quo tandem potius quam ætate oppressus Goæ uiuendi finem fecit ad Ianuarij 21. anno 1560. eodem tranquilli adhaerentisque Deo animi affectu quo semper uiguerat.

Sacerdotes duos eiusdem nominis, eiusdemque ardoris infidelium conuersio habuit eodem tempore occupatos, Ludouicum Goes in India, & Ludouicum Goes in Molucis. Goæ diem supremum is obiit anno 1567. hunc in Amboino, tertio post anno fuisse superstitem datæ illinc ab eo testantur literæ, nec est deinceps quoddam apud scriptores, confusis temporibus & gestis vnus coagmentetur ex duobus, cū post narratam eius morem reperiatur diu inter uiuos: priori illi quem habuit India suam in Christo fidem debent, cuncta fere ad Raciolum oppidæ, quæ Lusitanorum arx est in ditione Salfetana. Illic paucis ab Goa leucis hoc etiam ultimo uitæ anno Christianis diuina ministrabat, & cum arcis Præfecto Iacobo Fernandez, viro cultus diuini egregio vindice ad subuertendos Pagodes progrediebatur, templa subiectis ignibus mutabat in rudera, nihilque non agebat ad reuellendam stirpium idololatriam, ex omni ditione Lusitana. In iis quanto triumpharet gaudio ad amicos scripsit, cum sparsa cerneret circumquaque superstitionis lacera membra emortua, & simulachrorum passim ruinis impostam, calcantemque dæmones Christ i crucem. Habuit quidem laudis huius Socios è nostris alios; illud eius peculiare, & proprium quod cæli Regina morientem conspectu suo dignata est. Rem scribit vnus ex iis qui aderant in hæc verba. [Deus ad se hoc anno, inquit, P. Ludouicum Goes euocauit, Iacobi Apostoli Sacro dic. Huic statio erat ad ædem Deiparæ, leucis pro-

74.
Ludouici
Goes obitus.

pè ab Goa quatuor illic morbo prostratus, in hoc Collegium defertur, ubi paucis diebus conualuit; sed annum prouectus ad sexagesimum, & diuturna pridem exhaustus ægrotatione, nunquam in vires pristinas rediit; quin & in peius ab se quotidie defluens, ubi defectionem persensit imminere, postremo sacrorum præsidio muniri voluit. Paulo quam spiritum efflaret, adstant lateri è Patribus nostris & fratribus, ipse vultu ut erat ab iis auerso rogatus est ne grauaretur ad illos tantisper conuertere; respondit sinerent modo se hoc situ iacere, sibi enim Virginem Dei matrem illinc adspectabilem adesse. Nec erat tamen vlla eo loco de qua intelligi posset eius effigies: tam impenso illam studio coluerat viuens, ut credibile sit, voluisse solari moriturum] sic ille: & quidem haud temerè; supræmum enim, & quasi palmare vitæ suæ opus, Regina Virginum dedicarat Ludouicus, quo peracto Goam æger venit mortem obiturus. Conatus omnes pridem intenderat ad Deæ magoræ flagitiosos cultus abolendos, inter quos narrauimus, sumptu publici pudoris ali solitas meretrices quæ gratuita corpora poscenti cuilibet in Deæ turpissimæ prostituerent honorem. Euicit tandem Ludouicus ut simulachrum, & templum, & quantum erat infamis illius prostibuli deleretur, primusque manum operi admouens simulachrum confregit & dispuluerat; templum vero quod esset amplitudine, & magnificentia sumptuosum, situmque loco, si quod vsquam in Europa, & Asia peramceno, atque conspicuo; meliori consilio seruandum putauit, impetrauitque Goa fortibus literis ab iis qui præerat, ut ritè purgatum ab omni turpitudinis veteris graueolentia, & umbra, Conceptæ Virginis integritati sacraretur, sapienter præfagus illibatam Deiparæ splendorem coruscaturum inde magnificentius, vnde meretrix Dea propudiosis honoribus ab insano populo culta fuerat flagitiosus.

75.
Francisci
Lopez mors.

Francisco Lopez martyrij titulus primas debet, ubicumque ipsum locauero; sed sequor ordinem temporum, quem suus cuique obitus assignauit. Lopez gente Lusitanus, annorum vndequadraginta, viginti ex iis egerat in Societate, duodecim vero in Indiis; vir doctrina quidem mediocri, sed multo vberius virtutis efficientia, missionum Orientalium magno vsui par: in ijs concionando fere versatus est, melle ingenti animorum; eaque vi pœnitentiæ, & doloris sensum, sceleratorum pectoribus infigendi, ut raro diceret quin auditorium in apertos fletus vndique rumperetur. Cocini degentem offenderunt naues è Lusitania quatuor Octobri medio anno 1568. quibus Ludouicus Ataides nouus Indiæ Prorex vehebatur: quinta iis adiuncta mox Goam perrexit Apostolorum Simonis, & Iudæ festo die. Naui cum imperio præerat Ludouicus Mello vehebatque centum quinquaginta ex Europa, demptis paucis nobiles Lusitanos: de nostris vero P. Franciscum Lopez, cum tribus fratribus Antonio Dionysio, Ioanne Caruallio, Manuele Lobo & adolescente, qui Societatem initurus petebat Goam, ubi cum aliis expectabatur à Provinciali: cursum læti tenebant postridiè haud procul à littore; & Ciallem

lem præteruehebantur, cum ex insidiis biremes quindecim Maurorum & trieris in eos inuadunt: ij Calecutio egressi, armis velis, & remigio habiles pugnam cantu barbaro cientes velut præda iam iam potituri adoriuntur nauim, & alis conclusam duabus cominus, eminus quatunt, & impugnant. At hæc omni bellico instrumeto, & milite valida impressione illam hostis primam, non fregit modo animose, & fortiter, sed aliquot ictibus liburnas eorum depressit binas, tertiam obruto latere altero mutilauit, instantique nihilo segnius in pugnam, pertinaciæ barbarorum exitium aliquod perniciosius imminebat, nisi vel incuria vel casus in nostros illud reuoluisset, scintilla haud scitur unde aut quo modo, correptum sulphurarij pulueris commearum in flammam rapuit, quæ puppim primum & ex ea certantes magno fragore in auras excussit, tum nauim reliquam multis locis incendit. Lusitanorum plus centum in mare desiliunt; partque à Mauris suorum eade iratis necantur; redemptioni pars reseruatur. Nostros quatuor, cum paucis aliis extrema in prora, mortem operientes, & parantes, cum inde quoque incendium pelleret, in mare adigit suprema necessitas, si quid spei fors daret experturos. Lopez obesitate corporis, natando inhabilis, ad trierim Maurorum à qua propius aberat enititur cum adolescente, qui post elapsus à barbaris, quæ ipse spectauerat retulit; Patrem uidelicet ex tonli verticis recenti corona, pro sacerdote agnitum fuisse, humaniter sublatum in trierim, interrogatum admodum comiter, an uellet nomen Mahometi dare, vitamque hac lege redimere; execratum vultu ipso tam impium nefas, & professum clarè se nunquam facturum. Hic uero Mauris intentantibus hastas in aduersum pectus, & vibratos in caput acinaces, nisi Christum negaret, stetit intrepidum, eademque constantia respondisse, Christianus sum, mortemque pro Christo libenter oppetam. Nec uerbis ulterius acta res; in illa professionis Christianæ illustri generositate Saracenus medias costas transadigit; alius caput ingenti uulnere diuidit; in mare prouoluunt cæteri, & extantem pergunt conficere lanceis, donec mortuus mergeretur. Rescitum ex iis qui prælium spectarant, complures etiam à Mauris, conditione mortis deuittandæ sollicitatos ad cultum Mahometis; quos uero, quàm multos robur sapiens inuicti pectoris, vitæ huius fluxæ ac mileræ pro beata fecerit contemptores, nouit vnus qui cælo assertos, inter martyres coronauit. Religioso quidem viro ex Sancti Francisci ordine: optio eadem quæ Patri Lopez posita memoratur, morsque propterea illata quod Christo inhærens eam reijceret; quod idem refertur de nostris duobus Caruallio, & Lobo, quanquam de his nihil admodum liquet, nisi eorum alteri, & incertum cui nam, biremem prehendenti caput ferro demessum. Quarti denique prodigiosa planè tot ex mortibus vita & incolumitas inter ignes, & aquas, & gladios, primum illic in mari deinde hostium manibus.

Fuit is Antonius Dionysius annos natus duos, & triginta, Theologiae studia etiam tum pertexens, & initiatus diaconi gradu. Quo pacto

M m 2 mari

76.

Dionysij
ærumnæ
constantes.

mari emerferit, quas exegerit ærumnas in seruitute barbarorum, simplici stylo referamus. P. Organtini Gnechij Brixiani qui audita illius iam liberi ex ore, datis ad Franciscum Borgiam Generalem literis perscripsit. Hodie, inquit, F. Antonius Dionysius appulit, quem tenebant captiuum Mauri, recensuitque nobis suos casus, P. Francisci Lopez, & aliorum necem. Ac de se quidem narrat, sibi iuxta nauim fune prehensopendentine mari mergeretur, malum anticum in caput ruisse; semimortuum eo ictu à Mauris tentum, quibus cum aliud ex naui nihil prædæ flamma reliquisset, in littus regressos; illic à conferta ipsorum turba quæ littus compleuerat, se cum eiusdem fortunæ sociis ut est gentis crudelissimæ mos, omni conuitorum genere salutatum, cunctis ad necem, omnes poscentibus excepto nemine. Spoliatos deinde vestibus, & prorsus nudos, in varia sparsos, & abactos loca, prout cuique quis in partem prædæ obrigerat. Se in pagum abductum, vocabulo Capocatum secumque plus triginta Lusitanos; fuisse illic nudum in compede, summisque miseris cum alio quodam, ac dum ibi moratur agnitum pro religioso, Maurique indicio, à quo visus olim Cocini fuerat, domino proditum; seruatum nihilominus abhero in viuis, è illi cum eo redemptionis pretium interiret, sed peius quadrupede tractatum. Occupari solitum purganda domorum quatuor oriza (qua fere gens illa vescitur) quod opus cum probè & commode obiret, ventitasse ad illum Mauras anus cum oriza, & purga orizam meam pater; imperasse, sputisque interim faciem scedasse, cœcidisse pugnis, & omni contumelia vexasse. Herum pueros missitasse qui bufones, & ranas è lacunis & paludibus ducerent, iisque comedentis, & quiescentis os verberarent. Dormienti quoque subditum iisdem à pueris gladiolum aliquem, post vero malignè velut ab insciis resectum, concurrentibus & proclamantibus, se à Patre ad necem designatos, pugnisque calcibus, & aliis quæ longum sit scribere, confictam calumniâ vleiscentibus iniuriam. Vnum id misericordiæ afflictio concessum, palmaris tela qua pudorem velaret. Diebus aliquot elapsis, cum ad alium transisset herum, bis enim venierat, in conferuum incidit iuuenem, cui ex inopia redemptionem desperanti, Mauri persuaserant Mahometem. Iamque ad solennem circumcidendi ritum dictus erat dies, comparataque vniuersa: cum illum Dionysius accersit, noctemque in eo erigendo, & corroborando solidam, insumit tam prospere, ut assurgeret miser, & in gradu fidei Christianæ firmus consisteret. Die postero Mauri frequentes adsunt deducturi iuuenem in fanum ad iurandam Mahometi fidem. At is liberè Christianum se, falsus Mahometem eiurat, suas de cœtero sibi res haberent, denuntiat; fixum sibi esse in Christo viuere & mori. Quo frustra modis omnibus impugnato, in Dionysium denique iram vertunt, velut mutationis eius tam subitæ auctorem, eique mortem propterea intentant. Quibus ille constanter; sibi vero mortem ex voto venturam, quæ tali de causa inferretur: Sedauit tamen furentes Deus, & ab eo atque à iuvene, abstinere cruentas.

cruentas manus. Non tacebo quanta vi egerint sacrificuli sanorum Castigales, ut Lusitanorum aliquem impetrarent Dionysium nominatum, Mahometi suo immolandum, sponcione data victoriæ, si concederetur, in perpetuum obtinenda: tandem placuit Deo tot malis eum eripere, aureis centum quinquaginta eius libertas redempta est, nec tamen prius amissus à barbaris, quam eius capiti, clerici coronam igne inurerent. hæc nobis Dionysius retulit in quibus multa coactus omitto nauis ad discessum iam vela explicante. Hæc de Dionysio Organtinus: alios è nostris fato prospero functos in India post pauca subiungam.

Nullum in rebus Orientis horum historici temporum annum habent hoc anno 1573, illustri memoria digniorem. Mouere arma contra Lusitanos potentissimi quinque Reges, coniurati gentem excindere, ac ne vnum quidem vel ad præteriti monumentum vel ad spem futuri in viuis relinquere. Has pridem animo fouebant iras, sed nec mol. tollendæ tam immensæ sufficiebant soli; nec ad suas cuiusque rationes priuatas, accommodabant facile commune fœdus, donec illos ad hoc adigeret præsentis damni necessitas, & futuri merus ab Ludouico Ataide Prorege iis incubuit. Nam ex Europa vir fortis & præstans, ad regendam Indiam appellens, miratus est Regem totius pœnæ Malabaris Zamorinum imperitare mari vniuerso, percurfare illud grandi birenniũ numero turmatim diuisarum, totis oris grassari prædæque ducere nauium etiam onerariarum, & Lusitanorum quorum haud parua multitudo ab eo capta seruicbat; eratque continua hæc clades, & probrum clade longè acerbius, Classem itaque regiam strenuo milite, apparatuque omni eximie armatam in duos partitus iustos exercitus, alterum iubet oras boreales; australes alterum lustrare, vtrumque ducibus experientissimis, nempe cis, & trans Goam ad Comorinum ab vsque Cambaia. Nec longum, & australis dux classis Menesius, bello clarissimus, maritima obiens tractus Malabaris, naues Zamorini multis præliis laceffitas, alias cepit, nonnullas depressit, vniuersas disiecit. Inde in posterum ne quis restaret prædonibus receptui nidus, quas arces sibi statuerant in variis portubus, vnde prodibant ad latrocinia, & quò raptâ in tutum conferebant; omnes cepit, omnes solo æquavit Prorex; alias vero inædificauit fluminum faucibus quæ portus illos efformabant, sed nouo ex canone ac stylo præclarè firmatas quibus demum rebus tanta confidentia patratæ, acriter ic̃ti sunt Reges illi, quorum erat ad mare ditio, & Lusitanicæ confinis. Sibi ergo quisque dum timent grauitè, pro se quisque in fœdus clandestinum, secretò conspirant: iurantque internecinum exterminando Lusitano communi hosti bellum: & erat proflus Lusitanorum, & Christianismi conclamata res in Oriente, nisi defensionis suorum Deus, miris modis, & supra morem potentibus adfuisset. Instructu enim barbarorum ex multitudine innumerabili constante, nostrorum paucitas erat penitus obruenda, quantacumque ij fortitudine pugnaissent. Idalcanus militum habebat millia nonaginta, præter promif-

77.
Lusitani tota India bello appetuntur, & vincunt.

cuam aliorum turbam qui victoriæ securi ad legenda spolia conuolarant. Regis Guzarates, exercitus millia excedebat sexaginta, Zamorino demum sexta parte inferior numerus militabat, quam ego summam bel-latorum, earum infimam quascumque scriptores referunt, collegi vt suspicionem tumoris ab hac narratione auerterem: sunt enim qui peditu-m ponant ducenta quadraginta quinque millia; equitum sexaginta nouem. Accedebant docti ad bellum elephantes trecenti sexaginta cum Izamaluco: cum Idalcano ad bis mille, & vltra tormentarium instru-mentum qua minoris modi qua maioris ad cannas prope modum trecē-tas: sic pulchrè comparati, arces quisque suis impositas finibus susci-pit expugnandas, Goam Idalcanus, Izamalucus Chiaulum, & Bazainum, Cialem, Zamorinus totumque simul tractum maritimum qua triremi-bus qua longis nauibus octoginta, præter multitudinem scapharum con-uehendæ annonæ, aliisque vlibus expeditam: Paulo ante Aceni, qui suas & ipsi in hac coniuratione agebant partes, aduersum Malacam classē duxerant nauium sexaginta; eodemque tempore Madunius Zeilanam ditionem armis parabat appetere, & de Goa quidem actum erat, si eam potius constanter aggredi quàm cautè cœpisset Idalcanus, adeo illam Prorex necessariis ad defensionem exhauserat, vt illum conflaret exer-citum duplicem quem ad oram vtramque Indiæ mittebat, quorum alter quingentos, octingentos alter inde auexerat milites. Sed moras terente Idalcano legendis ad machinas librandas idoneis sedibus, & diruendis leuioribus propugnaculis quæ sinum obtinebant inter continentem, & Insulam medium, tempus dedit ad reditum, & opem ferendam exerci-tui vtrique: extra meas lineas iero si velim clades barbaris inflictas me-morare, siue hoc ad Goam, siue aliis terra marique præliis, & obsidio-nibus Ciales & Chiauli; facinora item Lusitanorum nobilium gloriosa quæ ab historicis iure celebrantur: quin & auxiliij diuini aperta mira-cula quibus sui magis imperij ptopriam quam Lusitani causam propu-gnauit, cum armis in Christum quam in Lusitanos haud paulo infe-stioribus barbari furerent. Naues septem Malacæ subsidio venere, die Virginum vndecim millium anniuersario, quarum vnus in nostro Col-legio seruabatur colebaturque sacrum caput, ab his nauibus hostiles ad septuaginta, captæ, demeræ, dissipatæ. Nec multo post Iacobus Me-nesius exigua classe nauigiorum varij generis Zamorinum fregit, eius-que potentem exercitum profligauit. Exinde Ciali opitulaturus in il-lius portum, per fulminantia hinc inde hostium tormenta subiit, testan-turque complures explosos iis globos nostrorum qua pectori, qua dor-so incussos, ictu imbelli concidisse, vno illorum attractu emortuos. Ad Chaulum vero octingenti, qui arci præsidio erant Lusitani, prouocati ad pugnam ab Izamaluco ethnicorum militum septuaginta millibus su-perbo; die BB. Apostolis sacro, tantam cædem eorum edidere vix vt me-dia pars multitudinis tantæ euaserit. Deum nempe, ac cœli Reginam interfuisse prælio confirmant prodigia quibus victoriam sunt adepti.

Accu

Accumulatis retro in aggerem undis, refluxum mare per tres horas accessum sustinuit, ne sicci littoris oram barbaris nudaret ex qua debilitatem arcis aggredierentur partem. Ad hæc omnes eorum machinas repentinus extinxit imber, cum ex præcedenti eorum iaculatione glandium quadragies mille coaceruassent Lusitani. Postremo aciem Lusitanorum primam quæ prælium iniiit, præcessit adspectabilis matrona, ornata regio, & terribili specie, quæ subinde respectans, suos animabat; hostibus minabatur: qui pacis postea impetratæ conditionibus acceptis, videndæ matronæ vehementer petebant sibi copiam fieri, maioremque humana prædicabant quæ tot arma & tela incolumis, & intacta spreuisset, iis vero imago Deiparæ cum esset exhibitæ, velut eandem quam viderant, profecuti sunt adoratione, muneribus, & quidam etiam superstitionis patriæ eiuratione. Octingentos istos generosam manum ducebat Franciscus Mascaregnas vir bello inclitus, virtute illustrior, nactusque tunc milites haudquaquam sibi dissimiles.

Ad nostros redeo qui religiosis accincti armis nunquam non & ipsi sterere in acie, maximè cum essent barbari exscensione prohibendi ut ad Arguinum, ad Passum-siccum, ad Benefarinum, vbi & sæpius, & cruento Marte certatum est. Præibant in pugnam Lusitanis, incendiabantque illos verbis, & obiecta quam manu prætendebant Christi pendentes effigie, præsto erant lethaliter faucis, ut eos supremum absoluerent, & ad mortem iuarent Christianam: nec omnes redibant ex illo præliorum æsta salui, & illæsi, ut enim ad Goam nihil grauius passi sint, quam ut tenti à barbaris aliqui, liberarentur à suis eodem die; verum ad Chaulum P. Petrus Colatus dum in sauo flagrantique conflictu Lusitanos ad pugnam ingenti animo inflammat, aduerso pectore glade perfossus est catapultaria & post octiduum fortiter obiit. Goæ sex alios ex quibus quatuor sacerdotes, causa dissimilis abstulit: ibat obsidio in mensem iam decimum, cum media hieme, quam illic non frigora sed imbres metiuntur, tentant barbari postremis conatibus locisque variis irruptionem in insulam, & magna suorum repulsi strage, de expugnanda Goa desperarunt, quare rabie retorta in Salsetanam continentem, vbi sacrilegio immani ædes sacras quinque, in suorum equorum stabula deformassent; nihil in eam sceleris omiserunt; eisdemque Choramo calamitates illaturi, eorum manipuli aliquot eò transiere. At enim Patres penes quos eius loci cura, vallo, & aggere Dei domum validè munierant, & Christianorum intrepida feruensque alacritas hosti barbaro in armis occurrens, adeo illum exterruit, ut ne moto quidem certamine, pedem retro, & audaciam verteret. Atque in hos tandem euentus vanuit fœderatorum bellum, qui sibi denique consultum putarunt, si ad pacem petendam confugerent; eaque opimis ad rem Lusitanam, & honorificis conditionibus vtriusque sancita est. Verum antehac dum bellum arderet, in eam amona difficultatem reciderat, ut nihilo mitius in vrbe fames, quam foris gladius, sauiret, interceptis enim ex Idalcani regno

78.

Mortes nostri in militibus & ægrotis iuuantis.

commea

commeatibus Goam conuictis, non sinebat hiberna tempestate clausum mare, aliunde illos conuehere. Hoc rerum angusto, Patres suo partim, partimque corrogato, quadringentos alebant, tum nostros, tum pueros, tum aegrotos, in Collegio, seminario, & nosocomio; cumque iis trecentos alios, è plebe militum præsertim egente, & misera; nec vero illorum caritatem, vna ista exhausit beneficentia; vulgata in populum lue, ab iis statim ad opem accursum est, animosque Christianis officiis iuuandos, & quidem studio, sui aded non parco, vt Collegium quoque lues inuoluerit, & de centum, & eo pluribus collegios aegre quinque aut sex intactos omiserit. Successit morbo, deterior alius febris dira, & pestilens, inauditis affecta, & contrariis impressionibus, cum velut igni alios vreret, frigote alios congelaret, emorerentur omnibus cum pedibus manus, demumque cassis remediis omnibus interirent. Continuus igitur, & immensus labor, in subleuandis animorum, & corporum tot malis, addo quod & morbi popularis afflatus communis sex illos nobis quos dixi eripuit; inter quos dignus peculiari laude P. Melchior Nunnus, & P. Baltazar Diazus. Sed de illo nobis libri sequentis initium, & narrationis ordo, eius in Iaponiam iter, & gesta subiiciet totusque in rebus Christianorum, & Societatis per ea regna is liber versabitur: de aliis breuiter quod literæ Indicæ suggerunt indicabo.

Fuit Baltazar Diazus vir magnis dotibus ad concionandum, sed eius muneris partes primarias agebat pietas, diuinæ gloriæ studio inflammata, non eloquentia meditata concepta regulis, nec multæ literæ, quibus, si demas Thologiæ de moribus quantum sufficere poterat, leuiter fuerat aspersus. Nauigauit ad Indos ex Lusitania anno 1553. & proximè sequenti. Huic Melchior Nunnus in Iaponiam profecturus vices credidit suas in gubernatione Prouinciæ Indicæ, sed electione Paulo post collatis Patrum sententiis prudenter improbata, vitioque damnata usurpatæ præter ius potestatis; cessit vltro Nunnus illorum iudiciis, & quem ad eam admittendam obedientia impulerat; ad omittendam libenti animo modestia induxit. Deinceps igitur concionibus habendis se dedit penitus, in quibus quantus, & cuiusmodi esset docuere mox populi, & nobilitatis, concursus ad eum audiendum, quibus omnis temporum angusta esset amplitudo, cogereturque sub dio, & per hebdomadam sæpius; interdum etiam in die bis dicere: ferebatur vero eius oratio, pietatis impetu ita vehementi, vt subinde viribus lingueretur, essetque de pulpito, brachiis aliorum in cubiculum reportandus: quam porro mirabili sementis vbertimæ prouentu, vel hoc vno probetur, quod Goæ ingenti ex multitudine, vix vlla fuerit residua meretrix; aliæ maritis collocatæ; traductæ vltro in pagos aliæ, ab amansis procul, & periculo turpitudinis recidivæ: fuit inter maximè famosas formaque & diuitiis pestilentes, quæ vitæ præteritæ horrorem non ferens, è media surgeret populi concionæ, multaque cum acerbitate lachrimarum & doloris,

loris, magna voce execraretur sua probra, sponderetque Deo emendationem, quam & mox præstitit, ciuitatem egressa, multis cum aliis, quæ olim publicè sceleratam secutæ, æmulatæ sunt pœnitentem. Quin & ipsis ex infidelibus erumpebant subinde qui Diazio dicente, palam sua detestarentur simulachra, & Christianis baptismo adiungi flagitarent: ex eiusdem vero familiari consuetudine haudquaquam parciùs Dei cultus & animorum crescebat utilitas, erat enim omni hominum generi tam grata & accepta vt nihil non ab iis auferret, quod eorum bono fieri suauisset, tanta erat efficacia spiritus in eo loquentis, & auctoritatis qua summe venerabili pollebat. Restituta in melius per biennium Goa, censuit Quadrius Prouinciæ præses, egentissimam diuinorum, Malacam, non posse ab vilo fel eius quam à Diazio iuari; quare illum sub diem Christi resurgentis anno 1556, illuc eum misit, cum potestate procurandi res nostras in Iaponia & Moluco, quas inde propius spectaret. Carebat pridem nostris hominibus Malaca; ex quo enim lucrifames sacrilega Aluarum Ataidem transuersum egerat, ad intercludendam legationem Xauerij in Sinas, iusserat sanctus nostros omnes urbem deserere vindictæ ream quam postea luit, nec redierat dinceps in eam Societas, quamuis illac nonnulli petentes Iaponiam obiter transirent. Eò aduenit Diazus incredibili omnium voluptate; prodeuntis foras viri & pueri cerratim manus ad osculum prendere, isti Patrè sanctum vocare; rogare illi vt istis beneprecaretur, ita solitis olim cum Apostolo Indorum Xauerio, cuius amorem, & reuerentiam eius in posterum fratribus quasi hæreditate debitam conseruarant. Quæ res Diazio acres stimulos, sapienter putanti eadem se illa honoris compellatione qua quondam Xauerius à populo afficiebatur, vehementer obstringi vt illi se quam simillimum exhiberet, viuendi Sanctimonia, & agendi; etsi vel sola urbis profligatissimæ facies fat erat ad caritatem Diazij igne insolito vrendam: hæc tanquam patria communis, seu melius dixerò, nationum Orientalium commune hospitium, omnis generis sectas, omnis cæli & Soli trahebat mercatores, suorum non minus diribitores flagitiorum, quàm mercium, & mutatione incolarum perpetua damnata videbatur ad improbitatem quam nuper exuerat resumendam. Scio & lego Diazium insimulatum apud Borgiam Generalem inconfulti ex pulpito ardoris, & licentiæ in carpendis apertius vitiiis, & curatione acriori, quàm ferret eorum mollities qui malis suis lethaliibus gaudebant. Sed enim urbem tam inuerecundè facinorosam, & perditam, alius dicendi non decebat character, nisi quem amico Basilio magno Nazianzenus attribuit, cuius in consimili argumento, eloquentiam nominat, flammaram imbrem ab inhibenda vlcera, quæ scelerato vsu in grangranam ducta, nisi ferro, & igni sanabilia non essent. Vt cumque vero priuatam aliquem, iure an locus pupugerit, publico certè mirabiliter, profuit.

Fræquentissimus est & longinquus Malaca in Siamum, in

N

Iapo

79.

Conuert.
animorum
factæ à P.
Diaz. & c. u
obitus.

Iapones, & Molucenses commeatus, isque per maria tempestatibus, & ventis si alibi vsquam formidabilia, & nauigantium cladibus naufragiisque infamia, maxime vbi typhones regnant quorum violentiam explicuimus suo loco; ruebat in ea pericula cæcus hominum stupor, animo non tantum criminibus, pœnisque obnoxio sempiternis, verum etiam nouo insanix auso iram numinis proritabat, sublatis secum in easdem naues concubinis. Egit aduersus hunc stuporem è pulpito ea contentione Diazus, vt cum denique ad sui, & Dei cogitationem metumque excitaret, aboleretque tantam dementiam: ventis itaque ad vela vocantibus, tam multi ad eum mercatores, nauæ, milites confluebant, vt expiandis illorum animis, nox esset diei coniungenda. Illud singulare, summiq; ad religionis integritatem, & prouectionem momenti, quod legem ferendam persuasit qua clauderetur aditus Saracenis, potissimum vero Cascigibus ad Mahometem ethnicis inferendum. Exspirabat hæc lues hominum, multis procul ex locis Meca, Cairo, etiam Constanti-nopoli, & Lusitanorum nauibus uehebatur ignaris quam pestem ueherent quod mercatorum ornatu & specie venæna tegerent transmissique in Siamum, in Iauas, in Molucum, insinuabant se regibus ethnicis, promulgabant solennes criminum omnium condonationes; datis syn-graphis pollicebantur mira suo illo in turpi, & probroso præstanda paradiso; profeminati denique Alcoranni stabiliabant obseruationem. Queruntur, & desent literæ quæ à Patribus in Europam ex Molucensibus insulis scribebantur, partem earum præcipuam ab impiis illis Saraceno-rum Apostolis, impuro Mahometis fœdatam dogmate; eam vero nomi-ni Christiano, & Lusitanis conflatam inuidiam, vt qui eos antea legatio-nibus frequentabant ad impetrandos homines per quos à cultu fallorum Deorum perducerentur ad Christi fontem; postea induti Mahometem, armarentur ad eorum interneccionem: refert Diazus recens in Siamum appulso Casciges tam auidè à populo auditis, vt hianti ore ex dicen-tibus penderent, dicerentque illorum hauriendis verbis tanquam aura cœlesti se refici & interius consecrari. Quod magno subdit pudori mihi est, quoties aliquid de diuinis scripturis audio, quibus inest re ipsa virtus vitæ æternæ. Eidem Diazio Malacam nauiganti comitem se de-dit ex iis Cascigibus qui se legitimo Mahometis sanguine iactabat, hunc nauis præfectus Baticalæ leucis Goa viginti exceperat; multo armato-rum satellitio cingebatur qui diuinis illum colebant obsequiis; Malacam autem petentis mens erat, illinc traiciendi in Borneum, vbi familiaris illius symmsta, concionum suarum cantu pestilenti amplissimam insu-lam dementauerat Mahometi, eratque in tanta veneratione, vt occur-renti Rex Sumbaia exhiberet, hoc est humum fronte tangendo cum salutarer, quod solia filijs patres, reges à clientibus exigunt: ab hoc igitur exorsus Diazus cum Præfecto sic egit Malacensi, vt promissione magnis cautionibus firmata adstringeret hominem ad relegendum ma-re in Indiam cum venti primum adspirarent. Post hæc erumpens in
sugge

suggestum, quo solebat dicendi fulmine, legem ferri expressit perpetuam ne quis Saracenus, aut Arabs, aut vndecumque Maurus, palmo vltra Malacam Lusitani vllius nauigio ferretur.

Iam contractus ibidem, & commercia negotiatorum vna lucri regebat, non conscientia amissis, & in meras fraudes dolosque descuerant: ipsimet clerici, forte iuris ignari, iniquo scenori palam dabant; quam item Diazius partem operæ suæ fecit, reductis ad æquitatem commercii, & mercatoribus ad rectam Christianamque mentem. Quod non sola pro concionibus damnatione auaritiæ affectus est, sed iuris, & rectæ explicatione, qua statis diebus æquas contrahendi tradebat regulas, quæ mercatoribus ita placuere, vt scripta conuenta ad eum deferrent expendenda, exigendaque ad iustam optati lucri moderationem: impudicitia præterea iniecit franos, Malacæ proiectus quàm totis Indiis volitanti ob deliciarum immensas illecebras, & lenitatem cœli mollioris. Ornatu femina incedebant, sic incomposito, & lasciuo, agebantque palam adeò licenter vt bacchanal perpetuum annus totus referret; & aiebant maritos ita velle, quamuis essent fortassis concubinae plures quàm vxores; quare nec sacris in ædibus nisi raro admodum comparebant, multo minus ad audiendum Dei verbum. Verum vt cœpit Diazius tonare ex pulpito & fragorem exerere minarum cœlestium, quo ciuitatem succuti oportebat dilo corporis, & animi lethargo captam, eam mox ad se traxit frequentiam quam templum non caperet; sed partiri hebdomadam diuersis cœtibus oporteret diemque vnum viris, alterum feminis, mancipiis tertium, tribui; quin & tenti podagra, membrisque aliis, ad eum audiendum, aliorum humeris ferebantur: dicendi porro argumentum, auditoris dictatis necessitas. De horrenda peccati grauitate, pœnisque illius temporariis, & æternis. Cumque ad effrænis & inueteratæ luxuriæ medicationem nihil sit aditu crebro Sacramentorum potentius suadere illa tam feliciter aggressus est, vt persuaserit, cœperintque adiri octauo quoque die, cum prius annuo Ecclesiæ præcepto rari essent qui satisfacerent. Atque hinc illico matrimonia honesta, concubinarum expulsio, Christiana cultus, habitus, oris & agendi modestia. Diuersam tamen ab hac inuit viam, ad eximendum morte, luto suo incoctum notumque concubinarium. Valebat is opibus, & subtilitate ingenij, eratque assiduus Diazij auditor, nec tamen extricabat sese à feminis quatuor suæ turpitudini mancipatis, ex dicentis ore id solum adnotans quod ingenium oblectabat: ex quo factum subinde vt etiam ex Patre quæreret de locis obscurioribus S. Pauli; & pater ignarus quid animantis esset quantoque illi potius expediret salutem in sacris paginis, quam acutas feruari expositiones, dabat quærenti operam libenter, & difficultates explanabat; quarum solutione mirè gaudens pergebat nouis Patrem occupare dum tandem admonitus cui discipulo magisterium suum commodaret, fingentem aliquando quædam S. Pauli se minus assequi, aliis eiusdem Apostoli acriter conuenit, quibus negat hominem

animalem quæ sunt Spiritus Dei percipere; interrogansque vitam cuiusmodi duceret? quales feminæ quatuor quas domi haberet? quàm indigna sentiret de Spiritu sancto, quem sibi suo in cœno putrescenti afflaturum fingeret radios ad introspectanda Apostoli arcana de quibus scitabatur. Hanc vero dissimulantis laruam, probique personam quid aliud esse nisi propriæ conscientiæ pudorem, & alienæ metum, reprehensuræ alioqui, publicè impudicum? qui Pauli occulta mysteria tam curiosè indagaret, cæcutire ad lumen naturæ ipsius docentis nihil Deum latere, non vereri homines præ Deo? verecundiæ timore non affici grauius quàm ignis æterni? Iam si tantum aueret inrelligere Pauli sensus, æquum esse ne prius animum obscurioribus fatigaret, quàm comprehendisset perspicuos & disertos; quale id quod eum spectabat tantoperè *neque fornicarij, neque adulteri, neque molles regnum Dei possidebunt.* De his ipse quid tandem sentiret? secutusque interpretari ea verba, tam appositis hominem rationibus expugnauit vt Paulus quem antea curioso solum libabat ingenio, totus in eum descenderet. Sui ergo iam non falsus inspector, suæque infelicitatis non fictè conscius, Patri se integre docilem obtulit; concubinas, eiecit, confessione vitam eluit vniuersam, & alius denique ab eo qui fuerat totus vixit. Protulit quoque se erga infideles Diazij virtus vbique frugifera. Festis de meridie per urbem incedebat, multitudinem secum puerorum trahens, palmarum ramos subinde gestantium, à quibus mysteria fidei, & præcepta legis Christianæ concinebantur modulate, quod inuentum ciues ita delectauit, vt senes ipsi ac nobiles Lusitani, clauderent illud agmen sequerenturque pueros & cantus cum iis iungerent. Sub hæc aliquo in foro, vel vbicumque commodius consistebant; illic Diazius, sermonem habebat ad ethnicos quos magno numero adlegebat cæteris vel oblectatio, vel curiositas: illic diuites Lusitani, singuli seruos quorum interdum ad centum alebant ex nationibus variis; mittebant ad Patrem audiendum, cuius tum doctrina, tum recitatione puerorum quos instituerat ad mysteria fidei explicanda, nunquam vacuum rete ducebatur, sed semper aliquid fiebat prædæ, captique mox plenius eruditi, piscationi aliorum insistebant, nec vnquam Dominicus exhibat dies baptismis solennibus vacuus. Verum huic Deus latiore spondebat in regionibus longinquis, segetem animarum, si licuisset eò proficisci. Solor insula est nono fere ad antarcticum gradu, milliariibus Malaca mille, Sandaracha diues. Hanc è regione, amplior alia respicit, tribus vix leucis ab ea seiuncta; tertiam denique vocabulo Timor, leucis quadraginta negotiatores commerciis frequentant: incolæ alij alijs ægre magis de homine retinentes, feri, sine Deo, ex leges, nisi quæ illarum maximam Casciges quatuor, ex Bengala duo, ex Calecutio, totidem, Alcoranno suo deprauarant, & in ea populum constarant Mahometo, fanumque dedicarant. Reliquarum duarum incolæ, huiusque ad eò bona pars, in religionem Christianam mire proni & cupidè illam complexuri, si ad manum fuisset à quo illam audirent. Nam

&

Lusitani quos illuc egerat Mercatura, multos passim persuaserant Christi iugum, & nominabatur Ioannes quidam Soares cum honore, qui Regem Libonamæ, vrbis primariæ cum proceribus ducentis, Christo addixerat; & siue is ipse, siue ab hoc diuersus quod certo conijci ex locitabulis non potest, nobilis inter Lusitanos miles, Regem Soloris, & Reginam, multosque eiusdem insulæ fonte abluerat Christiano, institutus præclaris initiis latius, nisi mors illa præcidisset, Regi tamen de P. Diazio, eiusque Malacæ gestis rebus existimationem reliquit magnam, foreque si posset illum accersere, aut eius ex sociis quempiam, vt non modo id regnum, sed vicina omnia Christo nomen darent. His præoccupatus iudiciis Rex pius, primis ventis Malacam mouentibus (& oriuntur Ianio & Octobri) dat ad P. Diazium literas, quibus illum orabat plurimum ne grauaretur id iter suscipere, spondebarque itineris pretium conuersionem multorum populorum; quæ cum literæ responsum aliud non tulissent, quam quod potest à religioso viro dari ex nutu obedientiæ suspenso; stare se scilicet accinctum ad iter, & Regis obsequium; tantum vt ijannuerent quorum arbitrio regebatur, se primis Goam ituris nauibus, ad eos scripturum; Rex suorum salutem, regni que proprii, quoad licuit firmaturus, ad eum Malacam ex fratre filium transmisit, optimæ indolis adolescentulum, vt imbueretur Christiana institutione, possetque redax toti regno eius magister auctorque fieri, cuius illum iam tum, quod filiis careret, designauerat successorem. Accepit iuuenem Diazium, ea significatione animi, & sensu quem personæ, causæque dignitas postulabat, & quasi eius luero staret regni vniuersi conuersio, incredibile studium in eius contulit educationem, vt reuersus ad suos populos magistrum se illis credendi exhiberet, & viuendi normam; sed aliquanto post prudenter coniciens fore vt Goæ in Seminario, maiores ederet profectus consuetudine mutua, & æmulatione iuuenum Principum, qui ab nostris ibidem in spes easdem formabantur, baptismo illustratum Laurentij nomine, Goam misit. Pergebat interea ardentem ab iis qui præerant, illam prouinciam ambire, & multos secum ducere socios, quibus iam tum secures institit quarere, cædendis ad fabricam arboribus; & ornatum altaris omnem ac suppellectilem ædis sacræ. Sed non tulit Malaca orbari homine tam necessario, ingenij esto non nihil austeri, at hoc etiam nomine illi vrbi optando, quæ non erat sensus ad eum vegeti vt leniori stylo moueretur, nec alium sperabat, qui eius vires adæq; impletet. Re ipsa difficile dictu est ex illa eius immota statione quantum in commune redundaret bonorum: ex iis illud iure magni habetur, quod alendos suscepit, & instituendos pueros, vel morte parentum orphanos, vel infelicitate abiectos. Crescebat ingens eorum numerus, Indi, Lusitani, hybrides, qui parentum cura, & victus quærendi præsidio arteque destituti, adigebantur ad illum quoquo tandem modo exculpendum, constabantque iam corpus sceleratissimum, & maxime insolens: bimestre nondum exierat post eius Malacam aduen-

tum, & huic operi manum ante omnia admouit, nullum aded necessarium arbitratum.

Die igitur quodam è sacro suggestu ad populum de illo egit, ea contentione, & ardore quem argumento subdebat ratio; monuitque perorans, PP. Ioannem Beira, & Nicolaum Nunnium, recentes ex Moluco, vt Goam pergerent, illic substitutos, & calamitosos pueris tum primas literas tradituros, tum vero potissimum Christianam qua essent victuri pietatem. Nec plura die statim consequenti ex iis domi habuit sexaginta; post paulum centum & viginti: cuiusmodi vero diligentiam adhiberet, ad eradendas primùm vitiorum sordes quas secum attulerant; augendamque illorum emendationem, & eò promouendam, vt virtutem præferrent plusquam puerilem, breui vidit & demirata est ciuitas: obseruare fixas orandi, studendique horas, & sacra mysteria obeundi; ædes adire locupletum, & eorum mancipia Christianis præceptis informare; nonnumquam in foro ethnicos; noctibus propè singulis vrbe totam; decantandis per eam iisdem præceptis choro multiplici; ministerium famulare nosocomijs duobus impendere Lusitanorum, & indigenarum; iurantes, & licentius aliquid locutos arguere, nobiles perinde vt plebeios, quæ munera cum semel Diazius denunciaffet palam sua vice se illis committere, probabant omnes; offendebatur nemo: ludentes præterea seruare, ne in rixas, verbaque erumperent impia; irreuerentiam à templis arcere, ac si quem illic aduerterent minus modestum, minusque compositum, diuinæ præsentiae admonere sed profus admirandum, quod eorum nonnulli, cum à petulantibus, & flagitiosis, præmium liberæ reprehensionis colaphos referrent, tantum abest vt quererentur & dolerent quin imo domum alacres recurrerant, bonam illam sortem gratulaturi sibi apud Patrem: vulgo tamen erant in magna veneratione, vocabanturque Angeli Patris Diaz, & Dei nuncios; nec latet eorum quæ monitis, quæ morum candore, multos vitam mutasse in melius. Malacæ Diaz quadriennium dederat, cum Goam à Sociis ad suppetias accitus, annos illic transegit vndecim, pari semper fructu actuosissima, & feruidissima pietatis; donec ad mercedem tot annorum vocatus, octodecim maxime, quos Indorum impendebat saluti, obiit Augusti. 21. anno 1571. elatusque est celebri funere, ciuibus vniversis tanti viri iacturam lugentibus, de illius ætate tam sunt inter se diuersi qui Goa scripsere vt certi nihil ausim affirmare; nisi quod pluribus placuit ad annum sexagesimum tertium peruenisse. Sed in eo conueniant omnes, si sibi fortius imperasset, & in cohercendæ igneæ indolis quadam licentia fuisset constanter, nullis non arduis & heroicis gerendis futurum fuisse idoneum & parem.

80.
Ant. Quadrij gesta, &
Tobitus.

Superest hunc librum elaudamus Antonij Quadrij illustri memoria quem nobis annus 1572. abstulit, iactura Indorum incomparabili; vbi tredecim annos Prouincialis munere nostris præfuerat: nihil potest virtutis omni ex parte absolutæ religioso ex homine optari, qua non esset eximie

eximiè ornatus; sed præfidiis, & dotibus ad regendum tantis, vt ægrè similem inuentura sit India, maiorem neminem. Natus est patre Andrea Quadrio, nobili Lusitano, procuratore regio Santarem, quæ fuit ipsius patria, ad Tagum sita. Fratrem habuit Manuelem, Episcopum Guardia, annum ducebat vix decimum quintum cum accessit ad Societatem, & innocentem ætatum diuinis in ea obsequiis deuouit: inde anno haud amplius nono decursis cum laude excellentissimi ingenij studiis Philosophiæ naturalis, & diuinæ, quatuor vota professus est admittente Hieronymo Natali, quem gradum Ignatius tunc viuens, nisi paucis, & magno delectu ætatis maturæ, probatæque diu virtutis & doctrinæ, non consueuerat deferre: incidit ea professio in calendas Octobris anni. 1553. quo die domus Professorum, à S. Rocco nuncupata, Vlyssipone nobis fundata est. Tam longe vero aberat Quadrius ab honoris huius expectatione, vt multo prius quam de illo audiret, palam Prouinciali Roderico paratum se sifteret, ad ministeria laici adiutoris dum viueret Societati exhibenda, quippe cui de luce scientiæ, sanguinis, opibusque naturæ reliquis, nihil erat in pretio, nisi quo possent Dei causa sperni: ex quo illa sui despicientia, quam vilissimi homuli captasse memoratur obscundis Conimbricæ vicis & compitis, cruenta suimet flagellatione, tanquam publicè pœnitentis: adornabatur per id tempus in Æthiopiam, diu expectata nostrorum missio, legebantur ad eam deducendam præstantissimi quique Lusitanæ Prouinciæ Patres; huius auctor Ignatius apud Regem Ioannem tertium; Rex apud Paulum tertium summum Ecclesiæ pastorem, qui multum laudato Ignatij studio; & Serenissimi Regis voluntate, huic annuit Ioannem Nunnium Barretum, in Æthiopiæ Patriarcham, qui frustra consumptis conatibus vt amoliretur ab se id honoris etfi grauitè onerosi; rogauit Ignatium duos sibi adiungi, tum Apostolica virtute laborum socios; tum doctrinæ & prudentiæ merito, consulenti sibi responsuros, & arbitratos in perplexis rebus grauissimæ illius expeditionis. Horum quos indicabat Ignatio alter fuit Antonius Quadrius, qui concessu Ignatij gestiens, perinde vt Deo vocante cum aliis nouem eodem destinatis Vlyssipone soluit; & mensium quinque, ac dierum decem navigatione perpetua Goam denique attigit, Septembris decimo, anno 1555. quod autem viuus, quin & sanus & valens appelleret, hoc nauis Prætoria cum eo aduecti, assignauere virtutis miraculo cum multis mensibus impensæ diu notuque ægrotis operæ fuisset id pondus cui succumbere robustissimus quisque debuisset, nedum Quadrij gracilis, & delicata constitutio. Nam solido ex die, ne punctum quidem adimere poterat ad pensum officij diuini exsoluendum; noctu atque in lateribus præstare cogebatur, tantillo spatio quod interquiescentes præbebant ægroti: totum de cætero se iis dabat, nullo discrimine famularium operarum quæcumque possunt à vilissimis serualis ægroti exsolui, concionabatur dominicis, & festis; nulla vt plurimum ad dicen-

dum.

dum comparatione præter illam quam ardor caritatis, hominibus suggerit Deo plenis; hac tamen & sibi, & auditoribus experiebatur, cumulatius se satisfacere quam si longo paratu temporis, & studio improbo dicenda eliquasset. At ne illam quidem dicendi horam, habebat sollicitudine vacuam; dum iucundè à sanis audiretur, interpellabatur ab ægrotis opem rogantibus; eratque vel intermittenda, vel abrumpenda oratio; sed eam continuabat tacens, cum è pulpito recta, humilitatis benefica munera repetebat quibus eò validius mouebat auditorem, quo dictis exempla plus valent. Miserati vectores conficientem se infatigabili actuositate, rogabant plurimum, sibi quoque vt veller consulere, viuum alioqui minimè Indias visurum; nec esse operæ quam sibi imponeret, tolerabilem grauitatem, si communibus ærumnis nauigantium iungeretur. Ad hæc ipse, aiebat, æquè se nihil metuere, nisi ne sui esset amantior, & ab hoc sui asperè tractandi seueriori more remittendo tam erat alienus vt subsidia corporis deferri sibi à viris nobilibus mæstus acciperet. Verum has qualescumque forent, quibus se vltro vexabat molestias, vincebant intimæ voluptates, quæ suspensum de cælo animum recreabant, vt est Deo solenne, gerere illorum peculiarem curam, qui pro Deo seipsum neglexerint; & susceptis absque modo ærumnis sua causa, sui amoris delicias nullo fine, ac modo rependere, præter quas fatetur aliis quoque solatiis diluta sibi fuisse tædia calamitosæ nauigationis. [Inter oræ Guineæ intoleranda fastidia, inquit scribens ad nostros Conimbricam, magno mihi Patres carissimi leuamento erat, & vestrum omnium perpes memoria, & virtus singulorum distinctè animo versata, præ omnibus tamen desiderium ardens quo flagrare vos noui multa magnaque perferendi pro Christo, & agendi, hæc mei pudorem mihi plurimum ingerebant ex nimium curta, & tenui virtutis meæ supellectili, & erubescbam tot mihi vacuas occasiones elabi meritorum, quot ærumnarum, & perpeffionum: recurrebant eæ quoque animi voluptates quibus inter vos reficiebar sapius à Deo, & consuetudinis vobiscum diuturnæ iucundissima imago; nec possum negare, me vestri desiderio abreptum vix potuisse illud inhibere; sed enim animo reputantem me Dei amore (quod vnum est, ac summum in vita solatium) vestra præsentia carere; iamque illas mihi in prospectu adstare molestias, quas tranquillo in otio multis meis votis vocaueram, fuisse me prorsus consolatione maxima delibutum. Sic mente vobiscum perpetuo habitans, experiebar tritum illud, magis animum esse vbi amat quam vbi animat; & dum in naui corpore versabar; errabam animo per vestra cubicula curiosus omnium explorator, vestram cuiusque sigillatim obedientiam, precandi tempora, humilitatem, modestiam, alacritatem pietatis, sedulo obseruans.] hæctenus Quadrius ad Conimbricenses.

Menses in India quatuor nondum exegerat, cum à Patribus Goæ congregatis in Prouincialis locum suffectus est annis iunior; virtute & pruden

prudencia senex ; cuius etiam nonnulla Conimbricæ experimenta ediderat, constitutiones explicans, ab Hieronymo Natali vniuersa prope Societate promulgatas, ex cuius ipse disciplina, germanam illarum sententiam hauserat. Visa est homini iuueni hæc inopinata sui electio, tam longè ab omni officio abesse, vt abhorreret ab ea cogitanda, multo minus probanda ; quin & litis etiam aliquid super ea moueret. Quoad videns se frustra contendere, cessit denique, sed hac lege, vt se Deo & Virgini matri audientibus cunctis voto obstringeret abdicaturum se id munus, & cuius alteri cessurum, si se illi ferendo minus parem, cuiusquam iudicio moneretur : etsi nisi ad tempus aliquod supplemento sibi mandatum aduerteret. Nono enim post mense aduenit ex Europa Gonzalus Sylueria, Prouinciæ Indicæ ab S. Ignatio præfectus quo ipse onere defunctus illud in Quadrij humeros reuoluit, nec valuit deinceps Quadrius tredecim per annos à Præpositis duobus Lainio & Borgia vilis aut precibus, aut rationibus extorquere, vt eo se vellent absolvere ; nimirum vnâ aut alterâ qua Romam quotannis illos interpellabat epistolam, obliterabant centum aliâ ab iis missâ qui ei suberant, quibus obtestabantur Præpositos, ne si per Indiam, rem Societatis saluam vellent, de amouendo à gubernatione Quadrio cogitarent. Nunnus Patriarcha laudationem eius bene longam ad Lainium Generalem concludit hac assertione, tantis ad regendum præditum dotibus nec vsquam in India, nec in Lusitania vllum esse, dempto forte Doctore Turriano, subditque ad liberandam scrupulo conscientiam, compellendum esse quamdiu foret in viuis ad regendum. Iam si æquum censetur hæc à me probari distinctiori virtutum explicatione quæ illum tantopere in gubernandi munere commendarunt, fidiorem nullam inuenero quam epistola comprehensam, haud quidem iis prolixiori quas multas eiusdem argumenti dedere qui annis compluribus eum obseruarant ; sed quæ plus ponderis accipit ab auctore ; est enim is Pater Melchior Carnerus Episcopus qui ex officio Generalem docturus, quicquid boni, aut secus in Quadrio notasset, summa fide vtrumque præstitit. Ego, inquit, semper illum animaduerti in vocationis proposito firmum, & magnos gerentem spiritus ad ea quæ Dei gloriam spectarent, seu cum nostris forent siue cum extraneis tractanda, nullo cuiusquam, ne principum quidem discrimine, cuius animi excelsi & magnitudinis, multis magnisque occasionibus in India specimen edidit : habet præterea cœlitus hoc donum vt diligatur ab omnibus ; metuatur vero ab iis tantum, qui Societatis genuino spiritu non ducuntur : intimè Deo coniunctus est mihi que priuatim certò constat, Deum familiaritatis suæ delitiis, sæpe illius animum dignari ; Precationi maximè addictus ; iuuandis attamen proximis punctum temporis haudquaquam detrahit ; verba facit ad populum ; confitentes audit ; sibi, suoque affectui, partem prorsus nullam sui officij tribuit. Magnus sui contemptor, & ab iis alienissimus, quæcumque subolent aliquid vanitatis : cumque mentis perspicacitate, &

prudencia singulari plurimum valeat, sibi tamen diffusus, aliorum iudiciis facile acquiescit; quamuis dono consilij abundet eximio, & in discernendis animi motibus sagacitate mirabili. De ingenio & doctrina quod addam famæ non suppetit; notum est olim Comibricensi in Academia excelluisse præ omnibus & cum tanta rerum humanarum, & diuinarum perspicacia simplicitatem miram copulauit. Paternum planè suis animum exhibet; grauitatem vero non aliam nisi qua opus est ad exigendam obedientiam, nequaquam tamen pronus est ad iubendum: ad nauos eiusdem quod attinet, hoc possum ex veris affirmare; nullam inuenio in eo causam, nisi forte illa cum sibi subiectis profusa fuisset communicatio, interdum possit videri nimia; sed ego neque hanc reprehendo, quòd cum sit verborum parcissimus, & multis virtutibus locuples, eò quisque vberius proficit quo diutius cum illo agit.] Huc vsque Carneri epistola, & quidem etiam in laudibus parca.

Nam illa cum Deo familiaritas eiusmodi fuit, vt existens in Lusitania vbi nondum audita fuerant Constitutiones, sæpe horas octo vel diu, vel noctu poneret meditando: mente vero exinde adeò collecta incederet vt videretur continuò in rerum cœlestium cogitatione habitare. Sui bono publico seruandi tam fuit negligens vt accersendum Roma præpositi fuerit mandatum, quòd metas vexandi corporis feruori eius præfigeret; iuberetque labores extenuitate valetudinis metiri. Nam Prouinciæ dum præesset, aures confitentibus dabat quam plurimis, præsertim ex nobilitate; dicebat ad populum ea naturæ facultate, pietatisque sensu vt æqualem haberet neminem. Theologiam & artes publicè docebat, accedebant subinde responsa de conscientia dubiis quæ multa illic necessario occurrunt, in communibus regni, & priuatis mercatorum negotiis, perplexa nec facile extricabilia. Porro hæc munia complectebatur accuratione tam acri singula, vt si nihil haberet agendum præterea; ita se cuique commodabat, velut esset ad quauis alia ineptus; & inops temporis. Erat tunc Prouinciæ gubernatio valde operosa & lubrica; quod ait ipsemet, ex trienni mutatione Proregum extitisse, cum quibus tota vertebatur scena, ac velut alter se prodebat mundus, & si alias vsquam solerti prudentia opus erat, vt nauigaretur citra periculum, maximè si venti reflarent inimici; quales expertus est in Ludouico Ataide Prorege, iurato Societatis hoste: ad hæc multæ quæ nunc à nobis illic distinctæ sunt vnam efficiebant Prouinciam, Goam, Malabares, & Iapones complexam, hoc est Ormuzio ad vsque vltimum Orientem; inde ab austro ad Molucum. Quare ob diuersa, nec raro pugnantia locorum, & nationum ingenia, mansueta, barbara, Christo infensa, & Christum edocta, Prouincialium multorum sapientia, moderatione vigilantia, Prouincialem vnum præditum esse oportebat. In constituendis rebus hoc animaduersum singulare; valde difficiles decreuisse adeò fidenter vt si forent maximè faciles; faciliores contra cunctanter adeo vt si forent summæ difficiles, Similiter coram & in oculis sita, perinde seruatuna

tatum, velut essent semota orbe toto; de longuis perinde statuisse, velut illa in conspectu haberet. Verum hic in hominis capite tertius prudentiæ oculus cum de rebus certius decernat, si assessores adiungat corporis oculos, orbis eius tractus quos excolebant nostri, per se ipse omnes adire, & cognoscere voluit, vt breui saltem experimento incommoda disceret quæ sui annis integris perferrent; subiretque illorum discriminum aliquod quibus nunquam non periclitabantur; redux autem fingendis eorum molestiis ad miserendum non egeret; nec diuinandis ad eas leuamento idoneo leniendas. Qua responsione, Archiepiscopo Goano Proregi, & populo auertentibus ab eo itinere, satisfecit: ergo tabe laborans lenta, quæ febri languida eum absunebat, immensis illis & ancipitibus itineribus se commisit, illasque tantopere formidatas nauigationes, quas vltro quidem & cupidè nostri suscipiunt, verum ad subdendas Euangelio Christi prouincias, & regna; glorioso, etiam hominum æstimatione, consilio; ipse hoc solum paucos illos quos passim, & procul curæ suæ habebat cõcreditos vt inspiceret, & nosset penitius suauisq; ac tutius regeret; illas, inquam, suscepit easdem nauigationes, ratione omni valetudinis, & vitæ posthabita. In quo illud profecto cumulatissimè reddidit quod de se Lainio Genelali anno 1591. pollicitus fuerat. [Ego, aiebat, puer annorum quindecim, Societatem ingressus sum, decimum octauum in ea nunc ago, nec mihi vsquam alibi aut pater, aut mater, est; sed neque alius nisi erga Societatem amor; eius obsequiis quamdiu spirabo inseruiam, quò beneficiis vtcumque respondeam, quæ per eam à Deo accepit.] Quod fide præstitit tam religiosa, vt morti proximus, vites collegerit ad scribendas Francisco Borgiæ tunc Præposito literas, quibus suum illum erga Societatem profitebatur famulatum, ne prius illo quam vita cederet.

Dicendum vltimo, quod tantoperè contulit ad faustam eius gubernationem, haudquaquam ex vna extitisse inferiorum cauta dispensatione; vel moderatione potestatis, in vtilitates illorum, proprias & communes intentæ; verum ex eo, quo prius nihil habuit, vt suis ipsemet agendi regula fieret, & expressione omnium virtutum Constitutiones tacitus interpretaretur, quas & verbis explicuerat priuatus; & nostris Præfectus, iussus erat in vsum inducere; usque illam prope adhuc nouitiam, & informem Prouinciam perfecit: præire ipse ad ægros in nosocomia; ad pueros docendos in compita; ad despectiones captandas in publicum: pone secum nostros iuuenes trahere, & ex Prouinciis Europæ novos, quasi adhuc ad mammam infantes, succo eius augendos, donec integre formarentur. Prouectiores vero, & rem Christi gerendam ex officio sortitos prouocare re ipsa ad imitationem sui labore sollicito & ardenti quo se semper in omnia profudit quæ possent ad pietatem fidelium prodelle; & conuersionem cæterorum. Huic certè debetur Christianitas Amboini tam feliciter instaurata, quàm misere fuerat à Mauris euerfa; huic animarum millia tam multa quæ aureo illo Constantini

Proregis triennio, Goæ ac vicinis circum ex insulis accessere, & si Quadrius viuens similes Constantino nactus esset Proreges, Orientis illius Ecclesia fines suos immensum protulisset. Illum certe sibi omnes volebant, à confessionibus alij, alij, à consiliis ad expediendas difficultates conscientiae impeditiores; ille quoad fas erat, refugiebat similibus ambiguae aleæ occupari, ne periculo proprio, alieno caueret. Vbi vero Rex Sebastianus Goæ Senatum quendam instituisset Sapientum anno 1570. qui tribus per hebdomadam cogebatur diebus, & ab tractandis argumentis Mensa conscientiae regiae dicebatur, duos in illum nominatim adsciuit, qui ius in eo suffragij haberent, Archiepiscopum, & P. Quadrium, sed in hoc & alio quouis negotio rogatus, ea libertate, ac fide dicebat sententiam ut veri vnus, & iusti duceret rationem, quamcumque tandem à Prorege aut alio quolibet in partem, acceptum iri prospiceret: in quo illum hæc item efficiebat causa firmiorem, quod eius ferè iudicio velut ultimo pondere, reliqui ad negandum, vel assentiendum trahebantur; ac fuit cum forma contractus proponeretur examini à Prorege, inuenti magis ingeniosi quam solidi, sed eius in fiscum regium compendij ut aurei ex eo annui centies mille sperarentur, placuerat cæteris contrahendi modus, nec quicquam aduerterant quod cum recto, & iusto pugnaret. Quadrius audenter in oppositum dixit, fraudemque ita explicuit speciosis occultam inuolucris, ut omnes sententiam mutarent, diffilareturque illa omnis nimium subtilis negotiatio.

Egit Quadrius inter Indos ab anno quinto & quinquagesimo, ad sæculi eiusdem septuagesimum alterum, & vitæ supremum, per labores fructuosissimos, constanter exactæ, factumque Deo annuente, ut Collegio Goano ubi vitæ sanctimoniam tot annos docuerat, sanctè pariter moriendi, exempla relinqueret: dum enim parat in diem posterum nauim conscendere, ut Cocini Leucis ab Goa centum, nascentes sedaret ab duobus inquietis turbas, Febri sistitur tertiana, eò solum minimè spernenda, quod corpus adeo viribus accisum, & debile, pulsu quouis prosterni facile poterat, auxitque hunc metum, quod is ad primum morbi sensum tanquam mortis vicinæ nuntium, adornare se ad excipendam illam cœpit: moxque vitam omnem confessione sacra retexuit, eo motu doloris, & lachrimarum vi quam auditi quoque extra cubiculum prodebant singultus, etsi erat notæ apud omnes integritatis, & innocentiae, sui adeo potens, nullis ut casibus etsi grauissimis, & repentinis turbaretur; tanti vero aduersus impugnationes scelestas roboris, quanto sanè in eo quod sequitur eguit. Prouincialis munus dum gereret, ab impudica accitur femina quæ morbi simulatione mentiebatur velle de peccatis audiri; at is sollicitantem procaciter cum nullis monitis ab infami sacrilegio deterreret, quin è contrario illa minaretur, sibi obstare si pergeret exclamaturam se & contestaturam de attentata vi; has inter angustias furiosi amoris & odij ab nequissima bestia conclusus, familiarem conspicatur ad lectum sellam, eius trullæ apertæ ambas

bas alrè immergit manus, & graueolenti fluentes ceromate per frontem & faciem liberaliter ducit, quam cum impudens Phædra iis infucatam pigmentis adspexit propius, & hausit naribus; exhorruit scilicet, & execrata iam, spretum ab se inuisumque dimisit. Post ratiunculas igitur animi totius Deo per confessionē probatas, à medico petiit vt qui sibi fuisset peramicus, non minus fidelis esse vellet, sed moneret de instanti morte cum prima eius notaret indicia, nec consternandum nuntio timeret, Dei enim confisum bonitate qui se annos triginta in Societate custodisset, mortem haudquaquam metuere. Quinto morbi die extra modum frigans, pulluque arteriæ prope destitutus, sacrum poposcit sumpsitque viaticum, & nostros patris oprimi discessum multo fletu dolentes, ore admodum tranquillo, & salutis fiducia erectus Christi Domini verbis compellauit. *Si diligereis me gauderetis vrique quia vado ad patrem* quibus certò abire se indicans, eorum lacrimas vehementer auxit: dies inde duodecim totos quibus superfuit, vitam Patris tam omnibus cari, & necessarij, à Deo, supplex Collegium afflictatione varia, & precibus flagitabat; quaterni semper coram augustissimo Sacramento mutatis vicibus dies & noctes orando transigebant; adibant quidam peregrinando loca illius insulæ, pietatis cultu peculiari conspicua; nostrorum votis, iunxere sua patres sancti Dominici & S. Francisci, ac solennibus Sacrificiorum, pœnisque spontaneis vitam eius, & valetudinem nisi sunt à Deo impetrare: fuit quin etiam pater familias, qui dies omnes quibus iacuit ægrotus, seuerè cum omni familia ieiunauit. Sed enim Deo eius anima placebat, nec sustinebat ei vltius meritorum præmia differre. Die igitur oblata in templo Deiparæ sacra munitus vnctione; tranquillus, & timoris expers, crebris in beata crucifixi vulnera defixus osculis feliciter obiit anno ætatis quinto, & quadragesimo exeunte. Cohonestarunt exequias funeris die proximè sequenti Archiepiscopus, ex religiosis Ordinibus complures, multa cum nobilitate, & populo; seorsim postmodum instaurauit illi iusta scænebria canonicorum Collegium; & cunctis promiscuè ad manuum osculum certatim currentibus, animaduersum est iuuenes solutæ palam licentiæ, exosculatos manum illius reuerenter, singularem inde pœnitudinis sensum retulisse. Denique tacendum non arbitror quod concionator è sancti Dominici ordine laudationi inseruit, qua suo in templo serui Dei merita celebrabat; non defuturos fortassis aliquos qui desiderarent in eo miracula vt nomen illi tribuerent Sanctitatis; sibi vero grande videri miraculum, quod in tanta regionum illarum corruptela, tot annos stetisset in constanti cultu heroicæ virtutis; perpetuusque in negotiis publicis, nullius querimonias incurrisset. Addo & aliud æque mirabile, quòd Prouinciæ quam rexit per annos tredecim, religiosam disciplinam teneri satagens illibatam; suorum nihilominus adèd teneram retinuerit beneuolentiam, vt acerbo dolore & diuturnis lachrimis profecuti sint illius discessum.